

فهرست مطالب

۲	سر مقاله / فلسفه فرضیت حج اداره مجله
۵-۳	(۱۳۹۹) کال او د حج ویاړلی مراسم مولوی عبدالملک حمیدی
۸-۶	تگدی یا گدایی در مساجد / قسمت دوم استاد غلام الدین کلانتری
۱۱-۹	آشنایی با بزرگان دین / قسمت دوم استاد محمد شریف رباطی
۱۵-۱۲	روش درست مبارزه ، با ویروس کرونا / قسمت دوم و آخر سید نصیر هاشمی
۱۸-۱۶	د قرآن کریم حقوق استاد محسن حنیف
۲۲-۱۹	تکفیر، ارتداد و الحاد از ... / قسمت چهارم مولوی عبدالعزیز
۲۵-۲۳	گوشه های تابناک از زندگی پربار... پوهاند دوکتور عبدالباری حمیدی
۲۹-۲۶	بررسی فقهی و حقوقی سن بلوغ و رشد / قسمت دوم و آخر فریدالله ازهری
۳۴-۳۰	محیط زیست در نگاه انسانی / قسمت اول سید شمس الدین هاشمی
۳۷-۳۵	احکام تدفین / قسمت دوم مولوی عنایت الله شریفی
۴۰-۳۸	حج د اسلام یوه سپیڅلی فریضه ده! شاه محمود درویش
۴۴-۴۱	گزیده های از اخلاق و آداب ... مولوی عبدالعظیم جهیر
۴۸-۴۵	پیام های تربیتی در قرآن کریم سید صهیب عاصمی
۵۱-۴۹	تشکیل / قسمت اول ناصرالدین دریز
۵۴-۵۲	قرآن کتاب تأثیرناپذیر... / قسمت اول احمد رشاد پاینده
۶۰-۵۵	کار کردها و گزارش ها حاجی توکل بخشی

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
قُلْ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَّ

دیني، علمي، ادبي، تحقيقي او اجتماعي
مياشتنۍ خپرونه
دامتياز خاوند: دارشاد، حج او اوقافو
وزارت
د تاسيس نېټه: ۱۳۳۱ لمريز کال

مدیر مسوول

مولوی عنایت الله شریفی

سکرتر مسوول

سید مسلم شاه اسدی

هیأت تحریر

محترم فضل محمد حسینی

استاد غلام الدین کلانتری

استاد محمد شریف رباطی

استاد محسن حنیف

مولوی عبدالملک حمیدی

دور دوم، سال هجدهم، شماره چهارم

ماه سرطان ۱۳۹۹ هجری شمسی

شوال المکرم - ذوالقعدة الحرام

۱۴۴۱ هجری قمری

فلسفه فرضیت حج

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ عَلِيمٌ﴾ آل عمران: ۹۷

«از جانب الله است بر عهده مردمان حج خانه کعبه» برای کسانی که توان رفتن به آن را دارا باشند و کسیکه ترک کند رفتن به آنرا خداوند غنی و دارنده است بر تمام عالمیان. این تأکیدی بر حق باری تعالی و بزرگداشتی از حرمت خانه کعبه است «برای کسی که توانایی رفتن به زیارت بیت الله شریف را دارد» تقدیر آن چنین می‌شود: کسی عازم حج خانه کعبه بشود که استطاعت رفتن به آنرا دارد، یقیناً که حج یکی از بناهای بزرگ پنجگانه اسلام به شمار میرود، این وجیبه الهی نقش مهمی را در ساختار سلامت فرد و جامعه انسانی ایفا میکند، این عبادت سیر تکاملی به سوی مکارم والای انسانی است. سفر حج مسیر است به سوی خداوند ﷻ، و تاریخ انسانیت و مسلمانان، تکامل است به سوی شخصیت‌های ارزنده و تاریخ ساز، به سوی محبت حقیقی، به سوی اصل انسانیت و ارتقای تمدن، ترقی و تعالی بشر.

حج مدرسه ایمانی بزرگی است که مسلمانان در آن در عرصه‌ها و در تمامی بخشهای دین اعم از عقاید و عبادات و اخلاق درسهای بزرگ و فوائد ارزشمند و اندرزهای مفیدی می‌آموزند. و برای سفر به این مکان عبادت مسلمانان سالانه چشم به راه این موسم عظیم بوده باشوق و شور و علاقه بسیار آنرا پذیرایی مینمایند، تا بتوانند طاعت و عبادت خداوند ﷻ را در روزهای محدود و زود گذر، با سایر مسلمانانی که از سر زمین‌های دور و نزدیک حضور یافته‌اند، گرد کعبه مشرفه، با شور و شوق فراوان به بیت عتیق، سپری نمایند، و بدین وسیله ارتباط مستقیم و بدون تخلل به ذات کبریایی او تعالی جل مجده قایم کنند. زیرا همه مسلمانان جهان با بیت الله الحرام رابطه عمیق و پیوند ناگسستنی دارند.

با تائر و اندوه فراوان امت اسلامی در این سال بخاطر بروز وبائی عصر ویروس کوید نوزده از این نعمت بزرگ الهی اکثراً محروم گردیدند زیرا زمینه و امکان سفر برای ایشان غیر ممکن شده الله متعال شرایط نور مال را برای همه مسلمین دو باره برگرداند. به واقعیت که حج فرصتی طلایی است که بنده مؤمن در آن برای آخرتش توشه بگیرد، از توبه آغاز کند، و مخلصانه به بارگاه پروردگارش اعلان پشیمانی نماید، و با جدیت کامل به طاعت و عبادت روی آورد و برای حصول رضا و خوشنودی پروردگارش به شدت تلاش نماید.

در مراسم حج فرهنگ اسلامی که به اساس اخوت و وحدت ملت‌ها نهاده شده است، به گونه بسیار عالی آن تمثیل میگردد. حج، موسم پر فیض و برکت، و فرصت خوبی برای دعوت به سوی خداوند ﷻ می‌باشد. آنحضرت ﷺ در روزهای پر فیض و پر برکت حج به چنگ زدن به قرآن کریم و سنت مطهر سفارش نموده فرمودند: (من در میان شما دو چیز را گذاشتم تا لحظه‌ای که به آن چنگ زنید و تمسک جویند هرگز گمراه نمیشوید، آن دو چیز کتاب خدا ﷻ و سنت من است). حج عرصه وحدت بوده اصولاً در مقابل تعدد، و تخالف (زبان، نژاد، منطقه و...) حلقه محکم اتصال در میان توده‌ها همانا حلقه اتصال (ایمان به خداوند) و تسلیم در برابر فرمان الهی، نقطه وحدت جامعه انسانی خاصتاً اسلامی می‌باشد و رمز نقطه ارتباط اقوام و بقاء ملت‌ها و نمونه جالب و عملی آن را در مراسم حج میتوان مشاهده کرد که چگونه انسانها با رنگها، نژادها، زبان‌ها و قومیت و منطقه جغرافیایی ناهم‌هنگ، برادر وار، با یک لباس و یک شعار (لبیک اللهم لبیک ...) در کنار هم قرار می‌گیرند و در مراسم بزرگ اسلامی روحانی که نماد وحدت و قدرت مسلمین است، با کمال خضوع و خشوع شرکت کرده و در نهایت صلح و صفا و همدیگر پذیری اعمال مشترک دینی و فرمان الهی را عملی مینمایند، با توجه با این در کشور های که اختلافات و پراکندگی، در اثر جنگ و نا امنی بوجود می‌آید که جان و مال و عرض و ناموس مردم مصون نیست، از مساجد شروع تا معابر عام حرمت مردم شکستناخته میشود و خانواده‌های مسلمان‌ها از سر زمین‌شان عزا دار و آواره می‌شوند، خداوند حج حجاج که به زیارت کعبه مشرفه نائل آمده‌اند مقبول و مبرور و کشور ما و دنیای بشری و تمام مسلمانان را در صلح و امن قرار دهد آمین!

(1399) کال او ده حج ویاړلی مراسم!

مولوی عبدالملک حمیدی

سپین، عرب او عجم د هرډول توپیر پرته دغه سترې خو خوندور مراسم یو شان ترسره کوي، ټول طواف او سعی کوي، ټول همدا احرام په تن کوي، ټول په منا، مزدلفه او عرفات کې د مسافرۍ او عاجزۍ شپې او ورځې ترشنه آسمان لاندې په ډیره سخته گرمه هوا کې په سپرو خاورو کې انجاموی.

د منا او مزدلفې، عرفات خیمې د ټولو لپاره یوشان دي، د ټولو کمپونه یو د بل تر څنګ وي.

د نړۍ تر ټولو شتمن او د نړۍ تر ټولو بی وزله غریب په دا ټولو مراسمو کې سره یو شان دي، د نړۍ پاچاهان، لیدران او عادی خلک به دا مراسم په هغه ډول سرته رسوي چې شریعت ورته ټاکلی او د هغو په سهولت یا تفاوت کې ئې هیڅ ډول استثناء نده راوړي، مګر، ناروغان، ضعیفان او کمزوران ته ئې خاص رخصت ورکړي، هغه که د

هرملک او هرې ژبې وي...

هوکی!

نه غواړم د حج فلسفې، فضیلتونو، حکمتونو او برکتونو ته تفصیل ورکړم، بلکه غواړم خپل ځان نړۍ د دری میلیونو مسلمانانو حجاجو په غم کې شریک کړم چې سر کال د دغه لوی نعمت نه محروم شول.

خپلو ځانونو او کورنیو دوستانو د گناهونو د عفوۍ او بښنې سوال کوي، ټول یو شان لباس (احرام) اغوندي، ټول دغه یوې کعبې ته په یوه امام پسې لمونځ کوي او بالاخره دا ټول مراسم په یوه ډول سره ترسره کوي، ټول همدا یوه تلبیه (لبیک اللهم لبیک لبیک لاشریک لک لبیک ان الحمد والنعمه لک والمملک لاشریک لک) بدرکه کوي.

دا مراسم په ډیر مسالمت آمیز ډول، دوروی، او خاص اسلامی نظم په ترڅ کې ترسره کېږي، هیڅ ډول بی نظمی او گډوډۍ نه پکې رامنځته کېږي، ټول یو تریل جاریږي او یو بل ته د محبت او ورورۍ لاس سره ورکوي لوړه، تنده، گډوډۍ او بی نظمی ځکه نه پکې راځي چې دغه ځای ته ورغلی ټول مسلمانان د الله پاک ﷻ میلمانه دي، نو ځوک چې د الله میلمه وي، نو ترې لوړ موقف به څوک ولری او ترده نه با عزته ژوند به د چاوی، رسول الله چې فرمایي: (الحج والعمار وفد الله...) (وفدالله...)

ژباړه: حجاج او معتمرین د الله پاک نازنین میلمانه او لښکریان دي، که سوال ورڅخه وکړی نو ورکوی ئې او که دعا وکړی نو الله تعالی ئې ورته قبلوی.

د حج بل مهم اړخ د برابری او مساوات برخه ده، هغه مساوات چې پاچا او گدا، بډای او بی وزله، ښځه او نارینه تور او

حج د اسلام ستر رکن، الهی لویه فریضه او د اسلامی نړۍ یوه شانداره نړیواله او ټولنیزه د ورورولۍ، برابری وحدت او یووالی ښکارویه کنگره ده.

دا هغه عبادت دی چې مسلمانان د دنیا له گوټ گوټ څخه دغه الهی عبادت ترسره کولو لپاره په ټاکلو وختونو خاصو پروگرامونو او د امید او مغفرت، عاجزۍ او تضرع ځانګړو لباسونو په تن لرلو سره د الهی فرمان په اساس مقدسو اماکنو ته سره را ټولېږي، الله تعالی چې فرمایي:

﴿وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ الحج: ۲۷

ژباړه: او په خلکو کې د حج فریضې اداء کول آواز اوجت کړه، نو ته په گوري چې ډلی ډلی خلک به د دنیا له گوټ گوټ څخه پلي او سپاره حج اداء کولو لپاره راځي.

حج که له یوې خوا یو الهی فرض او عبادت دی، بل ټولنیز نړیوال مهم اړخ لري، چې هغه د میلیونونو، انسانانو سره را ټولېدل دی په یوه مقدس مکان کې او ټول حجاج که د دنیا له هرې برخې څخه راغلي دي، دغه عبادت په یوه شان سره سرته رسوي، ټول یو شان عمره ترسره کوي، ټول په یوه ډول سره طواف، سعی کوي، ټول په یوه وخت په عرفات درېږي او ټول یوه معبود ته په عاجزۍ سره لاس په دعا نیسي او د

الهی مقدرات داسی راغلل چې په ټولو نړۍ کې د کرونا ساری ویروس خپور، په میلیونو انسانان پرې اخته او په لکونو خلک ئې ووژل، هغه ناروغی چې د هوا په خپو کې خوره او د انسانانو دماغونو او بدنونو ته په ډیره چټکۍ سره د نړۍ گوټ گوټ ته ورسیده او لا تر اوسه هغه ده چې د ځینو هیوادونو کې ئې گراف صعودی لورته روان دي.

د دغه نړیوالی وبا په راتګ سره د دنیا د ملکونو ټول کارونه په تپه ودریدل، کارخانې وتړل دی، مکتبونه، تعلیم او تحصیلی موسسې بندې او د ټولو انسانانو ورځنۍ ژوند ته تاوان ورسید روغتونونه په ناروغانو ډک، هدیرپه مړو ډکې شوي او نوی روغتونونه جوړ او نوی هدیری په ډیرو ملکونو کې جوړی شوي. ځینې هیوادونه ئې په مړو ټولولو پسې نه رسیدل او خپل مړی ئې وسوځول او یانې په ډله ایزو قبرونو کې د بلدوزرو په واسطه ترخاورو لاندې کړل.

له دغې وبا نه اسلامی هیوادونه هم په امن پاته نشول او دنورو اقتصادي، سیاسي، ټولنیزو ناخوالو ترمنځ ئې جوماتونه وتړل شول، او د آذان په الفاظو کې هم غمجن ټکی ور زیات شو چې (الا صلوا فی بیوتکم).

دینی مدرسي بندې او د علم او تدریس لړۍ په تپه ودریده.

د روژې په میاشت کې به چې له جوماتونو نه د ختمونو او قرآنی مزامیرو او آژونه زمزمه کیدل، نن ورځ چوپه چوپتیا ده او د ملا امام په شمول یوڅو محدود کسان تراویح اداء کوی خو د قرآن ختم ته زړه نه نیسی.

په جوماتونو کې هم خاص تغییرات راغلل، د ټولنیز فاصلي مراعاتولو به موخه، دلمانځه صفونه یو له بله په ډیره لیری فاصله کې جوړ شول..

د ستړی مثنی طرز او طریقه هم بدل شوه، معانقه او مصافحه په یوه لاسی اشاره یا د سر په خوځولو بدله شوه.

همدا رنگه د حج دغه ویاړلی سفر خو هم سړکال ونه شو، ناروغی لاتر اوسه

نده له منځه تللې، او لا تر اوسه دغه غم لړلې وبا خوره ده.

سړکال چې مسلمانان د دومره ارزښتناک مقدس سفر نه محروم شول، نو زما په شمول ټول مسلمانان د فراق او ښکوسره دا بیتونه زمزمه کوي:

ستا په فراق کې ای جانانه
زه به ټول عمر دغم اوبشکې تویومه
باده په باد می سلام وایه
په هغه باد چې مدینې په لوری ځینه

ولی به خلک د غم اوبشکې نه ټویوی چې د الله جلت عظمت له بیتې، مسجدالحرام نه چې پکې یو لمونځ د یو لکو لمنځونو په اندازه ثواب لري، محروم شول، مشاعر مقدسه، مقام ابراهیم، میزاب رحمت... او بالاخره خپل رب ته خپل عرایض وړاندې کوي او د خپلو تورو جرمی دوسیو د محوه کولو او د هغه د رضا او جنت حاصلولو مقدس مکان څخه را بند شول.

ټول مسلمانان به پداسی حال کې د ډیرو گناهو پیټي به ئې په شاو، خپل معبود ته په عرفات دریدل او خپل گناهونه به ئې په تضرع او دعا سره په دغه مقدسو اماکنو کې محو کول او د حدیث مصداق چې:

(من حج فلم یرفث و لم یفسق رجع کیوم ولدته امه)

ژباړه: څوک په حج کې اجماع او نورو گناهونو څخه ځان وساتي هغه کس د هغه ماشوم په څیر ده کوم چې د مور نه نوی زیږیدلی وي.

څوک چې د مدینې جانان ور په یاد شی نود زړه هوس ئې یو په سله شی، هغه قبه الخضراء چې له کیلو مترو لیرو فاصلونه زړونه ورته هوس کوي او په ارادی او غیر ارادی توګه سره زمزمه کوی چې: (اللهم صل علی محمد و علی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم و علی آل ابراهیم انک حمید مجید)

(الصلاة والسلام علیک یا حبیب الله الصلاة والسلام علیک یا رسول الله)

مسجد النبوی ریاض الجنة، ستون حنانه، د لحد شهیدان، جنة البقیع، مسجد قبلتین، مسجد قباء او... هغه مقدس اماکن دي چې د

هر مسلمان حاجی زړه ئې په لیدلو او پکې د عبادت ترسره کولو باندې زرغونېږي.

خودا چې سړکال د دغه لوی نعمت نه محروم شوو، ولی؟ او څه کول پکار دي تر څو الله پاک بیرته دا نعمت راته ژوندی او حالات بیرته خپل عادی روال ته ور وګرزی؟
الله پاک فرمائی: ﴿وَمَا أَصْنَبْكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ﴾
الشوری: ۳۰

ژباړه: هر مصیبت چې تاسوته رسیږي نو د هغه عملکرد په وجه وی چې تاسو تر سره کړی وی او الله تعالی د ډیرو گناهونو او تیروتو درته عفو کوی او نه مو پری مؤاخذه کوی.

همدا رنگه الله تعالی بشریت ته دا اعلانوی چې فسادمه کوی او یوبل له فساد او په ځمکه کې دظلم او تیري نه منعه کوی هسی نه چې عذاب راشی نوبیا به ټول نیسی او څوک به تری تجات نه مومی، لکه چې فرمایي:

﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُغْنِيَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً﴾
الأنفال: ۲۵

ژباړه: دهغه فتنی او عذابه وویریږي چې یوازی ظالمانو ته به جزانه ورکویو بلکه ټول به ورباندې مبتلاکړی.

په بل ځای کې الله تعالی دهغه قوم او کلی مثال ذکر کړی چې الله تعالی ورته ډیر نعمتونه ورکړي وی خوددې وباندې کفران کوی او ورته درناوی نکوی چې بیا الله تعالی ورباندې عذاب نازلوی، الله تعالی فرمائی: ﴿وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَقَهَا اللَّهُ لِيَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾
النحل: ۱۱۲

ژباړه: او الله پاک دیوه کلی مثال ذکر کړی چې ډیر پراخه مطمئن ژوند لری پراخه روزی ورته له هری لاری او هر ځایه ورکول کیږی، خو هغه دا نعمتونه سپک وبولی او ورڅخه کفران وکړی نو الله تعالی ورته دلوری، ویری او نور رنگارنگ عذابونو

په ورکولو سره دوی ته جزا ورکوي، ټول دا عذابونه د هغه کار په بدل کې چې دوی ترسره کړي و،

د اسلام ستر لارښود حضرت محمد مصطفی ﷺ انساني ټولنه د پېړۍ د سپړلۍ سره مثابه کړې چې په يوه دوه پوره پېړۍ کې سره سفر کوي او اوبه د کښتۍ په دوهم منزل کې وي او د لومړۍ پورسپاره هم ورڅخه استفاده کوي که چېرې د لومړۍ پورسپاره دا ووايي چې راځي موږ اوبو ته لنډ يو او پېړۍ سوړې او ورڅخه دبهر يا رود له اوبو څخه استفاده وکړو او د دوهم پور کسانو ته مزاحم نشو، ټوکه چېرې دهغه کسان چې د پېړۍ د سوړۍ کولو هوډلري، منعه نشي او ووايي څه زماني څه ؟ موږ ته به څه ضرر ورسېږي، نو پېړۍ ته به او به را دننه او د کښتۍ دواړه پوره به په او بوکي غرق او ټول به هلاک شي.

څو که ئې د دغه کار څخه را منعه کړي، نو خپل ځان او د کښتۍ ټولو سپړوته به نجات ورکړي.

هن سبا نړۍ او د نړۍ ستر قدرتونه ټول په طغيان او سرکشي کې اخته و، ستر استعماري قدرتونه به د نورو کمزورو ملکونو د تسخير او مستعمره کولو هوډ درلود، ځينې خوچې د صنعت، تجارت، تخنيک او پرمختګ لورو معيارونو ته رسيدلي و او هرڅه ئې پخپل لاس او خپله ولکه کې بلل، يوازي د پاته و چې فرعونيت شعار اوچت کړي او ووايي چې (انا ربکم الاعلى) کفری استعماري نړۍ خو هسې طاغوتيت غوره کړې و، له بده مرغه مسلمانان هم ډير غافله او له خپل دين سره په جفا کې روان و، الله پاک ورته ډير لوی لوی نعمتونه ورکړي و خو دوی ئې په قدر نه پوهيدل، تل دنورو پس خورده او قوماندو ته سترګې په لاره به و.

پخپل دين او قرآن سنتو ئې عمل کول ترک کړي و، غلا، قتل، زنا، دروغ، چل او

فريب، دوکه، رشوت، فساد، بې اتفاقي او نورې شومې او ناروا پديدې پکې معمول شوي وې. بې اتفاقي، عناد، کينه، کرکه او حسد خو داسې اوج ته رسيدلي و چې د مسلمانان د وژنې، خورنې او سپکاوي په خاطر به د بل کافر سره ائتلاف کاوه او خپل مسلمان ورور به ئې په ناحقه په يوه او بل نامه سره له منځه وړل.....

نو دا ټولې هغې سرکشي وې چې دنړۍ ټول اوسيدونکي که مسلمان و يا کافر دهرې قاري چې و په فساد کې اخته شول، هغه بنو انسانانو د فاسدو انسانانو لاس نه نيوه او له بده کاره به ئې نه منعه کاوه او دا ئې نه ورته ويل چې ستا فساد خو ټوله نړۍ تباه کوي، ولې داسې کوي ؟! ظالمانو خوظلم کاوه، مظلوم مانو د خپل مظلوميت آواز نه پورته کاوه او که ئې اوچت هم کړ نو چا ورسره مرسته نه کوله.....!

نو هغه و چې الهی عذاب راځي، نړيواله وبا (د کرونا ناروغي) خپره شوه او ټوله نړۍ ئې لا تر اوسه په لمبو کې سوزي !!

څه کول پکار دي ؟

که څه هم آسماني آفتونه، وبا او نور عذابونه يو الهی سنت دي او د طاعون او نورې وباوې او نړيوالې ناروغي د صدر اسلام نه لا تر اوسه پورې د تاريخ په اوږدو کې را پيدا شوي چې ډير انسانان او خاصتاً مسلمانان او صحابه کرام ئې په شهادت رسولی دي.

خو د نن ورځې نړيواله وبا زما له نظره د نورو سره فرق لري، ځکه اوس بشریت ټول په سرکشي او طغيان کې لګيا دي او هيڅ پند او عبرت نه اخلي او نه هم توبه کاره کېږي...

ځينې خو بيا هرڅه خپل کمال بولي او دا وائي چې کرونا ته مو شکست ورکړ، آيا تر اوسه مونږ ئې واکسين اختراع کړل، آيا درمل مونږ ئې جوړ کړ؟ نو په څه باندې مو شکست ورکړ؟

د دغه رنگه آفاتو لپاره هم داسلام مقدس دين لازمی او کتوري توصي لري، چې اوسنی طبي نړۍ ورڅخه د قرنطین او ټولنيزو فاصلو د مراعاتولو، لاس مينځلو، ضد عفوني کولو او نورو اصطلاحاتو په څير کار اخلي او دا ټولې ئې د اسلام نازنين دين له لارښوونو څخه را نقل کړي.

نور اخی ای بشریته!

د سرکشي او طغيان، استعمار او استثمار څخه لاس واخلو او دغه نړۍ او دنړۍ ټولو موجوداتو لپاره د سو کالي فضا رامنځته کړو. نورې دا تخنيکي، تکنیکي، نظامي او تکنالوژيکي جګړې پرېږدو، او ټول بشریت ته درناوی وکړو:

ای مسلمانان!

مه کړه داسې د خپل دين نه ځان خبرکړه په لارښوونو ئې عمل وکړه، له خپل مسلمان ورور سره سوله وکړه د ورورۍ او د محبت لاسونه ورکړه په يوه او بل نامه ئې مه وژنه، د الله له عذابه وورېږه چې ځينې عذابونه په دنيا او آخرت دارو کې ورکول کېږي.

پخپلو تير وتنو پشيمانه او خپل رب ته تائب شه.

کرونا به ختمه او بالاخره حالات به عادي لورته را وگرځي، خو ته ځان وپېژنه او در کړل شوی فرصتو ته له لاسه مه ورکوه.

يا الله د مسلمانانو توبه قبوله کړي يا الله مسلمانان او ټول بشریت ستا له عذابه وساتي، يا الله زموږ ستره شعيره چې حج دي او د هر مسلمان عمرې آرمان دي ته خو بيرته را ته را پرزو کړي.

او سرکال چې مسلمانان حج ته لار نشول نو ته ئې ورته د حج ثوابونه ورکړي او ټولې ستونزې او بدمرغي ورڅخه ليري، اتفاق او وحدت ئې په نصيب او مسلمان وژنه په ټوله نړۍ کې نوره بنده او امن او امان ئې په برخه کړي.

ليک اللهم ليک ليک لاشريک

لک ليک، ان الحمد والنعمه لک

والملک لاشريک لک

الله اکبر، الله اکبر، الله اکبر. لا اله

الا لله والله اکبر الله اکبر و الله الحمد

الله اکبر، کسیراً والحمد لله کثیراً و

سبحان الله و بحمده بکرة و اصيلاً

و صلى الله تعالى على خير خلقه

محمد و آله و اصحابه وسلم تسليمأ

کثیراً

تگدی یا گدایی در مساجد

قسمت دوم:

استاد غلام الدین کلاتری

حکم تگدی یا گدایی کردن

فقها اتفاق نظر دارند که سوال کردن یا تگدی در اصل حرام است، اما در حالت ضرورت یا در حالت نیاز نزدیک به ضرورت مباح است. اسلام هر مسلمان را تشویق می کند که خودش را در معرض اهانت و توهین قرار ندهد و با ذلت سوال و تگدی خویشتن را خوار و ذلیل نسازد.

اما غزالی می گوید: تگدی و سوال کردن حرام است چون از یکی از این سه امور بیرون نمی شود:

اول- اظهار شکایت از خدای متعال، چون سوال کردن اظهار کردن فقر و ذکر قصور نعمت خدای سبحان از اوست. لذا شایسته است که سوال کردن و تگدی حرام باشد و جز در حالت ضرورت حلال نمی شود؛ همانگونه که حیوان خودمرده حلال می شود.

دوم- در تگدی ذلیل ساختن سوال کننده خودش را در برابر غیر خدای متعال است، و مومن حق ندارد که نفس خودش را در برابر غیر خدا ذلیل بسازد. بلکه لازم است تا در برابر مولایش ذلت اختیار نماید که این عمل عین عزت است. در برابر بندگان

خدا جز در حالت ضرورت ذلت پیشه نکند، چون سوال کردن و گدایی کردن ذلت برای سوال کننده است.

سوم- در سوال کردن غالباً شخصی که از ایشان سوال کرده می شود، مورد اذیت قرار می گیرد. چون شاید با طیب نفس به بذل و بخشش آماده نباشد، اگر به خاطر حیا از سائل و یا از روی ریا بذل نمود، حرام است. در صورت بذل نقصان مال و در صورت منع نقصان جاه و مکانتش را می یابد که هردو برایش اذیت کننده است که در هردو صورت سوال کننده سبب اذیت می شود و اذیت جز در حالت ضرورت حرام است.^{۱۲}

احکام مختلف تگدی در حالات مختلف به گونه زیر است:

حرام: در صورتی که مایملک آن برایش کافی باشد، یعنی مال داشته یا قدرت کسب مال را داشته باشد، سوال کردن یا تگدی برایش حرام است. اگرچه زکات یا صدقه و یا کفاره را سوال کند و گرفتن آن برایش حلال نیست اگر با سوال کردن یا اظهار فقر و ناتوانی برایش عطا نمایند.^{۱۳}

واجب: اگر کسی فقیر بوده و یا توان کسب و کار نداشت و حیاتش نیز مرهون به سوال کردن از مردم بود و

در صورت سوال نکردن از مردم از هلاکت خویش می ترسید، سوال کردن برایش واجب و لازم است. اگر در این حالت سوال کردن را ترک کرد و بمیرد، گنهکار است. زیرا خودش را در هلاکت انداخته، چون سوال کردن در چنین حالتی در مقام کسب کردن قرار می گیرد و آن وسیله ای متعین برای ابقای نفس است و ضرورت، محظورات را مباح می گرداند.

مکروه: سوال کردن در صورتی مکروه است که برای نمازگزاران تشویش ایجاد نماید.

مباح: اگر سائل به خاطر فاقه، نیازمندی و ناتوانی و یا یک نیاز پیش آمده و یا در صورت عجز از کسب و کار، به سوال کردن مضطر بود، در این صورت سوال برایش مباح بوده و حرام نیست.

موضوع حالات تگدی و سوال و جواز آن در حدیث قبیصه هلالی بیشتر توضیح شده و مرزهایش معین گردیده است:

عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ مُخَارِقٍ الْهَلَالِيِّ قَالَ: تَحْمَلْتُ حِمْلًا فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَسْأَلُهُ فِيهَا فَقَالَ: « أَقِمْ حَتَّى تَأْتِيَنَا الصَّدَقَةُ فَنَأْمُرَ لَكَ بِهَا ». قَالَ: ثُمَّ قَالَ: « يَا قَبِيصَةُ إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا لِأَحَدٍ ثَلَاثَةً: رَجُلٍ تَحْمَلُ حِمْلًا فَحَلَّتْ

لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصَيِّبَهَا ثُمَّ يُنْسِلُ، وَرَجُلٍ أَصَابَتْهُ جَانِحَةٌ اجْتَاَحَتْ مَالَهُ فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصَيِّبَ قِوَامًا

مِنْ عَيْشٍ - أَوْ قَالَ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ - وَ رَجُلٍ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ حَتَّى يَقُومَ ثَلَاثَةٌ مِنْ ذَوِي الْحِجَا مِنْ قَوْمِهِ لَقَدْ أَصَابَتْ فَلَانًا فَاقَةٌ فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصَيِّبَ قِوَامًا مِنْ عَيْشٍ - أَوْ قَالَ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ - فَمَا سِوَاهُنَّ مِنَ الْمَسْأَلَةِ بِأَقْبَصَةٍ سَحَنًا يَأْكُلُهَا صَاحِبُهَا سَحَنًا» (۱۴)

قبيصه بن مخارق الهلالي گفت: مالی را برای اصلاح میان مردم پرداختم و قرضدار شدم، نزد پیامبر ﷺ آمدم و در مورد قرض سوال کردم، فرمود: باش تا برایمان صدقه بیاید و امر کنم از آن برایت بدهند. گفت: سپس فرمود: ای قبیصه! سوال کردن جز به یکی از سه کس حلال نیست:

۱- مردی که با تحمل دیت یا پرداخت مال برای اصلاح میان مردم قرضدار شده و سوال کردن برایش حلال است تا برایش برسد و بعد از آن خود را نگهدارد.

۲- مردی که آفتی مالش را نابود کردن سوال برایش حلال است تا هنگامی که چیزی بیابد و نیازش را برآورده سازد.

۳- مردی که فقیر می شود و سه نفر از عقلای قومش تایید می کند که فلان شخص به فقر مبتلا شده است، کردن سوال برایش حلال است تا هنگامی که چیزی بیابد و نیازش را برآورده سازد. ای قبیصه، سوال کردن بدون سه حالت مذکور، حرام است که صاحبش آن را حرام می خورد.

اما اگر سوال کننده محتاج و نیازمند به صدقه بود، یا به خاطر فقر یا جای ماندگی مستحق صدقه بود و یا از کسب و کار عاجز بود، سوال کردن به مقدار برآورده شدن نیاز و احتیاجش برای او جایز است. به شرط این که

از نظر احناف قول مختار این است که اگر سائل از جلو نمازگزار عبور نمی کرد، از روی شانه های مردم نمی گذشت، با الحاح و اصرار سوال نمی کرد و به خاطر امری ناچار سوال می کرد؛ سوال کردن و اعطای مال برایش هردو باک ندارد. اگر یکی از این امور سه گانه را انجام می داد، اعطای مال برایش حرام است. چون سائلان در زمان پیامبر؛ در مسجد سوال می کردند.

کردن حالت های مختلفی دارد، حکم هر حالتی به وضعیت سوال کننده بر می گردد که گاهی حرام، گاهی واجب و گاهی مکروه و یا مباح می باشد و نمی توان همه حالات و گونه های تگدی را در تحت یک حکم جای داد.

حکم تگدی در مسجد

پدیده ناپسندیده اجتماعی تگدی یا گدایی کردن، به بحثی طولانی و تحقیقی بنیادین نیاز دارد تا عوامل، گونه ها، آثار، پیامدها، مسئولیت ها و راهکارهای سازنده و عملی برای رفع یا کاهش آن به صورت مفصل ریشه یابی گردد، اما در این بحث کوتاه تنها روی حکم تگدی یا گدایی کردن در مسجد پرداخته می شود.

چون برخی بر اساس نیاز واقعی دست به گدایی می زنند و برای این کار به مساجد روی می آورند، چون فکر می کنند کسانی که به نماز و جماعت پایبندی و به مسجد التزام دارند، ترحم و شفقت بیشتری در برابر نیازمندان احساس می کنند.

برخی دیگر یا مسافرنده و به مشکلی مواجه شده اند، یا بیجاشدگان جنگهای داخلی اند که با خانواده شان دار و دیارشان را ترک کرده اند و به ولایت دیگری گریخته اند، یا کسانی اند که با خانواده شان از خارج کشور برگشته یا اخراج

خودش را ذلیل نسازد، در سوال کردن اصرار و الحاح نکند، یا سوال کرده شده را اذیت نکند و نداند که سبب و باعث اعطای عطاکننده حیا از سائل یا از حاضرین است. اگر چیزی از این شرط ها وجود داشت، برایش سوال کردن و گرفتن صدقه جایز نیست هرچند به آن نیاز داشته باشد که در آن صورت گرفتن صدقه حرام و برگرداندن آن واجب می شود، مگر آنکه در حالت اضطرار باشد و اگر صدقه نگیرد از هلاکت و نابودی خویش می ترسد. اگر از هلاکت خویش بیم داشت و از کسب و کار عاجز بود، سوال کردن برایش لازم می شود. هرگاه در چنین حالتی سوال کردن را ترک کرد و وفات یافت، گنهکار شده، چون نفس خودش را در هلاکت انداخته و سوال کردن او در مقام کسب و کارکردن به حساب می آید. زیرا سوال کردن ایشان وسیله تعیین شده ای برای ابقای نفس بوده و در آن ذلتی به خاطر وجود ضرورت وجود ندارد) بنابر قاعدة الضرورت تسبیح المعذورات) ضرورت محظورات را مباح می گرداند. (۱۵)

عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، قَالَ: «مَنْ جَاعَ فَلَمْ يَسْأَلْ حَتَّى مَاتَ دَخَلَ النَّارَ» (۱۶) سفیان ثوری می گوید: کسی که گرسنه شد و سوال نکرد و مرد، وارد آتش شد. بنابر آنچه گفته شد، تگدی و سوال -

شده اند، و یا کسانی اند که به مصیبتی ناگهانی گرفتار آمده اند و جز سوال کردن چاره دیگری ندارند. این گونه افراد که واقعاً نیازمند و محتاج اند ناگزیر به مساجد پناه می آورند تا شاید کمکی برای شان صورت گیرد.

همچنان بسیار اند کسانی که تگدی و سوال کردن در مساجد و غیر مساجد بنا به دلایل مختلفی به عادت، حرفه و پیشه شان بدل شده است و تا واپسین دم حیات شان دست به گدایی دراز می کنند و از مردم خیرات می طلند.

فقهائ مذاهب در مورد حکم حل و یا حرمت تگدی در مسجد، نظریات و دیدگاه های متفاوتی دارند. هردیدگاهی با استناد به احادیث و روایات و دلایلی مطرح شده است. به خاطر توضیح هرچه بهتر موضوع فوق، نظریات و اقوال فقها را بازگو نموده و در اخیر به نتایجی دست خواهیم یافت.

قول اول- احناف^(۱۷) می گویند: سوال کردن در مسجد با شروط جایز است، و این قول اختیار شیخ الاسلام ابن تیمیه نیز می باشد. از نظر احناف قول مختار این است که اگر سائل از جلو نمازگزار عبور نمی کرد، از روی شانه های مردم نمی گذشت، با الحاح و اصرار سوال نمی کرد و به خاطر امری ناچار سوال می کرد؛ سوال کردن و اعطای مال برایش هردو باک ندارد. اگر یکی از این امور سه گانه را انجام می داد، اعطای مال برایش حرام است. چون سائلان در زمان پیامبر ﷺ در مسجد سوال می کردند.

یعنی احناف چند شرط را برای جواز سوال کردن در مسجد ذکر کرده اند:

۱- سائل در سوالش آدابی را رعایت نماید.

۲- به خاطر امری که ناچار است، سوال کند.

۳- از روی شانه های مردم عبور نکند یا با عبور از جلو نمازگزاران سبب اذیت آنها نشود.

۴- برای کسانی که در مسجد می آیند، ضرری نرساند، با صدای بلندش نمازگزاران و عبادت کنندگان را اذیت نموده و آنها را از عبادت شان باز می دارد.

برخی نظراتی مانند ابومطیع بلخی نیز در میان علمای احناف وجود دارد که اعطای مال برای سائل در مسجد را حرام می دانند. زیرا این اعطا کمکی برای اذیت مردم است. به همین جهت خلف بن ایوب می گوید: اگر قاضی می بودم، شهادت کسی را که برای سائل در خیرات می داد، قبول نمی کردم. اسماعیل مستملی می گوید: پولی که در مسجد برای سائل داده می شود، فلسی (پولی) است که در مقابل خود هفتاد فلس کفاره دارد.

ضابط و معیار جواز سوال کردن این است که هرکسی قوت (خوراک) یک روزش را داشته باشد، سوال کردن برایش حلال نبوده و اما اگر کسی برایش چیزی عطا می کند، گرفتن آن مباح است.

برخی علمای احناف می گویند: برای سائل جایز نیست که سوال کند، در صورتی که قوت یک روزش را بالفعل را یا بالقوه داشته باشد؛ یعنی شخص سالم و کسبه کار باشد. در این صورت اعطاکننده اگر از حالت او آگاهی داشت گنهکار می شود، چون بر کار حرام کمک کرده است.

هرکه به غذا نیاز شدید پیدا کند و گرسنگی اش شدت یابد، از کسب قوت خویش ناتوان باشد، غذا دادن برای او بر هرکسی که از حالتش اطلاع یابد،

واجب است تا از هلاکت و نابودی در امان بماند، اگر از این کار امتناع کردند تا آنکه وفات یافت، همگی در گناه شریک اند. و اگر کسی از حالت او آگاهی نداشت، سوال کردن برایش واجب است تا دیگران از حالتش آگاه نشوند. اگر سوال نکرد و در آن وفات یافت، عامل قاتل نفس خویش گردیده است.

شیخ الاسلام ابن تیمیه به نحوی همین نظر را مورد تایید قرار داده می گوید: اصل سوال کردن در مسجد و خارج مسجد بدون ضرورت حرام است. اگر بر اساس ضرورت در مسجد سوال کرد، با عبورکردن از شانه های مردم یا بدون عبورکردن کسی را اذیت نکرد، در ذکر حالش دروغ نگفت، سوالش را با صدای بلند نگفت که برای مردم ضرر رسد، یا خطیب در اثنای ایراد خطبه بود و یا مردم به توضیح یک مسئله علمی گوش می دادند و یا با اموری امثال آنها مردم را مشغول خودش نساخت، جایز است. «۱۸» ادامه دارد...

مآخذ:

- ۱۲- إحياء علوم الدين، ۴/ ۲۱۰
- ۱۳- الموسوعة الفقهية الكويتية ۲۴/ ۹۸
- ۱۴- صحيح مسلم (۳/ ۹۷) -
- ۱۵- الموسوعة الفقهية الكويتية (۲۴/ ۹۸).
- ۱۶- حلیة الأولیاء وطبقات الأصفیاء (۷/ ۶۶).
- ۱۷- ملتقى الأبحر (ص: ۱۸۵)، تحفة الملوك (ص: ۲۷۴)، مجمع الأنهر في شرح ملتقى الأبحر (۴/ ۱۸۶)، البحر الرائق شرح كنز الدقائق و منحة الخالق (۲/ ۱۷۰)، الفتاوى الهندية (۱/ ۱۴۸)، النهر الفائق شرح كنز الدقائق (۱/ ۳۶۵)، منحة السلوك في شرح تحفة الملوك (ص: ۴۷۵)، الدر المختار وحاشية ابن عابدين (رد المحتار) (۲/ ۱۶۴)، الاختيار لتعليل المختار (۴/ ۱۸۷).
- ۸- الفتاوى الكبرى لابن تیمیه (۲/ ۸۷).

آشنایی با بزرگان دین

قسمت دوم:

محمد شریف رابطی

استاد علامه ملاعلی قاری رحمته

می باشد."

۲- شیخ علی المتقی الهندی رحمته

چنانچه قبلاً تذکر دادیم که مصادر و کتب معتبر منتشره، پیرامون خانواده و حیات علمی و عملی آنده استادانی که ملا علی قاری هروی از آنان مبادی علوم اساسی را در هرات فرا گرفته بود بجز از نام استاد قرآن کریم از دیگران چیزی ننوشته و نام نبرده اند درین هم هیچگونه شک و تردید وجود ندارد که امام علامه علی قاری هروی تمام علوم و فنون اساسی را قبل از سفر به کشور های اسلامی در هرات باستان نزد علماء و فضلاء کرام آن دیار آموخته و قرآنکریم را تجویداً حفظ نموده بود، چنانچه علامه محمد عبدالعلیم بن عبدالرحیم مینوسد که امام علی قاری هروی تمام کتب درسی و علوم متعارفه را در ولایت هرات باستان از علماء شیوخ عصر خود آموخته است.

اما متأسفانه که امام شیخ ملاعلی قاری هروی قطعاً از اسمای استادانی که: در هرات از آنان علم فنون را فرا گرفته است تذکر نداده مگر اینکه در رساله های خود المسمی به (شم العوارض فی ذم الروافض) صرف از مولانا معین الدین بن الحافظ زین الدین نامبرده چنانچه می نگارد: "أستاذی المرحوم فی علم القراءۃ مولانا معین الدین بن حافظ زین الدین من أهل رمانکاه (گازرگاه)"^{۲۰} یعنی: "استاد مرحومم در علم قرائت مولانا معین الدین بن زین الدین

قبلاً تذکر دادیم که علامه امام ملاعلی قاری که از جمله مجددین قرن یازدهم هجری قمری می باشد، بیش از چهل سال در بلاد حرمین شریفین در حالت تعلیم و تعلم، تحقیق، جستجو و ریسرچ تحصیل علوم و فنون متداول مصروف بوده که احصائیہ آنان محال است زیرا ایشان در شهری جاگزین شده بودند که دل های مومنان به آن میل و رغبت خاص داشته و مردم از دورترین نقاط جهان به آن سو شتافته و می آمدند و از بین آنان عده ای از علماء و فضلاء هر کدام به اندازه بقای خویشان برای مدت چند یوم مؤقت در مکه المکرمه سر زمین وحی و نبوت سکونت کرده و از چشمه فیض و برکت معرفت و علوم ایشان به اندازه بقاء خویشان در آن سرزمین کسب علم نموده و سیرآب شدند.

از جمله اساتید و مشایخی که اسمای شان در بسیاری از مصادر و مراجع معتبر در حدود اطلاع و آگاهی ما ثابت است ان شاء الله یاد آور میشویم:

۱- شیخ ابن حجرالهیتمی رحمته

امام محقق، فقیه، مفتی، شیخ شهاب الدین أبو العباس أحمد بن محمد بن محمد بن علی بن محمد بن علی بن حجرالهیتمی سعدی الأنصاری شافعی مصری ثم المکی الشهیر به "ابن حجر الیهیتمی" متوفی سال ۹۷۳ هـ^{۲۱}

۵- شیخ ملا عبدالله بن سعدالدین رحمته

علامه، محدث، المسند الفقیه، قاضی، شیخ ملاعبدالله بن سعدالدین عمری سندی ثم مکی، حنفی عالم تحریر و زیرک، محقق، مدقق متوفی سال ۹۸۴ هـ در مکه مکرمه.^{۲۵}

۶- شیخ ابو عیسی قطب الدین رحمته

علامه، مفسر، مؤرخ، مدرس، مفتی، شیخ أبو عیسی قطب الدین محمد بن علاء الدین أحمد بن محمد نهروانی، هندی، مکی،

حنفی، مشهور به "القطبی" متوفی سال ۹۹۰ در مکه مکرمه. «۲۶»

۷- شیخ شهاب الدین رحمته

علامه، فقیه، شیخ شهاب الدین احمد بن بدرالدین عباسی، شافعی، مصری، ثم هندی، متوفی سال ۹۹۲ هـ در احمد آباد هند. و ملا علی قاری از این عالم جلیل القدر در مکه مکرمه علم آموخته است. «۲۷»

۸- شیخ محمد بن ابوالحسن رحمته

علامه، محدث، فقیه، شیخ محمد بن ابی الحسن محمد بن جلال الدین محمد بن عبدالرحمن بن احمد بکری، صدیقی، شافعی، مصری، متوفی سال ۹۹۳ هـ در مکه مکرمه. «۲۸»

۹- شیخ سنان الدین رحمته

علامه، فقیه، واعظ، شیخ سنان الدین یوسف بن عبدالله اماسی، رومی، حنفی، مکی، متوفی سال ۱۰۰۰ هـ. «۲۹»

۱۰- شیخ زکریا رحمته

علامه، محدث، المسند شیخ، سید ذکریا الحسنی از شاگردان شیخ اسماعیل بن عبدالله الزوانی. «۳۰»

۱۱- شیخ عبدالله مرداد ابوالخیر قاضی مکه مکرمه متوفی سال ۱۳۴۳ هـ در کتاب خود (المختصر من کتاب نشر النور والزهر فی تراجم أفاضل مکه) سه تن از اساتید دیگر را نیز نام برده است که عبارت اند از الأستاذ ابی الحسن البکری و الشیخ أحمد مصری صاحب التفسیر تلمیذ شیخ الإسلام ذکریا الأنصاری. و الشیخ عبدالله السندی. «۳۱»

شاگردان علامه امام ملاعلی قاری هروی رحمته

با وجود آنکه علامه قاری هروی رحمته اکثر اوقات خود را در تألیف و تصنیف مصرف می نمود در حلقات درس و تدریس علمی نیز بی نصیب نمانده، چنانکه اوشان خود می گویند: "یقیناً در بعضی مجالس علمی و

فرهنگی و محافل دوستانه گفته ام که دشنام دادن صحابه کرام بدلیل ظنی کفر پنداشته می شود، ولی در مذهب احناف دشنام دهنده سیاستا کشته می شود.

بدون شک و تردید شهرت علمی، تواضع، فروتنی و اقامت طولانی علامه ملا علی قاری در سرزمین حرم همه اینها زمینه توجه و استفادة طلاب العلم را به وی معطوف نموده و در نتیجه آن توانست که جمع غفیری را به جامعه تقدیم نماید که از آن جمله می توان از شخصیت های ذیل نامبرده اند:

شاگردان امام نهایتا زیاد بوده اند زیرا علامه ملا قاری هروی، امام عصر، فرید دهر خود، عالم جلیل القدر و محدث، فقیه، مفسر و قاری بوده و در علوم و فنون و معارف متداول عصر خود یدِ طویل و از شهرت بسزای برخوردار بود، و اینکه با ذکر تعدادی از شاگردان کبار آن اکتفا می کنیم:

۱- شیخ محیی الدین رحمته

امام، خطیب، مفتی، شیخ محیی الدین عبدالقادر بن محمد بن یحیی بن مکرم بن محب، بن محمد بن حسین طبری، شافعی، مکی، امام المقام و خطیب مسجد شهرالله الحرام متوفی سال ۱۰۳۳ هـ و در جنه المعلا دفن شده است. «۳۲»

۲- شیخ عبدالرحمن رحمته

علامه، فقیه، قاضی عبدالرحمن بن عیسی بن مرشد عمری، مرشدی، مکی، حنفی، شیخ الإسلام خاتمه العلماء المفتین ببلد الله الحرام قتل خنقا شهیدا متوفی سال ۱۰۳۷ هـ. «۳۳»

۳- شیخ عبدالعظیم رحمته

شیخ محمد ابوعبدالله ملقب به "عبدالعظیم ملکی حنفی بن ملا فروخ بن عبدالمحسن بن عبدالخالق الموروی نسبة إلى موره" که اصلا از موره که از مناطق روم بوده و در سال ۱۰۶۱ هـ در مکه مکرمه وفات نمود. «۳۴»

۴- سید معظم حسینی بلخی رحمته

سید، معظم، حسینی، بلخی، اسمش در کتاب های اثبات و اسانید تذکر یافته در حالیکه از مؤلفات امام قاری هروی روایت می کند. «۳۵»

۵- شیخ سلیمان رحمته

شیخ سلیمان بن صفی الدین جانی، این شخصی بوده که امام ملاعلی قاری به آن اجازه تدریس علم فقه، حدیث و تفسیر را داده بود. «۳۶»

مقام و منزلت علامه ملاعلی قاری رحمته

و نظریات علما پیرامون شخصیت علمی او

این یک حقیقت مسلم و انکار ناپذیر است که قول هر شخص گرفته و رد می شود، مگر قول نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله، زیرا هیچ کسی به جز انبیاء علیهم السلام معصوم نیست؛ همچنان هیچ عالمی از اشتباه و لغزش مبرا نبوده و نخواهد بود.

به ندرت عالمی پیدا خواهد شد که از خطا و لغزش مصون مانده باشد، سپس هم قطاران و همعصران و یا کسانی که بعد از ایشان می آیند، همان خطاء و لغزش را برملا ساخته و بعضی از اینها چنان اند که اظهار حق و تبیان شرع را جهت حصول رضای خداوند متعال انجام داده و آن عالم را از لغزش و خطا بدون جرح و ذم بسوی حق و ثواب آگاه و تنبه ساخته؛ و بعضی از اینها چنان اند که از روی عداوت و دشمنی، بالای آن عالم موصوف، موضوع تعصب، حسد و برتری جویی و امثال اینها را حمل می نمایند، بناءً هر عالم و امام در هر جایگاه و مقامی که قرار داشته باشد حرفی به نفع و ضررش متوجه وی خواهد بود و هیچ فردی از ذم و جرح مصون نخواهد بود. به جز انبیاء علیهم السلام

علامه امام علی قاری هروی یکی از همین شخصیت های نادر هست که علماء در موردش چه با مدح و ذم و چه با جرح و تعلیل سخن رانده اند. اما مدح کنندگانش زیاده؛ و ذم کنندگانش اندکی اند و خوشحالی باد

شاگردان علامه امام ملاعلی قاری هروی رحمته

۱۰

بر حال کسانی که اشتباه و لغزش را بر شمرده اند. «۳۷»

یقیناً علمای کرام، محدثین عظام در وصف، توصیف، تمجید و خصایص حمیده یی که مناسب شأن و حال علامه ملاعلی قاری هروی بوده پرداخته و افزون بر آن قلم های این علما در مورد این شخصیت عالی مقام توام با وصف و ثابت قدمی و دست طولی داشتن در تمام انواع علوم و فنون درفشانی هایی نموده و چنین ابراز ما فی الضمیر می نمایند:

۱- محمد امین محبی صاحب کتاب (خلاصة الأثر فی تراجم أهل القرن الحادی عشر) چنین می نگارد: "ملاعلی قاری هروی عالم برجسته، یکی از مصادر و منابع علم، شخصیت منور و روشنفکر، یکه تاز و یگانه عصر و زمان خود در بخش های تحقیق و تنقیح عبارات بوده که شهرتش از ذکر وصف اش انسان را مستغنی می ساز.

۲- عبدالملک عاصمی در کتاب (سمط النجوم العوالی فی أبناء الأوائل والتوالی) در مورد شخصیت علمی علامه ملاعلی قاری هروی چنین می نگارد: "جامع علوم عقلی و نقلی و ملبس به سنت نبوی، و یکی از جماهیر اعلام و مشاهیر و بزرگان حفظ و فهم بود. «۳۸»

۳- علامه ابن عابدین در کتاب خود (رفع التردد فی عقد الأصابع عند التشهد) چنین ابراز نظر می نماید: "ملاعلی قاری هروی خاتمه و بهترین قراء، برگزیده فقهاء و محدثین و از جمله نخبگان محققین و مدققین می باشد. «۳۹»

۴- امام عبدالحق لکنوی در مقدمه کتاب خود (التعلیق المجید) (صاحب العلم الباهر و الفضل الظاهر) و همچنان در فتوای خود، ملاعلی قاری را از جمله مجددین محسوب نموده و چنین می نگارد: "کسی که (کتاب خلاصة الأثر فی أعیان القرن الحادی عشر) را مطالعه نموده باشد، برایش واضح می گردد که شیخ

شهاب الدین رملی و ملاعلی قاری هروی از جمله مجددین بودند. "

۵- شیخ عبدالستار دهلوی در کتاب (أزهار البستان) در مورد شخصیت علمی علامه ملاعلی قاری هروی چنین می نگارد: "ایشان عالم بلد حرام (شهر مکه مکرمه) و آگاه به علوم قرآن و سنت نبوی، بلکه ایشان منجیث امام در هر دو علم (کتاب الله وسنت رسول الله) شناخته شده است. «۴۰»

۶- شیخ محمد زاهد کوثری در رساله (فقه أهل العراق و حدیثهم) ملاعلی قاری را از جمله بزرگان حفاظ و کبار محدثین از اصحاب و یاران امام اعظم ابوحنیفه (رحمه الله) و اهل مذهبش محسوب نموده است.

۷- شیخ محمد ادریس کاندهلوی در کتاب (التعلیق الصبیح) پیرامون شخصیت علمی علامه ملاعلی قاری هروی چنین می نگارد: "ایشان محدث جلیل القدر و فاضل تیزهوش و فهمیده، دانشمند برجسته، یگانه روزگار، بی مانند، بی نظیر زمانه و عصر خود بود. " «۴۱»

۸- علامه شیخ یحیی الحباب مکی در حاشیه «شرح کتاب المنسک المتوسط للمترجم» و علامه شیخ سلیمان المقری مصر حنفی در حاشیه کتاب «علی شرح ضوء المعالی علی بدء الأمالی لصاحب الترجمة» در مورد شخصیت علمی علامه ملاعلی قاری هروی چنین ابراز نظر می نمایند: "وی علامه و یگانه عصر و زمان خود بود، جامع علوم عقلی و نقلی و آکنده و پر از علم و دانش علوم قرآن کریم و سنت نبوی، عالم شهر الحرام و مشاعر العظام، یکی از جماهیر اعلام، از پیشتازان عرصه تفهیم و تحقیق بود و شهرت وی کفایت می کند از وصفشان... «۴۲»

۹- شیخ عبدالله مرداد أبوالخیر در صفحه ۳۶۶ کتاب خود (المختصر من کتاب نشرالتور و الزهر فی تراجم آفاضل مکه من القرن العاشر الی القرن الرابع عشر) در مورد جایگاه علمی علامه ملاعلی قاری چنین می نگارد: (و اشتهر ذكره، و طار صيته، و هو من

کبار المصنفین، و عظماء المؤلفین، کنز المحققین والحفاظ و رئیس المدققین، والوعاظ) «۴۳»

۱۰- " ذکر خیر و شهرت نیکو ملاعلی قاری ... ایشان از جمله کبار مصنفان، عظماء مؤلفان، کنوز و خزانه محققان و حافظان و رئیس مدققان، واعظ و پند دهندگان بود ". ادامه دارد...

مآخذ:

۲۰- البضاعة المزجاة لمن طالع المرقاة فی شرح مشکاة ص ۲،

۲۱- مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح جلد ۱ ص ۱۷،

۲۲- مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح جلد ۱ ص ۱۷،

۲۳- نزهة الخواطر ج ۱ ص ۳۳۱،

۲۴- الأعلام ج ۵ ص ۳۳ بحواله مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح جلد ۱ ص ۱۸،

۲۵- شذرات الذهب ج ۸ ص ۴۰۳،

۲۶- مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح،

۲۷- مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح،

۲۸- البضاعة المزجاة ص ۳ بحواله مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح،

۲۹- هدیة العارفین جلد ۲ ص ۵۶۵ بحواله مرقاة المفاتیح،

۳۰- البضاعة المزجاة ص ۵ بحواله مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح ج ۱ ص ۱۷، ۱۸،

۳۱- المختصر من کتاب نشرالتور و الزهر فی تراجم آفاضل مکه من القرن العاشر الی القرن الرابع عشر ص ۳۶۶،

۳۲- هدیة العارفین جلد ۱ ص ۶۰۰ بحواله مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح ج ۱ ص ۱۹،

۳۳- هدیة العارفین جلد ۱ ص ۵۴۸ بحواله مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح ج ۱ ص ۱۹،

۳۴- ذکرهم فی کتاب (الإمام علی القاری و أثره فی علوم الحديث) ص ۸۸- ۹۰،

۳۵- ذکرهم فی کتاب (الإمام علی القاری و أثره فی علوم الحديث) ص ۸۸- ۹۰،

۳۶- خلاصة الأثر ج ۳ ص ۸۵ مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح جلد ۱ ص ۱۸- ۱۹،

۳۷- مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح جلد ۱ ص ۱۹،

۳۸- سمط النجوم جلد ۴ ص ۳۹۴ بحواله مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح،

۳۹- مجموعة رسائل ابن عابدین الرسالة الخامسة بحواله مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح،

۴۰- التعلیق الممجد بشرح موطا الإمام محمد جلد ۱ ص ۱۰۶- ۱۰۸ بحواله مرقاة،

۴۱- مرقاة المفاتیح شرح مشکاة المصابیح جلد ۱ ص ۲۰،

۴۲- المختصر من کتاب نشرالتور و الزهر فی تراجم آفاضل مکه من القرن العاشر الی القرن الرابع عشر ص ۳۶۵،

۴۳- المختصر من کتاب نشرالتور و الزهر فی تراجم آفاضل مکه من القرن العاشر الی القرن الرابع عشر ص ۳۶۶.

روشای درست مبارزه

با ویروس کرونا از دید گاه اسلام و طب

قسمت دوم و آخر:

سید نصیر هاشمی

۱۱- بنابر توصیه (۲) سازمان صحت جهانی (WHO): ویروس کرونا، در سطوح پارچه یی، در ظرف (۶-۱۲ ساعت) زنده است، سپس از بین می‌رود، بشرط اینکه در هوای آزاد، در مقابل نور آفتاب و هوای آزاد، و یا منبع دیگر حرارتی دیگر، قرار داده شوند. اما در سطح فلزی (۱۲-۲۰) ساعت و در سطح استیل (فلز) تا (۲۰ ساعت) زنده است. در صورتی که این نوع سطوح مورد استفاده همگانی باشد، و یا اینکه مشکوک به آلودگی باشد؛ لازم است که قبل از تماس به آن، با محلول های (۶۰٪) الکولی، مرتباً ضد عفونی شود و دستها نیز بعد از تماس، با آب گرم و صابون شسته شود و یا ضد عفونی گردد.

۱۲- خود داری از گشت و گذار در بازارها، پارکها، بازار های فروش پرندگان و حیوانات و سایر اماکن تجمع مردم و عدم اشتراک در مجالس و مناسبات خوشی و غم؛ زیرا ویروسهای کرونا، از طریق قطره های آلوده که با سرفه، عطسه و سخن گفتن از بینی و دهان افراز و در

هوا پخش می شوند، و از طریق تماس دستها، به سطوح یا اشیای آلوده، از حامل ویروس، به دیگری که با او تماس نزدیک دارند منتقل می‌شوند.

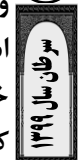
تازه ترین پژوهش در باره ی میکروب شناسی حاوی این نکته است «که سرایتی وجود ندارد. میکروب یا ویروس ممکن است از بیمار به شخص سالمی منتقل شود، اما شخص سالم بیمار نمی شود و گاهی از شخص سالمی به شخص سالم دیگری انتقال می یابد و شخص دومی مریض می شود، و نیز ممکن است از یک شخص بیمار به آدم سالمی منتقل شود و میکروب باعث افزایش قدرت دفاعی و مصوونیت شخص سالم گردد، گاهی هم ممکن است از یک شخص سالم به شخص سالم دیگری و از او به سوم و چهارمی و به همین ترتیب الی دهمین برسد و این نفر دهم را مبتلا کند.» (۱۳)

۱۳- بر اساس توصیه بهداشتی شماره (۱۱) سازمان صحت جهانی (WHO): در طول روز چندین مرتبه به مدت (۱۰-۱۵) ثانیه نفستان را نگهدارید و سپس باز دم انجام دهید، اگر سرفه پیدا کردید و یا تنگی نفس؛ حتماً به مراکز

درمانی مراجعه کنید. نگذارید به مشکل تنفسی دچار شوید و سپس به دکتر مراجعه کنید چون شاید دیر باشد. علاوه بر نفس تنگی: تب، سرفه خشک، سردردی شدید و در مواردی اسهال نیز از علائم ابتلاء به ویروس کوید نزده است.

۱۴- از لمس کردن سطوح و اشیای همگانی، بپرهیزید؛ زیرا افرازات بینی و دهان شخص مشکوک و یا مبتلاء به ویروس، هنگام عطسه و سرفه، و سخن گفتن، می تواند بر روی اشیاء و سطوح اطراف فرد، فرود آید و آنها را ملوث سازد؛ سپس افراد دیگری با لمس نمودن این اجسام یا سطوح آلوده، ویروس بیماری را گرفته، سپس به چشم، بینی یا دهان خود دست زنند.» (۱۴) و خود را به آن مبتلاء نماید، به همین ترتیب، از طریق آنها به خانواده ها و سایر افراد جامعه انتشار می کند.

اگر فکر می کنید که سطحی آلوده است، آنرا با یک ماده ضد عفونی کننده خانگی رایج تمیز کنید تا ویروس را بکشید و از خودتان و دیگران محافظت کنید.

۱۵- توصیه های (۴ و ۶ و ۱۳) سازمان صحت جهانی (WHO) بیانگر اینست که کرونا ویروس با آب گرم و مواد شوینده از بین می رود؛ همیشه با آب گرم دستها، روی، دهان و بینی خود را، بشویید و همچنین برای وضوء، غسل و شستن لباس، از آب گرم استفاده کنید. لزومی ندارد که همه ی لباسهای پوشیدنی را (همه روزه) بشوییم؛ بلکه با نور آفتاب و یا روی مرکز گرمی (شواژ) یا یک منبع حراری دیگر، آنرا پاک می کند.

۱۶- بنا بر توصیه (۱۰ و ۱۲) سازمان صحت جهانی (WHO): محل زندگی، اتاقهای نشیمن و خواب و محل کار تان، تهویه مناسب داشته باشد. اگر به بیرون از خانه می روید (کارمند، کارگر، مغازه دار) هستید و یا هر کاری که اشتغال دارید: باید فاصله (۲ متری) را از دیگران مراعات کنید، و به علت اینکه این ویروس سنگین است؛ (حدود ۵۰۰-۴۰۰ نانومتر) به زمین می افتد؛ پس کفش های تان منبع مهم آلودگی است؛ به هیچ وجه آنرا داخل خانه نیاورد. بعد از درآوردن کفشها، اولاً پایها، سپس دستهای خود را با آب گرم و صابون بشویید.

۱۷- از همه مهمتر، قرنطینه را جدأ رعایت کنید؛ زیرا (قرنطینه بهداشتی) مفید ترین شیوه، برای جلوگیری از انتشار امراض وبائی در همه عصرها و به همه نسل ها است.

رسول اکرم ﷺ یک هزار و چهار صد سال پیش اساسات و مبادی قرنطینه را به طور بسیار شفاف و دقیق پی ریزی نموده، - و مردم را به رعایت آن در هنگام وقوع وباء، دستور داده است. در حالی که - بشریت تنها در اواخر قرن نهم و اوایل قرن بیستم به آن راه یافته است. " «۱۵»

رسول الله فرموده اند: (إِذَا سَمِعْتُمْ

بِالطَّاعُونَ بَأْرَضٍ فَلَا تَدْخُلُوهَا، وَإِذَا وَقَعَ بَأْرَضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا، فَلَا تَخْرُجُوا مِنْهَا.) «۱۶» «هرگاه شنیدید که در سرزمینی وباء هست؛ به آنجا داخل نشوید. و هرگاه در سرزمینی وباء واقع شد، و شما در آنجا هستید، بخاطر ترس از وباء) از آنجا خارج نشوید»

شایان ذکر است که ابو بکر رازی نخستین دانشمند اسلامی است که بیماری ساری آبله را شناخت و مبتلایان به آنرا در بیمارستان قرنطینه کرد، و دستور داد تا آنان را در خانه ها از دیگران جدا نگه دارند. وی نخستین کسی است که به شناخت بیماریهای مسری (سرایت کننده) نایل شد. «۱۷»

اگر می خواهید از شرارت این ویروس وبائی و امثال آن، درامان باشید، در خانه، خود را قرنطین نمایید، و از نزدیک شدن با مردم، مخصوصاً با افراد مشکوک و مبتلاء به مرض، و گشت و گذار در کوچه و بازار و اماکن مزدحم، خود داری نمائید؛ زیرا تمییز نمودن اشخاص سالم با مشکوک و مبتلاء دشوار است.

دکتور محمد علی البار، طبیب معاصر عرب می گوید: اشخاصی و جود دارند که مکروب در بدن شان وجود دارد، اما بدون اینکه از آن آگاهی داشته باشند؛ آنرا به دیگران منتقل می سازند. لذا اگر یک نفر از منطقه وباء زده، بیرون شود، می تواند وباء را به هزارها، بلکه به میلیونها انسان دیگر انتقال دهد. اینجاست که عمق احادیث رسول اکرم ﷺ مبنی بر ممنوعیت خروج باشندگان سرزمین وباء زده، آشکار می شود و به عنوان یک ماده قانونی متریقی و یک معجزه علمی جاویدان محرز می گردد. «۱۸»

داستان پیروی حضرت عمرؓ از اصول قرنطینه بهداشتی:

عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍؓ از عَبْدِ اللَّهِ بْنِ

عَبَّاسٍؓ روایت می کند که عبدالله بن عباسؓ گوید: عمر بن خطابؓ (در ماه ربیع الثانی، هجدهم هجری) رهسپار شام شد، تا به دهی به نام «سَرَع» نزدیکی شام رسید، فرماندهان لشکر ابو عبیده بن جراح و همراهانش، با وی رو برو شدند؛ و به او خبر دادند که وباء در سرزمین شام پیدا شده است، ابن عباس گوید: عمر گفت: مهاجرین اولین را برایم فرا خوانید، آنها به نزد عمر آمدند، آنها را با خبر کرد که وباء در سر زمین شام پیدا شده است از ایشان مشوره خواست که (چه باید کرد) مهاجرین اختلاف نظر پیدا کردند عده ای گفتند: شما برای کاری آمده اید؛ سزاوار نیست که قبل از انجام آن برگردید. عده ای دیگر گفتند: همراه شما، باقیمانده مردم و اصحاب پیامبر هستند ما نظر نمی دهیم (جایز نمی دانیم) که آنها را به این وباء پیش کش نماییم. عمر گفت: از نزدم برخیزید و بروید. سپس گفت: انصار را برایم دعوت کن، آنها را فرا خواندم، با ایشان مشورت کرد، ایشان نیز راه مهاجرین را در پیش گرفته، و مانند آنها اختلاف نمودند، عمر به ایشان هم گفت: از نزدم برخیزید و بروید. آنگاه به من گفت: از بزرگان قریش کسانی که اینجا بودند و در سال فتح مکه به مدینه مهاجرت کرده اند؛ دعوت کن، آنان را برای عمر دعوت کردم، به اتفاق آراء بدون اینکه حتی دو نفر از ایشان با هم اختلاف داشته باشند، (۱۹) گفتند: ما معتقدیم که با این مردم به مدینه برگردی و آنها را به این وباء نزدیک ننمایی. عمر، با صدای بلند برای مردم اعلام کرد که من صبح بر وسیله سواری خود، سوار می شوم (و برمی گردم)؛ شما هم

سوار شوید. ابوعبیده بن جراح گفت: مگر از قضاء و قدر خدا فرار می کنی؟! عمر گفت: ای ابو عبیده! اگر کسی غیر از تو این سخن را می گفت؛ (توبیخش می کردم) بلی از، یک مقدر الله به سوی یک مقدر دیگر الله فرار می کنیم. مگر نمی بینی وقتی که شما شتری داشته باشی و این شتر وارد دره ای شود که دارای دو گوشه باشد که یکی از آنها دارای آب و علف فراوان، و دیگری خشک، بدون آب و علف باشد؛ آیا این نیست که اگر آنرا در قسمت علف دار بچرانی؛ مگر به قضاء و قدر خداوند نچراندی؟ و اگر در قسمت بی آب و علف آنرا بچرانی، (در واقع) آنرا به قضاء و قدر خدا چراندی. در این هنگام، عبدالرحمن بن عوف که برای انجام کاری از مجلس غایب شده بود، بازگشت و گفت: قطعاً، در این مورد علمی (حدیثی) نزد من است: شنیدم که پیغمبر ﷺ می گفت: (إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بَأْرَضٍ فَلَا تَقْدُمُوا عَلَيْهِ، وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا؛ فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ) قَالَ: فَحَمَدَ اللَّهُ عَمْرُ، ثُمَّ انْصَرَفَ. «هرگاه شنیدید که در سرزمینی وباء هست؛ به آنجا نروید. و هرگاه در سرزمینی که شما هستید، وباء واقع شد؛ بخاطر ترس و فرار از (وباء) از آنجا خارج نشوید» ابن عباس می گوید: حضرت عمر رضی الله عنه و ستایش خداوند ﷻ را بجا آورد، سپس برگشت و دنبال کارش رفت»

۱۸- رعایت قرنطینه خانگی: گریز از افراد مشکوک و مبتلاء و رعایت قرنطینه خانگی، بهترین و آسانترین شیوه وقایه و پیشگیری از ابتلاء به امراض ساری و کشنده است. در وضعیت فعلی کشور ما، افغانستان قویترین نیروی مبارزه با)

کووید ۱۹) همین قرنطینه خانگی است، زیرا اکثر مردم نه خود، آگاهی دارند و نه توصیه های وزارت صحت عامه را، رعایت می کنند، و نه ممنوعیت ها و تهدید های امنیتی را در نظر می گیرند. به همین علت وزیر محترم وزارت صحت عامه در پیام تلویزیونی اش به مردم، با عذر و نیاز گفت: لطفاً از خانه های خود بیرون نروید؛ تا درمان باشید. طبق اظهارات وی بتاريخ ۲۰۲۰/۴/۱۹ از طریق تلویزیون طلوع، اگر کمک های مالی و تخنیکی به زود ترین فرصت، بدسترس وزارت صحت عامه قرار می گرفت، به قلت افزار های آزمایشی و چنین وضعیتی دچار نمی بودیم.

۱۹- پاداش کسانی که هنگام شیوع امراض کشنده (طاعونی) باکمال شکیبایی و اعتقاد، در شهر (یا خانه) خویش می نشینند و یا اینکه در اثر آن هلاک می شوند، همانا، نیل به درجه شهادت است:

عن عائشة (رضی الله عنها) زوج النبی (صلی الله علیه وسلم): قالت: سألت رسول الله (صلی الله علیه وسلم) عن الطاعون، فأخبرني: (أنه عذاب يبعثه الله تعالى على من يشاء، وأن الله جعله رحمة للمؤمنين، فليس من أحد يقع في الطاعون فيمكث في بلده صابراً محتسباً يعلم أنه لا يصيبه إلا ما كتب الله له إلا كان له مثل أجر الشهيد). «۲۰»

عایشه رضی الله عنها همسر پیامبر ﷺ می گوید: از رسول الله در باره طاعون پرسیدم: ایشان فرمودند: «همانا طاعون، عذابی است که خداوند بر هرکس که بخواهد، می فرستد. و هر آئینه الله ﷻ آنرا برای مومنین، رحمت گردانیده است. جز این نیست، هرکسی که در برابر طاعون، قرار گیرد؛ در شهر خویش، با شکیبایی و با نیت ثواب بماند، در حالی که اعتقاد دارد، قطعاً، هیچ چیزی به جز آنچه را، خداوند برایش نوشته، نمی تواند به وی (ضرری برساند) مگر اینکه الله ﷻ برایش پاداش شهید را، عنایت می فرماید». و حفصه بنت سیرین گفته است که انس

بن مالک رضی الله عنه برایم گفت: یحیی به کدام مرض (مرض) مرد؟. گفتم: به (مرض) طاعون. انس گفت: رسول الله فرموده اند: (الطاعون شهادة لكل مسلم). «۲۱» هر مسلمانی که در اثر بیماری طاعون بمیرد؛ شهید است.

۲۰- دعاء و نیایش بهترین وسیله برای وقایه و نجات از آفات و امراض است.

دعاء و نیایش، و طلب استعانت از الله ﷻ موجب کسب رضای او حق تعالی گردیده، روح و روان را آرامش می بخشد، تعادل و توازن را میان صحت جسمی و صحت روانی، برقرار می نماید، و مهمتر از همه، سیستم خود کار ایمنی بدن در مقابل آفات و امراض؛ نیرو می بخشد.

قرآن عظیم الشان می فرماید: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ (الرعد: ۲۸)

آنانیکه ایمان آورده اند و قلب هایشان به ذکر الله ﷻ اطمینان و آرامش حاصل می کند. آگاه باشید که به یاد الله ﷻ دلها آرام می گیرد.

و می فرماید: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ...﴾ (غافر: ۶۰) و پروردگارتان فرمود: مرا بخوانید تا شما را اجابت کنم.

و می فرماید: ﴿وَأَوْبَكَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَلَيْسَ لِي بِرَحْمَةٍ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ (الأنبياء: ۸۳ - ۸۴) و ایوب را (یاد کن) هنگامی که پروردگارش را ندا داد که به من آسیب رسیده است و تو، مهربانترین مهربانان هستی؛ پس دعای او را اجابت نمودیم و آسیب وارده بر او را برطرف کردیم»

۲۲- پناه خواستن به الله ﷻ قبل از ابتلاء به امراض ساری و مرگبار، یگانه راه نجات است:

از انس رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله (در دعاء) می فرمودند: (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ، وَالْجُنُونِ، وَالْجَذَامِ، وَ مِنْ سَيِّئِ الْأَسْقَامِ): «۲۲» بار خدا! من از برص و دیوانگی و جذام و بیماری های بد، به تو پناه می برم» کسی که هنگام صبح و شام این دعاء را سه بار بخواند، از زیان همه چیز، و از هر نوع امراض و آفات، در امان می باشد:

از حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: (مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ فِي صَبَاحٍ كُلِّ يَوْمٍ وَمَسَاءٍ كُلِّ لَيْلَةٍ: بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، إِلَّا لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ): «۲۳» هر بنده ای که هر روز در صبح، و هر شب در غروب، بگوید: به نام خداوند یگانه ای که با اسم و برکت نام او هیچ چیز نه در آسمان و نه در زمین خسارت نمی بیند و او شنوا و داناست. اگر آنرا- سه بار بگوید، قطعاً، هیچ چیزی به او ضرر نمی رساند.

و در روایت دیگری آمده است: «مَنْ قَالَهَا ثَلَاثًا لَمْ تُصِبْهُ فُجَاءَةٌ بَلَاءٌ»: هر کس این جمله را سه بار بگوید، هیچ بلا و مصیبت ناگهانی به او نمی رسد.

۲۳- صدقه کردن بطور پنهانی و بخاطر کسب رضای الله صلی الله علیه و آله موجب شفای مریضان و مانع ابتلاء به امراض و آفات می گردد:

از عبدالله بن مسعود رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله فرمودند: (دَاوُوا مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَاتِ): «با صدقه بیماران تانرا درمان کنید» و از انس بن مالک رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله می فرماید: (بَاكِرُوا بِالصَّدَقَةِ فَإِنَّ الْبَلَاءَ لَا يَتَخَطَّاهَا): «۲۴» در صدقه دادن

دکتر محمد علی البار، طبیب معاصر عرب می گوید: اشخاصی و جود دارند که مکروب در بدن شان وجود دارد، اما بدون اینکه از آن آگاهی داشته باشند؛ آنرا به دیگران منتقل می سازند. لذا اگر یک نفر از منطقه وباء زده، بیرون شود، می تواند وباء را به هزارها، بلکه به میلیونها انسان دیگر انتقال دهد. اینجاست که عمق احادیث رسول اکرم صلی الله علیه و آله مبنی بر ممنوعیت خروج باشندگان سرزمین وباء زده، آشکار می شود و به عنوان یک ماده قانونی مترقی و یک معجزه علمی جاویدان محرز می گردد».

طبی است که در آن، میان حصه و بیماری آبله (چیچک و سرخک) تفاوت قایل شده است،

۱۸- دکتر محمد علی البار، العدوی بین الطب و حدیث المصطفی، ط ۱، ص ۱۰۰-۱۰۵.

۱۹- صحیح البخاری، کتاب المغازی و کتاب الطب، باب ما یُذکر فی الطاعون، ج ۵، ص ۲۱۶۳، بشماره (۶۵۷۲-۵۳۹۸) و

امام مسلم، صحیح مسلم، برقم (۲۲۱۹) . اللؤلؤ و المرجان جلد سوم (۱/ ۱۴۲-۱۴۴).

۲۰- امام بخاری، صحیح البخاری، باب اجر الصابر فی الطاعون، برقم ۵۴۰۲-۳۲۸۷.

۲۱- صحیح البخاری، باب ما یُذکر فی الطاعون، برقم ۲۶۷۵. صحیح مسلم، باب الشهداء، برقم ۱۹۱۶

۲۲- رواه ابو داود (رح) فی سننه، برقم ۱۵۵۴،

۲۳- رواه أبو داود، والترمذی وقال: حدیث حسن صحیح. نگاه: امام ابو ذکریا یحیی بن شرف نووی، ریاض الصالحین، دانلود از سایت کتابخانخ عقیده، ج ۲،

۲۴- این حدیث را بیهقی در سننش، بشماره ۶۷۲۰ و در باب شعب الایمان، بشماره ۳۳۵۳. حدیث مقبل نیز بشماره

۶۳۸۵، روایت نموده است.

۲۵- روایت حاکم در مستدرک، ۶۴۱۸ بشماره ۶۴۱۸.

پیشدستی کنید؛ زیرا که بلا نمی تواند از آن عبور کند» یعنی: در برابر آفات همانند دیوار حفاظتی می ایستند.

و از عبد الله بن جعفر رضی الله عنه روایت است که گفت: رسول الله می فرماید: (الصدقه فی السرّ تطفیء غضب الرّب): «۲۵» صدقه دادن به طور نهانی آتش خشم پروردگار را فرو می نشاند.

اللّٰهُمَّ اِدْفَعْ عَنَّا وَعَنِ الْمُسْلِمِينَ شَرَّ مَا خَلَقْتَ مِنَ الْاَوْثَنِ وَالْاَمْرَاضِ، و ارحم علينا يا رحمان، فی فی شهر رمضان، شهر الرحمة والغفران. لك الحمد والشكر يا منان. والصلاة والسلام على سيدنا محمد، أرسلته بالهدى ومعجزة القرآن، فيه شفاء و رحمة لأهل الإيمان.

منابع و مأخذ:

۱۳- استاد ذکتر محمد راتب نایلسی مترجمان محمد آزاد شافعی عبدالباسط عیسی زاده، دایره المعارف اعجاز علمی در

پرتو قرآن و سنت (شگفتیهای خداوند در بدن انسان) (ص: ۲۵۸-۲۵۷)

۱۴- به سایت الکترونیک <https://roozno.com/fa/news/41623>

۵ مراجعه شود.

۱۵- تفصیل: سید احمد اشرفی، جستارهایی در دین شناسی تطبیقی، مطبعه مسلکی افغان، ۱۳۸۹، ط ۱، ص ۳۵۹،

۱۶- روایت امام بخاری، بشماره ۱۷۸۱-۵۳۸۰ و امام احمد، بشماره: ۹۷۲۰

۱۷- ابویکر محمد بن زکریای رازی (۸۶۴-۹۳۲) از شهر (ری) یکی از اطباء مبتکر اسلام و مؤلف قدیمترین کتاب

د قرآن کریم حقوق

استاد محسن حنیف

بیانوي تر څو هدايت شی.

قرآن کریم په انسانانو کې بنسټیز (اساسي) یو والی را منځ ته کوي، د خلکو د زړونو تر منځ الفت، وروروي او مینه راولي؛ په دې اړه الله تعالی ويلي:

﴿وَأَلْفَ بَيِّنَاتٍ لِّقُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلْفَتْ بِرَأْسِهِمْ قُلُوبُهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ آَلَفَ يَنَّهُمْ إِنَّهُ غَزِيرٌ حَكِيمٌ﴾
الأنفال: ۶۳

ترجمه: د دوی په زړونو کې جوړښت راوستی، که دي د مخکې ټوله شتمني (مال او دولت) لگولی وای د دوی په زړونو کې دي جوړښت نه سو راوستلای، خو الله یې تر منځ جوړښت راوستی؛ بې شکه دی زورور پوځکاری دی.

دا هغه څه دي چې نن دنړۍ د مشرۍ دعوا کوونکي ورڅخه عاجزه دي.

۲- قرآن سم لوستل:

د قرآن یو حق دا هم دی چې توري یې سم زده او ښائسته ولوستل شی؛ الله تعالی ويلي: ﴿وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا﴾
المزمل: ۴

ترجمه: قرآن په ښه صاف ډول ولوله.

د دغه آیت پر بنسټ به مسلمان تر خپله وسه هڅه کوي چې د قرآن کریم توري په سمه توګه ادا کړي. دغه آیت که څه هم دا حکم نه ثابتوي چې ټول تجویدي اصطلاحات څوک زده کړي؛ ځکه د قرآن کریم د سم لوستلو لپاره اصطلاحات زده کول شرط نه دي، خو دومره حکم ثابتوي چې قرآن په اصلي عربي ژبه سم ولوستل شي؛ ځکه الله ويلي: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾
یوسف: ۲

ترجمه: بې شکه ما دا (خپل کتاب) عربي قرآن نازل کړی ترڅو تاسو عقل په کې وکاروئ.

﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْطُكُمْ بَوَاحِدَةً أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَشْفِقِينَ وَفَرْدِي ثُمَّ نَنْفَعِكُمْ مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جَنَّةٍ إِنَّ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾
سبا: ۴۶

ترجمه: ووايه: زه صرف د یوې خبرې نصیحت درته کوم، هغه دا چې د الله لپاره دوه دوه او یو یو ودرېږئ، بیا فکر وکړئ، ستاسو پر ملګري کوم لېونتوب نشته، دی بل څه نه دی پرته د خبر درکوونکي تاسو ته د سخت عذاب د راتلو ترمنځه.

د قرآن سمه لارښوونه هلته پېژندلای شو چې دهغي ټولني په اړه څه معلومات ولرو چې قرآن مثبت تغیرات پکښې راوستل. هغه یوه داسې ټولنه وه چې د قرآن د راتلو ترمنځه د عقیدې په لحاظ بې ډوله مشرکان، په ټولنیز ژوند کې جاهلان، پرملوک الطوائفي سیاست وېشلي او هغومره بې رحمه وه چې پر خپلو اولادونو یې هم زړه سوی نه درلودی، لوني یې ژوندی ښخولي؛ لکه په سورة التکویر: ۸-۹، سورة النحل: ۵۸-۵۹ کې چې دا خبره یاده شوې ده. د دروېشتو کلونو په ترڅ کې همغه جاهله ټولنه، قرآن یوه هوښیاره، د دین او دنیا په کارونو کې اول نمبر ټولنه او نړیوال مخکښه امت جوړ کړ. په دې اړه قرآن کریم وايي: ﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾
آل عمران: ۱۰۳

ترجمه: ټول د الله په رڼۍ منګولي ولکوئ او مه ډلي ډلي کېږئ او پر تاسو د الله هغه نعمت را یاد کړئ چې په خپلو کې سره دښمنان واست خو الله ستاسو په زړونو کې الفت واچوی او د ده په نعمت سره په خپلو کې سره وروڼه سواست او تاسو د اور د یوې کندی پر غاړه واست نو د هغې یې وژغورلاست، همداراز الله تاسو ته خپل آیتونه

دلته د قرآن کریم حقوق او په وړاندې یې د انسانانو مسؤلیتونه بیانېږي چې په راتلونکي ډول ترتیب شوي دي:

۱- په قرآن ایمان درلودل:

د قرآن لومړی حق په هغه ایمان درلودل دي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ﴾
النساء: ۱۳۶

ترجمه: ای مؤمنانو! ایمان راوړئ په الله، پیغمبر او په هغه کتاب چې پر خپل پیغمبر یې نازل کړی او په هغه کتاب چې مخکې یې نازل کړی دی.

په قرآن ایمان درلودل د قرآن د حقوقو بنسټ دی. د دې پرته نور زحمت ایستل هیڅ ګټه نه لري. نو د قرآن د حقانیت پېژندنې لپاره جدي هڅې د انسان غټ مسؤلیت دی. الله تعالی د قرآن کریم د حقانیت پېژندنې لپاره خلک فکر کولو ته هڅولي او د غفلت کوونکو په اړه یې ويلي: ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا﴾
محمد: ۲۴

ترجمه: آیا دوی په قرآن کې فکر نه کوي او که یې پر زړونه قفلونه دي؟

﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾
النساء: ۸۲

ترجمه: آیا دوی په قرآن کې فکر نه کوي؟ که د الله پرته د بل چا د خوا وای، هرو مرو به دوی ډېر اختلاف (تناقضات) په کېنې پیدا کړي وای.

قرآن کریم د خپل حقانیت پېژندنې په اړه انسانانو ته د بل دریمګړي خبره هم نه کوي، بلکې انسانانو ته د فکر او عقل کارولو بلنه ورکوي وايي:

دغه آيت دا خبره ثابتوي چي قرآن بايد لږ ترلږه داسي ولوستل شي چي په عربي ژبه کي يې سمه معنی له کوم تغير پرته ادا شي. نور هغه اضافي اصطلاحات زده کول خپله مقصود نه دي، بلکي ځينو قاريانو خو يو شمېر نا ثابته کارونه «اضافي تکلفات» هم را منځ ته کړي چي د پېغمبر ﷺ څخه هيڅ ثبوت نه لري؛ لکه بې خايه غوږونه کښول او د غزلچيانو په ډول پر غوږ لاس نيول او داسي نور چي په هيڅ صورت کي د قرآن د حقوقو برخه نه شي کېدلای، بلکي په دې اړه هر مسلمان تر خپل وسه مسؤليت لري چي قرآن سم ولولي. د بشپړې هڅې وروسته که کمزورتيا ولري، گناهکار نه دی، بلکي د غبرگ اجر مستحق دی؛ پېغمبر ﷺ ويلي: «
الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَّةِ، وَالَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَتَتَعْتَعُ فِيهِ، وَهُوَ عَلَيْهِ شَاقٌّ، لَهُ أَجْرَانِ». [صحیح مسلم حديث نمبر: ۷۹۸]

ترجمه: د قرآن ماهر «ښه لوستونکی» د نېکو عزتمنو ملانکو سره ملگری دی. خو هغه څوک بيا دوه اجر لري چي قرآن لولي، پکښي اړوزي او سخت ورته تمامېږي.

دغه حديث شريف د ماهر قرآن لوستونکي درجه تر نورو لوړه ښوولې ده. خو هغه څوک يې هم د غبرگ اجر مستحق بللی چي د ستونزو سره زيار باسي او خپل وس په بشپړه توگه د قرآن زده کولو لپاره په کار اچوي؛ ځکه د الله کتاب سم لوستل او عملي کول د مؤمن صفت او مسؤليت دی؛ ځکه الله تعالی ويلي: ﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ [البقرة: ۱۲۱]

ترجمه: هغه خلک چي کتاب مي ور کړی په داسی حال کي چي لوستل او تابعداري يې کوي، هغوی ايمان ورباندي راوړي او څوک چي انکار ورڅخه کوي نو هغه خلک زيانمن او تاوانيان دي.

دلته الله تعالی هغه اهل کتاب ستايي چي د تورات او انجيل د سم لوستلو او عملي کولو په نتيجه کي په قرآن ايمان راوړي. نو دا خبره ورڅخه راوړي چي د الله کتاب د ژبي د کوږوالي پرته لوستل او عملي کول د مؤمن صفت دی. «يتلون» د تلاوت څخه جوړ شوی توری دی. د لوستلو سره د تابعدارۍ

معنی هم لري؛ لکه دا چي الله تعالی ويلي: ﴿وَالْقَمَرَ إِذَا لُتَّهَا﴾ [الشمس: ۲]
ترجمه: قسم په سپوږمۍ چي کله په لمر پسې کېږي.

۳- **د قرآن په مقصد ځان پوهول:**
قرآن د خلکو د پوهاوي لپاره راغلی دی، د دې لپاره راغلی چي خلک ځانونه په پوه کړي. د پوهي په مرسته خلک د تيارو څخه رڼا ته را وباسي. پوهنه او ښه تگلاره ورڅخه زده کړي، د هغه په رڼا کي حق له باطله وپېژني، خپلې لانجې ورباندي حل کړي او په خپل ژوند کي يې حاکم کړي؛ د دې لپاره د قدرمنو لوستونکو توجه څو آيتونو ته را اړوم: ﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ [ص: ۲۹]

ترجمه: دا قرآن داسي برکتی شوی کتاب دی چي ما نازل کړی، د دې لپاره چي خلک يې په آيتونو کي فکر وکړي او د صافو عقولونو خاوندان پند اونصيحې ورڅخه واخلي.

﴿وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا﴾ [الفرقان: ۷۳]

ترجمه: (د الله ښه بندگان) هغه خلک دي چي کله د الله په آيتونه نصيحت ورته وشي، کانه او رانده نه ورباندي لوبېږي.

دغه آيتونه وايي: د الله تعالی نېک بندگان پر آيتونو ځانونه کانه او رانده نه اچوي، بلکي په آيتونو سره يې ايمان زياتېږي؛ لکه دا آيت چي وايي: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ [الأنفال: ۲]
ترجمه: مؤمنان صرف هغه کسان دي چي کله الله ياد شي زړونه يې ولر زېږي او چي کله د الله آيتونه پر لوستل کېږي ايمان يې زياتېږي او پر خپل رب ځانونه سپاري.

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ [البلع: ۴۴]

ترجمه: او تا ته مي دا پېغام نازل کړ د دې لپاره چي خلکو ته هغه څه بيان کړي چي دوی ته نازل شوی او گوندي دوی هم فکر وکړي.

دلته د قرآن کريم د زدکړي دوې لاري يادي شوي: يو د پېغمبر بيان، بل د امتيانو فکر. دغه آيت په قرآن کريم کي د فکر پوله هم ټاکلې ده. هغه په هغه ځايونو کي چي د زمانې او سيمي د تغير سره تغير خوري. کوم تغير نه خورونکي ځايونه چي په يقيني ډول د پېغمبر ﷺ څخه ثابت دي، په هغه کي به مسلمان بدلون او تغير نه

راولي. دا رنگه دغه آيت د قرآن په اړه د پېغمبر ﷺ او امتيانو دندې هم څرگندوي.
د قرآن کريم او نورو الهي کتابونو يوگډ هدف دا هم دی چي په انساني ټولني کي عدل او انصاف حاکم شي او هر چا ته خپل حق ورکول شي؛ الله تعالی ويلي: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ [الحديد: ۲۵]
ترجمه: ما يقيناً خپل پېغمبران د روشانه دلائلو سره لېږلي او کتاب او د انصاف ترازو مي ورسره نازل کړی د دې لپاره چي خلک په عدل او انصاف عمل وکړي.

قسط برخي ته ويل کېږي. دا مطلب لري چي د هر چا برخه هغه ته ورکړه شي. د الله حق يوازي الله ته ځانگړی شي. هر مخلوق ته خپل حق ورسېږي، که نروي که ښځه، که رعيت وي که حکومت، که مور او پلار وي، که اولاد، که مشروي که کشر، په لنډه توگه اسلام وايي: فَأَعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ. [صحیح البخاري ج: ۱۹۶۸]

ترجمه: د هر حق څښتن ته يې حق ورکړه. دغه هدف ته رسېدل، عمل غواړي. په دې اړه راتلونکی عنوان د غور وړ دی.

۴- **قرآن د عمل په ډگر کي منل:**
قرآن په وړاندي د انسان د مسؤوليتونو څخه يو دا هم دی چي پر خپل ځان او تر خپلې ولکې لاندې ټولني کي يې عملي کړي. د ځان په اړه د انسان مسؤوليت خو تر هر څه د مخه څرگنده خبره ده؛ الله تعالی ويلي دي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَعْمَلُونَ كَبُرَ مُقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَعْمَلُونَ﴾ [الصف: ۲-۳]

ترجمه: اي مؤمنانو! ولي هغه څه وایاست چي نه يې عملي کوئ. د الله په حکم کي دا خبره ډېره ناخوښه ده چي داسي څه وایاست چي نه يې عملي کوئ.

دلته يې ويلي چي له عمل پرته د ښو اعمالو دعوه کول، الله ته ډېره ناخوښه خبره ده.

د خلکو تر منځ د پېږکرو په اړه هم الله تعالی پېغمبر ﷺ ته ويلي:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا

تَكُنْ لِلْخَافِينَ خَصِيْمًا ﴿١٠٥﴾
ترجمه: يقيناً ما په رښتيا دا كتاب درنازل كړی د دې لپاره چې د خلكو ترمنځ په هغه څه پېرېكه وكړې چې الله درېښوولي او د خائنانو په دفاع كې دعوا مه كوه.

۵- د قرآن بيانول او ولس په پوهول:
 ﴿وَمَا أَرْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِشُبُهَانٍ هُنَّ الَّذِي أَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۚ وَهَذِهِ رَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾
ترجمه: او پر تا موډا كتاب د دې لپاره نازل كړی چې خلكو ته هغه څه بيان كړې چې دوی په هغه كې اختلاف كړی او لپاره د هدايت او رحمت وداسي قوم ته چې باور كوي.

﴿كَتَبْنَا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾
ترجمه: (دا قرآن) داسي كتاب دی چې ما تاته د دې لپاره نازل كړی چې خلك د دوی د څښتن په اجازه د تيارو څخه رڼا ته، د هغه عزتمن ستايل شوي (الله) او دين ته را وباسې.

هو، قرآن د روڼ اندو خلكو لپاره دی. خلك د تيارو څخه رڼا ته راباسي.
 ﴿هَذَا بَلَاغٌ لِّلنَّاسِ وَلَئِنْ لَّمْ يَدْرُوهٗ يُعْلَمُوْا اِنَّهَا هُوَ إِلَهُٓ وَاحِدٌ وَكَذَّٰرُ الْاَلْبَابِ﴾
ترجمه: دا قرآن خلكو ته دين رسول دي؛ ترڅو دوی په دې پوه شي چې الله يوازی د عبادت حقدار دی او ترڅو د صافو عقلونو خاوندان نصيحت قبول او په يادې ولري.

دلته د الله د كتاب يو صفت خلكو ته دين رسول او خلك په پوهول دي. د ولس د پوهاوی مطلب دا دی چې د قرآن مقصد هغوی ته په سمه توگه بيان شي چې نه افراط په كې وشي او نه تفريط. په دې اړه يو مضمون په نظر كې لرو چې په نژدې راتلونكي وخت كې يې له دوستانو سره شريكول په نظر كې لرو: د دې لپاره چې د قرآن كريم په اړه له افراط او تفريطه خپل ولس او خان وژغورو او معتدله لاره غوره كړو او همدا خپله د قرآن كريم غوښتنه هم ده.

۶- قرآن كريم د ژوندو لپاره منل:
 قرآن كريم د مرو لپاره نه دی راغلی، بلكې د ژوندو لپاره راغلی دی چې خپل د دنيا او آخرت د ښېگڼو

لپاره كار وكړي؛ الله خپل د قرآن په هكله ويلي: ﴿اِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ لِّتُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾
 يس: ۶۹ - ۷۰

ترجمه: دا كتاب صرف وېښوونکی نصيحت او ښکاره قرآن دی د دې لپاره چې هغه څوک له عذاب څخه خبر کړي چې ژوندی (د پوهي قابل) وي او پر کافرانو فيصله ثابته شي.

دغه آيتونه د هغه سورة يس برخه ده چې ځينو خلکو د مرو لپاره خاص کړی دی. په همدې سوره كې الله پاك ورته ويلي چې قرآن د ژوندو لپاره راغلی دی چې هم دوی ژوندي وي او هم يې زړونه ژوندي وي. يو ملگري ليکلي ول چې څوک تګسي موتر ته وخوت، تګسي والا د قرآن كريم تلاوت اوریدی. سوري ورته وويل: کومه غمېزه واقعه درباندي راغلې ده، په خپلوانو كې دي کوم څوک مړشوی چې د قرآن تلاوت اوړوي؟ تګسي والا ورته ويل: هو: زمونږ ضمير «زړه» مړشوی دی.

رښتيا چې زمونږ د ټولني کړني د همداسي خبرو پخلى کوي: ځکه دوی هغه قرآن د وېر او غم زنگ او نښه گرځولي ده چې الله پاك يې په هكله ويلي: ﴿هَذِهِ نُورٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾
 النمل: ۲

ترجمه: قرآن مؤمنانو ته لارښوونه او زېرى دی. دلته الله تعالى خپل كتاب د هدايت او زېرى سرچينه بللې ده، خو ډېرو خلکو همدا د زېري كتاب د وېر او غمونو په كتاب معرفي کړی دی او هدايت هم له دې كتابه نه، بلكې له نورو خايونو غواړي.

۷- قرآن د ټولو خلکو، نر او ښځې لپاره منل:
 د قرآن كريم پېغام د ټولو خلکو لپاره دی، که نر وي که ښځه: الله تعالى ويلي: ﴿قُلْ لَا اسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ﴾
 الانعام: ۹۰

ترجمه: (اې پېغمبره!) ووايه: پر قرآن څه مزدوري نه در څخه غواړم، دا قرآن د نړۍ ټولو خلکو ته ژوندی نصيحت دی. د قرآن څخه برخمن کېدل الله د ټولو نړيوالو دنده بللې، که حکومت وي، که رعيت، که نارینه وي که ښځينه.

دا خبره خو ډېرو خلکو په ډېرو خايونو كې ليكلې ده چې علم پرنر او ښځې فرض دی، علم د هر چا حق دی. مور وايو: علم يوازي حق نه دی، بلكې مسؤليت هم دی؛ د علم د زدکړي کوم دلائل چې ياد شوي، هغه نارينه وو ته خاص نه دي پرته د داسي ځايه چې بېل دليل ولري، ليکن دې ته هرومرو فکر وكړئ چې کوم علم د لومړيتوب حق

لري؟ آيا دا معقوله ده چې نور څه دي فرض وي او قرآن دي فرض نه وي؟ دا د چا د لوري فرض شوي دي؟ فرض او دې ته ورته نور احكام ټاکل د چا حق دی؟

۸- قرآن د حق پېژندنې معيار منل:

د قرآن كريم له حقوقو څخه يو دا هم دی چې قرآن كريم د اساسي كتاب او د حق پېژندنې لپاره د معيار په توگه ومنل شي: ځکه الله تعالى ويلي: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾
 الفرقان: ۱

ترجمه: برکتونو والا هغه څوک دی چې پر خپل بنده يې حق له باطله بېلونکی كتاب نازل کړ د دې لپاره چې خلکو ته د عذاب خبروونکی شي.

دلته الله خپل كتاب د فرقان په نامه ياد کړی. فرقان د فرق څخه جوړ دی، يعني داسی كتاب دی چې حق له باطله بېلوي. د حق پېژندلو معياري كتاب دی؛ د همدې لاري حق پېژندل کېدای شي. د قرآن د دغه صفت غوښتنه دا ده چې تر هر کتاب لور او پر هر قانون حاکم ومنل شي او په هكله يې داسي دعوه ونه شي چې د قرآن څخه مطلب نه پامول کېږي؛ ظاهري يو څه وائي او باطن يې بل څه. داسي دعوه د قرآن په هكله غلطه ده: ځکه يو خو په هغه صورت كې قرآن كريم فرقان نه شي جوړېدلای. بل دا چې الله تعالى قرآن په هكله ويلي: ﴿وَلَقَدْ نَزَّلْنَاهُ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ نَزَّلَهُ بِالرُّوحِ الْأَمِينِ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ﴾
 الشعراء: ۱۹۲ - ۱۹۵

ترجمه: دا قرآن بې شکه د رب العالمين له لوري نازل شوی دی. جبريل امين ستا پر زړه د دې لپاره نازل کړی چې ته له خطرې د خبروونکو څخه شې، په صافه بيانوونکې عربي ژبه.

دلته الله تعالى د قرآن ژبه صافه عربي معرفي کړې ده او د هغه كتاب ژبه څرګنده او صافه نه وي چې ظاهري يو څه وايي او باطن يې بل څه وايي. قرآن خپل د پېغمبر په هكله هم ويلي: ﴿وَمَا عَلَی الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾
 النور: ۵۴

ترجمه: پر پېغمبر د ښکاره بيان پرته بل څه نشته.

دلته الله تعالى خپل د پېغمبر څخه د ښکاره بيان پرته نور هر ډول دوه مخي خبري نفي کړي دي.

تکفیر، ارتداد و الحاد

از دیدگاه شریعت اسلامی

قسمت چهارم

مولوی عبدالعزیز

تقلید در اصطلاح:

- پذیرش دیدگاه بدون دلیل.
- پذیرفتن قول دیگری بدون دانستن دلیل که او از کجا مسئله را اخذ نموده است.

- بگفته عده ای: اتباع قول کسی که قول او حجت نیست.

ابن تیمیه رحمته الله می گوید: اکثر قریب به اتفاق علما اجتهاد و تقلید را به طور کلی جایز می دانند، یعنی نه اجتهاد را بر همه واجب و تقلید را حرام دانسته و یا تقلید را بر همه واجب و اجتهاد را حرام دانسته باشند. بلکه معتقدند پرداختن به امر اجتهاد برای شخص جامع شرایط جایز و تقلید نیز برای کسیکه فاقد قدرت استنباط است درست می باشد.

ابن تیمیه رحمته الله می گوید: اگر کسی به تقلید دیگری در کفر واقع شود اگر آن شخصی جاهل است و علم ندارد او معذور است و کافر گفته نمی شود تا این که دلیل به او گفته نشود و شبه اش رفع نگردد.

آنچه از کلام امامان مذاهب دانسته می شود این است که عذر تقلید از جنس عذر تأویل و جهل است، به اعتبار این که مقلد جاهل است دلیل و

حجت را نمی داند، در وقتی عذری کسی که تأویل کننده در کفر واقع شود پذیرفته می شود باوجود علم و اجتهادی که نموده است، عذری جاهل و عامی که تقلید عالمی را نماید به طریق اولی پذیرفته می شود.

- مجموعة الفتاوى: ۲۶۱/۱۹ - نواقض الإیمان الاعتقادیة: ۲۷۴/۱ - المَهْدَبُ فِي عِلْمِ أَصُولِ الْفَقْهِ الْمُقَارَن: ۵/ ۲۳۹۲ - التقرير والتحجير: ۳/ ۴۵۴ - نواقض الإیمان الاعتقادیة: ۲۹ -

ابن تیمیه رحمته الله در مورد فرقه های ضاله اسلامی مثل: فرقه های غالی حلولیه و اتحادیه اهل تصوف بحث نموده و عقیده آنها را کفر آمیز می داند، اما باوجود آن بحث می گوید: (هر که مطلع به باطن این مذاهب باشد، و باوجود آن به این مذاهب موافقه نماید، کفر آن ظاهر تر، و الحادشان واضح می باشد، و اما جاهلان که قول این فرق ضاله را تحسین نموده و حقیقت آن را نمی دانند، و عقیده دارند که کلام این فرقه ضاله - در تفسیر و توجیه - از جنس کلام مشایخ عارفین است که به کلام صحیحی سخن می گویند که آن را بسیاری از مردم نمی فهمند، - ابن تیمیه - در مورد این جماعه اسلام و ایمان را اعتراف داشته، و متابعت کتاب

و سنت را به حسب ایمانی تقلیدی آنها قایل است، و برای این جماعه اعتراف به ایمان و حسن ظن داشته، و عقیده اسلام را در مورد ایشان دارد به سبب جهل و نادى ایشان،... و مثال آن را به عقیده وحدة الوجود بیان می دارد که عده ای اهل تصوف به آن قایل اند که در حقیقت گرفته شده از عقیده فرقه جهمیه می باشد که قول به وجود الله ﷻ در همه مکان ها دارد، اما این اهل تصوف کلام خود را توجیه کرده و به طور حسن ظن گفته اند، بناء آنها را کافر و یا فاسق گفته نمی شود. ^(۱)

از توضیحات شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمته الله دانسته می شود که: کسی که عملی کفری را به طور تقلیدی انجام

دهد بدون علم وفهم او معذور

بوده تا وقتی که دلیل و حجت به او بیان نگردد، و ابن قیم رحمته الله در بیان

این مورد می گوید: مذاهب اهل

بدعت که موافق مسلمان ها می

باشند اما در بعضی اصول

اسلامی مخالف اند، آن ها چند

قسم می باشند:

- اول جاهلانی که مقلد محض

بوده علم و بصیرت ندارند: این

ها کافر، و فاسق گفته نمی

شوند، و شهادت شان رد نمی شود در صورتی که قدرت به فراگیری علم و هدایت ندارند، و حکم این ها حکم مستضعفین مردها، زنان و اطفالی است که قدرت هجرت از وطن کفر - در زمان که هجرت فرض بود - به دولت اسلامی را نداشته که الله ﷻ در مورد ایشان فرمود: ﴿فَأُولَٰئِكَ عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا﴾^{۹۹} النساء: ۹۹

« آنها کسانی اند که امید است الله ﷻ عذرشان را پذیرفته و مورد عفو قرار دهد و الله ﷻ عفوکننده و بخشاینده است.»

در مورد تقلید قبلاً بحث شد که عبارت از قبول قول غیر است بدون دلیل، و خلاصه کلام این که عذر مقلد در صورت که مطابق قواعد تعیین شده از طرف علماء باشد پذیرفته می شود.^۲

از آنچه بیان نمودیم برای مان واضح گردید که امامان مذاهب کسانی را که در کفر به طور تقلیدی واقع شده و علم و فهم صحیح ندارند معذور دانسته اند، اما کسانی را که قدرت به فهم دلیل داشته لکن در طلب دلیل غفلت و تفریط نموده گناه کار می دانند، اما کافر نمی گویند تا وقتی که دلیل و حجت به آنها واضح نگردد و الله ﷻ دانا تر است.

۱/۹- حکم تکفیر

برای توصیف به کفر، دو حالت قابل تصور است: حالتی که توصیف به کفر حرام است. این حالت مربوط به زمانی است که شخص تکفیر شده، مسلمان و بر اسلام خود استوار باشد و از طرفی دلیلی بر کفر او وجود نداشته باشد؛ چرا که خداوند در آیه ۹۴ سوره نساء می فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَيَبُّوا وَلَا تَقُولُوا لِمَن أَلْفَقَ إِلَيْكُمُ السَّلَامُ لَسْتَ مُؤْمِنًا﴾^{۹۴} النساء: ۹۴

ای اهل ایمان! چون در

راه خدا (برای جهاد با کفار) بیرون روید! در کار دشمن [تحقیق و جست و جو کنید و به آن کس که اظهار اسلام کند و به شما سر تسلیم فرود آورد، نسبت کفر ندهید. پیامبر ﷺ نیز می فرمایند:

(عن أنس بن مالك، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «من صلى صلاتنا واستقبل قبلتنا، وأكل ذبيحتنا فذلك المسلم الذي له ذمة الله و ذمة رسوله، فلا تخفروا الله في ذمته».)^۳

« هر کس که مانند ما نماز بگزارد، قبله ما را بپذیرد و از گوشتی که ما ذبح کرده ایم بخورد، او مسلمان است و تحت ذمه و حمایت خدا و رسولش قرار دارد. پس با خدا در مورد ذمه اش عهدشکنی نکنید.»

در حدیث دیگری آمده است: (عن عبد الله بن عمر (رض): أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (أيما رجل قال لأخيه يا كافر، فقد بآء بها أحدهما).^۴

« هر کس که برادر مسلمانش را کافر خطاب کند، آن کلام بر یکی از آن دو قرار می گیرد. یا گفته او درست است، یا سخن به خود گوینده باز می گردد.»

حالتی که توصیف به کفر واجب است، یعنی زمانی که مفتیان محقق و قضات متخصص، حکم تکفیر را صادر کنند. از سوی دیگر کسی که کافر خوانده شده، شروطی که برای منع استعمال تکفیر ذکر گردید در او موجود نباشد.

۱/۱۰- وجوب احتیاط مفتیان و قضات در صدور کفر فرد

علی الرغم این که مسئله صدور حکم تکفیر، مختص مفتیان و قضات است، علماء اهل سنت احتیاط در فتوای تکفیر را تأکید و گوشزد کرده اند؛ زیرا ادله شرع شریف بر وجوب احتیاط در تکفیر فرد مسلمان تأکید دارد. الله ﷻ می فرماید: ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَن أَلْفَقَ إِلَيْكُمُ السَّلَامُ لَسْتَ مُؤْمِنًا﴾^{۹۴}؛ به آن کس که اظهار اسلام کند و به شما سر تسلیم فرود آورد، نسبت کفر ندهید. خداوند

مسلمانان را از شتاب در حکم تکفیر بر حذر می دارد و به ثبات قدم در حق کسی امر می کند که نشانه های اسلام در او دیده می شود؛ حال آن که در بلاد غیر مسلمین (کفر) زندگی می کند.

ابوذر رضی می گوید: پیامبر ﷺ فرمودند: (مَنْ دَعَا رَجُلًا بِالْكَفْرِ، أَوْ قَالَ: عَدُوُّ اللَّهِ وَلَيْسَ كَذَلِكَ إِلَّا خَارَ عَلَيْهِ.)^۵

« هر کس که دیگری را کافر یا دشمن خدا بخواند، ولی چنین نباشد، این تهمت، به خودش بازمی گردد.»

و ابوهریره رضی روایت می کند که رسول الله فرمود: (إذا قال الرجل لأخيه يا كافر، فقد بآء به أحدهما).^۶

« هنگامی کسی به برادر مسلمانش بگوید: ای کافر، این حکم به یکی از آنها برمی گردد - اگر شخص کافر باشد صحیح در غیر آن و بال و حکم این گفته به خود گوینده برمی گردد - بناءً دقت در گفتن این کلمه ضروری است.

به اساس نصوص قرآن کریم و احادیث نبوی ﷺ و اقوال ائمه مذاهب اهل سنت، دیده شد که علماء محقق می گویند:

تا جایی که می توان از سخن فرد مسلمان برداشت نیکوی داشت، نباید در صدور حکم تکفیر شتاب نمود. همچنین اگر در مورد کفر فرد، شک و تردید وجود داشته باشد، نباید حکم صادر کرد؛ زیرا انسان مسلمان تنها در صورتی کافر شمرده می شود که هر آنچه با آن به اسلام گرویده را انکار کند. از سوی دیگر اسلام ثابت، با شک و تردید از بین نمی رود.

۱/۱۱- تکفیر، مسئله ای فقهی و مختص مفتیان و قضات است.

تکفیر، امری شرعی است و دلیل صریح و موجه می طلبد و بدون دلیل موجه حکم تکفیر به شخص مسلمان خلاف شرع می باشد که، برای مزید توضیح اقوال فقهاء مذاهب اسلامی ذیلاً

تقديم می گردد:

– اقوال فقهاء حنفی در مسئله تکفیر:

– علامه ابن عابدین در «رد المختار» می نویسد:

(لا یفتی بکفر مسلم أمکن حمل کلامه علی مجمع حسن أو کان فی کفره اختلاف ولو رواية ضعیفة فعلى هذا فأكثر ألفاظ التكفير المذكورة لا یفتی بالتکفیر فیها وقد أُلزمت نفسی أن لا أفتی بشيء منها) «۷»

« تا زمانی که می توان برداشت نیکویی از سخن انسان مسلمان داشت، یا در کفر او اختلاف نظر وجود داشته باشد، هرچند این اختلاف بر پایه روایتی ضعیف باشد، نباید حکم کفر آن فرد را صادر کرد».

– صاحب البحر الرائق وابن عابدین به نقل از امام طحاوی می نویسند:

روی الطحاوي من أصحابنا لا یخرج الرجل من الإیمان إلا جحد ما أدخله فيه ثم ما یقن أنه ردة یحکم بها وما یشک أنه ردة لا یحکم بها إذ الإسلام الثابت لا یزول بالشک مع أن الإسلام یعلو و ینبغي للعالم إذا رفع إلیه هذا أن لا یأدر بتکفیر أهل الإسلام مع أنه یقضي بصحة إسلام المکره) «۸»

« طحاوی از ابوحنیفه و صاحبین که از آنها با عنوان «اصحابنا» تعبیر کرده، نقل می کند: انسان، تنها زمانی از دایره ایمان خارج می گردد که آنچه با آن به دایره ایمان وارد گشته بود را انکار کند. زمانی که در مورد ارتداد، شک و تردید وجود داشته باشد، بر اساس آن حکم صادر نمی شود؛ چراکه اسلام ثابت، با شک از بین نمی رود؛ علاوه بر این که اسلام احترام و مصونیت می آورد و شایسته است که فرد عالم وقتی این مسئله به او عرضه می شود، مسلمانان را تکفیر نکند».

در کتاب های فقه حنفی به حواله "فتاوی الصغری" و "خلاصة الفتاوی" می خوانیم:

– (الکفر شيء عظیم فلا أجعل المؤمن کافراً متى وجدت رواية أنه لا یکفر اه وفي الخلاصة وغيرها: إذا کان في المسألة وجوه توجب التکفیر وجوه واحد ینتفع فعلى المفتی أن یمیل إلی الوجه الذي یمنع التکفیر تحسیاً للظن بالمسلم). «۹»

« کفر، مسئله سنگین و بزرگی است و من تا زمانی که یک روایت مبنی بر عدم تکفیر بیابم، مؤمن را کافر نمی خوانم».

« در خلاصه و غیره کتاب های فتاوی آمده است: زمانی که برای یک مسئله چندین وجه مبنی بر وجوب تکفیر وجود داشته باشد و تنها یک وجه بر عدم تکفیر دلالت کند، در این جا مفتی باید با همان یک وجه، عدم تکفیر را مدنظر قرار دهد؛ زیرا باید نسبت به مسلمان حسن ظن داشت». نویسنده «البزازیة» در تکمیل این مطلب می گوید:

« مگر در صورتی که عمداً به موجبات کفر تصریح نماید که در این صورت، تأویل برای او سودی نخواهد داشت».

و صاحب البحر الرائق و ابن عابدین به نقل از فتاوی «التارخانیة» می نویسند:

(لا یکفر بالمحتمل لأن الکفر نهابة في العقوبة فيستدعي نهابة في الجنایة ومع الإحتمال لا نهابة). «۱۰»

« بنا بر احتمالات، حکم کفر صادر نمی گردد؛ زیرا کفر، نهایت عقوبت است و باید نهایت جرم و جنایت به وقوع پیوسته باشد؛ درحالی که با احتمال، نهایتی وجود ندارد».

فقهاء مالکی و مسئله تکفیر:

إن شهد عدلان بکفر شخص (فصلت) أي بیت (الشهادة) وجوباً لصون الدماء (فيه) أي في الکفر فلا یکتفی القاضي بقول الشاهدین أنه کفر من غیر بیانهما وجهه لاختلاف أهل السنة في أسباب الکفر...). «۱۱»

در وقتی که دوشاهد عادل شهادت به کفر یک مسلمان بدهند. برای قاضی

جهت حفظ خون مسلمان لازم است به حرف شاهد مبنی بر کفر مسلمان به طور اجمال بسنده نکند؛ بلکه باید دلیل کفر او را به صورت تفصیلی و نه به صورت مجمل بیان کند؛ به این صورت که بگوید: به دلیل فلان گفتار یا کردارش کافر شده است؛ زیرا فقهاء اهل سنت در اسباب تکفیر اختلاف دارند و احتمال وجود دارد که شاهد اعتقاد داشته باشد فعلى که از آن مسلمان سر زده کفر است در حالی که در واقع در نزد دیگران این چنین نباشد. یعنی کفریک حکمی شرعی است که مجازات را باخود دارد و مجازات تکفیر به دلیل ظنی ثابت نمی شود.

فقهاء شافعی و مسئله تکفیر:

– ابن حجر هیتمی در «تحفة المحتاج» و غیره فقهاء شافعی میگویند:

(ینبغي للمفتی أن یحْتَاطَ فی التَّکْفِیرِ مَا أمکنه لِعَظِیمِ خَطَرِهِ وَ غَلَبَةِ عَدَمِ قَصْدِهِ سِیمَا مِنْ الْعَوَامِّ وَ مَا زَالَ أَنُمْتُ عَلَی ذَٰلِكَ قَدِیمًا وَ حَدِیثًا). «۱۲»

« برای مفتی مناسب است که در تکفیر تا جای ممکن احتیاط پیشه کند؛ زیرا خطر و تاوانش سنگین است و در بسیاری موارد، به ویژه از سوی عوام، که اغلب آن را قصداً بکار نمی برند و ائمه ما – شافعی ها – در گذشته دور و نزدیک همین مسلک را دارند».

علامه شهرستانی در «ملل و نحل» می نویسد:

(و للأصولیین خلاف فی تکفیر أهل الأهلَاء مع قطعهم بأن المصیب واحدٍ شرعی بعینه لأن التکفیر حکم شرعی

والتصویب حکم عقلي فمن مبالغ (۱۳) متعصب لمذهبه کفر و ضل مخالفه و من متساهل متألف لم یکفر). «۱۳»

« علماء اصول فقه در تکفیر هوا پرستان (أهل الأهواء) اختلاف نظر دارند؛ با این که یقین

دارند بالآخره قول یکی از دو

طرف (اصولیین و یا مخالفان) مطابق باحقیقت است. این اختلاف بدین دلیل است که تکفیر حکمی شرعی است و صحیح دانستن اعتقاد کسی، حکمی عقلی است، وعده ای علماء تعصب داشته مخالف مذهب و نظر خود را کافر و گمراه می گوید و عده ای دیگر سهل انگار بوده و کسی را کافر نمی گویند».

و قال الغزالي: "والذي ينبغي أن يميل المحصل إليه الاحتراز من التكفير ما وجد إليه سبيلاً، فإن استباحة الدماء والأموال من المصلين إلى القبلة ... بقول: (لا إله إلا الله، محمد رسول الله) خطأ، والخطأ في ترك ألف كافر في الحياة أهون من الخطأ في سفك محجمة من دم مسلم".^(۱۴)

« آنچه انتظار می رود محصل به آن نتیجه برسد این است که تا جای ممکن باید از صدور حکم تکفیر دوری گزیند؛ چرا که مباح شمردن اموال و خون مسلمانان یعنی کسانی که کلمه شهادتین «لا إله إلا الله» و «محمد رسول الله» بر زبان جاری کرده اند، اشتباه است. اشتباه در عدم تکفیر هزاران کافر، از اشتباه در ریختن یک قطره از خون انسان مسلمان، آسان تر است.

«امام نووی» در «شرح صحیح مسلم» (۱۵۰/۱) می نویسد:

وَأَعْلَمُ أَنَّ مَذْهَبَ أَهْلِ الْحَقِّ أَنَّهُ لَا يَكْفَرُ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ بِذَنْبٍ وَلَا يَكْفَرُ أَهْلُ الْأَهْوَاءِ وَالْبِدْعِ وَأَنَّ مَنْ جَحَدَ مَا يُعْلَمُ مِنْ دِينِ الْإِسْلَامِ ضَرُورَةً حَكِيمَةً بِرَدِّهِ ...

« بدان که مذهب اهل حق مبتنی بر آن است که کسی از اهل قبله را به خاطر گناه کافر نمی گویند. هواپرستان و بدعت گذاران مانند: خوارج، رافضی ها، معتزله و غیره را نیز کافر نمی دانند؛ البته در این

موارد حکم به کفر و ارتداد می کنند:

۱- کسی که مسائل ضروری دین اسلام را انکار می کند؛ مگر این که تازه با اسلام آشنا شده باشد، یا در منطقه ای دوردست بزرگ شده باشد که احکام به او نرسیده است، البته چنین فردی نیز در صورتی که به کارهای خود ادامه دهد، حکم کفر او صادر می شود.

۲- همچنین کسی که زنا، شراب، قتل و سایر محرمات را حلال بشمارد؛ با این که می داند این موارد قطعاً و ضرورتاً در اسلام حرام است، حکم به کفر او می کنند».

(قال القاضي أبو بكر: الكفر بالله الجهل بوجوده ولا يكفر بقول ولا رأي إلا إذا أجمع المسلمون أنه لا يوجد إلا من كافر و يقوم دليل على ذلك فيكفر ليس لقوله أو فعله لكن لما يقارنه من الكفر فالكفر بالله لا يكون إلا بأحد ثلاثة أمور الجهل بالله تعالى الثاني أن يأتي مما لا يكون إلا من كافر كالسجود للصنم والمشي إلى الكنائس بالزناز مع أهلها أو في اعتقادهم ... و من ادعى الإلهية أو الرسالة أو النبوة أو أنكر أن يكون الله خالقه أو ربه فلا خلاف في كفره وإذا تاب تقبل توبته)^(۱۵)

ابوبکر ابن عربی می گوید: کفر به الله جهالت و انکار وجود الله می باشد و کسی را به سبب قولی و یا نظریه ای تکفیر کرده نمی شود مگر در وقتی که مسلمان ها اجماع داشته باشند آن قول جز از کافران از کسی دیگر سر نمی زند و دلیل هم باین قول موجود باشد در آن وقت حکم به تکفیر شخص می شود نه به سبب آن قول و یا فعلی که از او سرزده است بلکه به سبب آن که آن قول و یا فعل را به قصد دین و عبادت انجام داده است، و کفر به الله به یکی از سه چیز می باشد: جهل و انکار الله دوم انجام دادند فعلی که جز از کافران از کسی دیگر صادر نشود، مثل

سجده برای بت ها و رفتن به سوی کلیسا با صلیب همراه عابدین آن و یا مشارکت با کافران نماید در عقائدشان ... و یا کسی که دعوای الوهیت و یا رسالت و یا نبوت نماید و یا انکار کند الله خالق و پروردگار او است، در کفر چنین شخصی شک نیست، اما اگر توبه کند توبه اش پذیرفته می شود). ادامه دارد...

مأخذ:

- ۱- (مجموع الفتاوى: ۳۶۷/۲) - نوافض الإيمان الاعتقادية: ۲۸۳ - (قضية التكفير بين أهل السنة و فرق الضلال: ۲۹ - التكفير و ضوابطه: ۷۳)
- ۲- (قضية التكفير بين أهل السنة و فرق الضلال: ۲۹ - التكفير و ضوابطه: ۷۳ - عقيدة المسلم في ضوء الكتاب والسنة: ۸۰۴/۲ - مجلة البحوث الإسلامية: ۲۰۶/۷۷ - حاشية الروض المربع شرح زاد المستقنع: ۵۹۷/۷ -
- ۳- بخاری: رقم: ۳۹۱ - مسلم: رقم: ۱۹۶۱.
- ۴- بخاری: رقم: ۶۱۰۴ - مسلم: رقم: ۶۰.
- ۵- مسلم: ۶۱.
- ۶- بخاری: ۶۱۰۳.
- ۷- ۲۲۴/۴.
- ۸- البحر الرائق: ۱۳۴/۵ - ابن عابدين: ۲۳۶/۴ - تكملة حاشية ابن عابدين: ۳۴۱/۱ - رد المختار على الدر المختار: ۷۵۰/۶ -
- ۹- البحر الرائق: ۱۳۴/۶ - غمز عيون البصائر شرح كتاب الاشباه والنظائر: ۱۸۹/۲ - النهر الفائق شرح كنز الدقائق: ۲۵۳/۳ - الأشباه والتطائير: ۱۵۸/۱ - فتاوى الهديهة: ۲۸۳/۲ -
- ۱۰- البحر الرائق: ۱۳۴/۵ - ردالمحتار: ۲۲۴/۴.
- ۱۱- حاشية الدسوقي على الشرح الكبير: ۳۰۴/۴ - شرح مختصر خليل: ۶۵/۸ -
- شرح الزرقاني على مختصر خليل: ۱۱۲/۸ - تجبير المختصر على مختصر خليل في الفقه المالكي: ۳۱۶/۵ -
- ۱۲- تحفة المحتاج: ۸۸/۹ - بغية المسترشدين: ۵۳۰/۱ - فتح المعين بشرح قرة العين: ۱۳۸/۴ -
- ۱۳- الملل والنحل: ۲۰۰/۱.
- ۱۴- التكفير و ضوابطه: ۲۴ - أحمد محمد بوقرين: التكفير - مفهومه و أخطاره و ضوابطه: ۷۴ -
- ۱۵- فتاوى السبكي: ۵۷۸/۲ - روضة الطالبين و عمدة المفتين: ۷۱/۱۰ -

گوشه های تابناک از زندگی پُر بار

شهید دکتور محمد ایاز نیازی

پوهاند دکتور عبد الباری حمیدی

درگاه خود قرار داده بهشت برین را جای بود و باش ابدی ایشان گرداند. بنده که افتخار دوستی داکتر صاحب شهید و همراهی با ایشان را تقریباً در یک ونیم دهه زندگی ام در پوهنخی شرعیات پوهنتون کابل داشتم میخواهم به غرض ادا نمودن گوشه ای از حق دوستی و صمیمیت ایشان، و نیز بر ملا ساختن گوشه جنبه تابناک از زندگی مثمر و بارور شان، مطالب و نکات چندی را پیرامون برخی اوصاف و خصلت های نیک ایشان، خدمت دوستان و علاقمندان شان تقدیم نمایم. در این شکی نیست که داکتر صاحب شهید از تمام اوصاف و خصلت های نیکی که یک حافظ و قاری قرآن کریم، عالم پرهیز گار، دعوتگر هدفمند و با احساس، فقیه نکته سنج، خطیب پر سوز و با احساس، مدرس و استاد توانا داشته باشد، بر خوردار بود اما من می خواهم تنها همان اوصاف و خصلت نیک ایشان را تذکر دهم که خودم از نزدیک در ایشان مشاهده نموده بودم.

۱- تعهد صادقانه با پروردگار و ایستادگی بر آن نادم مرگ:

نخستین و برترین خصلتی که در داکتر صاحب شهید مشاهده می شد همانا تعهد صادقانه ایشان با پروردگار و سپس ایستادگی بر آن تعهد بود، و بدون شک این چنین ابر مردان را ما در طول تاریخ زیاد داشتیم که داکتر صاحب شهید نیز نقش قدم ایشان را

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء و إمام المرسلين، نبينا و رسولنا محمد، صلى الله عليه و على آله و صحبه، و من دعا بدعوته، واقفى أثره إلى يوم الدين.
و بعد: قال الله تعالى: ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا﴾
در میان مؤمنان مردانی هستند که بر سر عهدي که با خدا بستند صادقانه ایستاده اند، بعضی پیمان خود را به آخر بردند (و در راه او شربت شهادت نوشیدند) و بعضی دیگر در انتظارند و هرگز تغییر و تبدیلی در عهد و پیمان خود نداده اند."

قبل از همه شهادت مظلومانه و در عین زمان پر افتخار شهید منبر و محراب، قاری مجود و حافظ قرآن کریم، خطیب پرسوز و با احساس، فقیه معاصر و مفتی نامدار کشور، شهید دکتور محمد ایاز نیازی را به تمام اعضای خانواده نجیب وارجمند شان، برادران بسیار عزیز و گرامی شان، دوستان و همسنگران صمیمی شان، و بالآخره کافه ملت مسلمان افغانستان اعم از مردان و زنان، بخصوص جوانان و نو جوانانیکه پروانه وار در پای صحبت های ایشان جمع می شدند، و باگوش دل شنونده بودند تهنیت و تسلیت عرض نموده در ضمن دعا میکنم که الله متعال شهادت ایشان را مقبول

تعقیب می کردند، طوریکه الله متعال در وصف و معرفی چنین مردان صادق و متعهد فرموده است: ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا﴾
در میان مؤمنان مردانی هستند که بر سر عهدي که با خدا بستند صادقانه ایستاده اند، بعضی پیمان خود را به آخر بردند (و در راه او شربت شهادت نوشیدند) و بعضی دیگر در انتظارند و هرگز تغییر و تبدیلی در عهد و پیمان خود نداده اند."

یکی از دلایل روشن بر تعهد صادقانه داکتر صاحب شهید با پروردگار و سپس ایستادگی اش بر آن این است که داکتر صاحب شهید بعد از اینکه میان اقشار مختلف جامعه اعم از علماء و دانشمندان، محصلان و طلبه علم، حکام و عامه مردم بخصوص جوانان و نوجوانان از نام نیک و جایگاه رفیعی بر خوردار گردید، رهبری دولت در مقاطع مختلف تصمیم گرفت و آماده این شد تا برخی پست های کلیدی را از وزارت خانه ها گرفته تا ریاست های مختلف برایش پیشنهاد و تفویض نماید، اما هیچ یکی از این پستها چشم داکتر صاحب شهید را خیره ساخت و آماده نشد تا وظیفه ایمانی و دوست داشتنی اش را که عبارت بود از دعوت و تبلیغ، تدریس مضامین فقهی و شرعی

در پوهنخی شرعیات، افتاء و پاسخ به سوالات و پرسشهای دینی مردم از طریق تلویزیون ملی، وعظ و ارشاد از طریق منبر مسجد و مجالس دستار بندی ها و غیره، ترک نموده و خود را در چهار دیواری وزارت و یا ریاست محصور نماید، طوریکه من گهگاهی بعد از آگاه شدن از این تصمیم دولت برایش بطور شوخی می گفتیم: داکتر صاحب چرا فلان وظیفه را نپذیرفتی؟ داکتر صاحب در جواب می گفت: دکتورا! وظیفه اصلی من و تو همین تدریس و دعوت است، نه وزارت و ریاست. این پست ها ما و شمارا از وظیفه اصلی باز میدارد. و دلیل ایستادگی ایشان تا دم مرگ بر آن تعهد بر همگان واضح و روشن است که در جریان ادای همین وظیفه مقدس که همانا وظیفه امامت و خطابت بود و در همان سنگر که مسجد و خانه الله بود، بعد از ادای نماز مغرب جام و شربت شیرین شهادت را نوشید.

۲- برخوردار بودن ایشان از اخلاق نیکو و عالی: یکی از اوصاف برجسته داکتر صاحب شهید همانا اخلاق بسیار نیک و عالی ایشان بود که هرکس در اولین برخورد و ملاقات با ایشان از اخلاق عالی ایشان متأثر گردیده آرزو می نمود تا مدت طولانی با ایشان هم صحبت باشد. اگر این اخلاق نیکو در ایشان از یک طرف فطری و موهبت الهی بود اما از طرف دیگر کسبی نیز بود؛ زیرا داکتر صاحب شهید به عنوان یک دعوتگر موفق این حقیقت را درک کرده بود که یکی از رمزهای موفقیت هر دعوتگر در دعوتش همانا بر خوردار بودن از اخلاق نیکو است، و همین اخلاق نیکو سبب گسترش اسلام در بخشهای وسیع جهان گردیده است. و دلیل روشن برخوردار

بودن داکتر صاحب از اخلاق نیکو این است که ایشان با مجرد رو به رو شدن با یکی از دوستان و یا استادان تبسم می کرد و همواره کوشش می کرد تا در سلام دادن از جانب مقابل سبقت بجوید. و به راستی یکی از اسباب محبوبیت ایشان در دلهای مردم نیز همین اخلاق نیکوی ایشان بود.

۳- نصیحت و خیر خواهی:

ما در جامعه خود افراد زیادی را سراغ داریم که غیر از کار و مصلحت شخصی خودش به کسی دیگری کار ندارد بلکه این یکی از خواسته های نظام فاسد سیکولاریستی است که کسی به کسی کار نداشته باشد و به عبارت دیگر به خیر و شر کسی نباید کار داشته باشید. اما داکتر صاحب شهید میدانست که یک بخش مهم دین همانا نصیحت و خیر خواهی است طوریکه پیامبر ﷺ فرمودند: «الدين النصيحة». یعنی دین همانا نصیحت و خیر خواهی است.

به تاسی از این فرموده پیامبر اکرم ﷺ داکتر صاحب شهید همیشه در مجالس خورد و یا بزرگ، رسمی و غیر رسمی سعی می کرد تا از طریق نصیحت و خیر خواهی مشکلات موجود در جامعه و افراد را دور نماید، چنانچه خود من شخصاً شاهد چندین موارد هستم که داکتر صاحب شهید در برخی افراد و محصلین روش غیر مناسبی را میدید آهسته برآیم می گفت که این محصلان را نصیحت کن تا اینگونه حرکت و یا روش غیر مناسب خود را تغییر دهند.

۴- شفاعت و خیر خواهی:

در این شکی نیست که شفاعت نیکو و خیر خواهی که سبب بر آورده شدن حاجت کسی و یا نجات کسی از مشکل و پریشانی گردد یک عمل خیر و موجب اجر و ثواب می باشد، طوریکه الله متعال فرموده است: ﴿مَنْ يَشْفَعْ شَفْعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِّنْهَا﴾ النساء: ۸۵ "کسی که شفاعتی نیکو کند، برایش

بهره ای از آن است".

و در حدیث متفق علیه از ابوموسی اشعری ﷺ روایت شده که میگوید: کان النبی صلی الله علیه وسلم إذا أتاه طالب حاجة أقبل علی جلسائه فقال: «اشفعوا تؤجروا».

" چون حاجتمندی بحضور پیامبر ﷺ می آمد، رسول الله به همنشینان خویش رو آورده می فرمود: شفاعت کنید، مزد داده می شوید."

هم چنان در حدیث ابوهیره ﷺ که امام مسلم روایت نموده آمده است که پیامبر ﷺ فرمودند: «من نفّس عن مؤمن كربة من كرب الدنيا، نفّس الله عنه كربة من كرب يوم القيامة، ومن يسر علی مُعسر يسّر الله علیه في الدنيا والآخرة».

" کسی که مشکلی از مشکلات دنیوی مؤمنی را حل کند، الله متعال مشکلی از مشکلات روز قیامت او را حل می کند، وکسی که با تنگدستی سهلگیری کند، الله متعال در دنیا و قیامت با او سهلگیری می کند."

به تاسی از آیات و احادیث فوق داکتر صاحب شهید همیشه سعی می نمود تا از طریق شفاعت و خیر خواهی مشکل یک تعداد افراد ضعیف و بی واسطه را خاص به خاطر کسب رضایت الله متعال حل نماید طوریکه بارها نزد من برخی علمای کرام را که در ارزیابی اسناد شان مشکل داشتند و یا برخی جوانانی که به تزکیه جهت ادامه تحصیل ضرورت می داشتند برآیم توسط نامه کوچک و مملو از تقدیر و احترام و یا هنگام ملاقات در صحن پوهنتون و یا جای دیگری می گفت که این یک عالم خوب و یا جوان با استعداد است باید همراهش همکاری شود.

۵- الگوی خوب برای هرفامیل و خانواده مسلمان: پیامبر ﷺ فرمودند: «خیرکم خیرکم لاهله و انا خیرکم لاهلی».

" بهترین شما، بهترین شماست برای خانواده اش و من بهترین شما هستم برای خانواده ام" به تاسی از حدیث فوق داکتر صاحب

شهید همانطوریکه یک استاد خوب، فقیه خوب، دعوتگر خوب، خطیب و سخنور خوب بود هم چنان یک پدر مهربان و شوهر بسیار خوب و مهربان نیز بود، و برای این مدعا من دو دلیل و شاهد بسیار کوچک را تذکر میدهم که همسر نجیب و فرزندان عزیز شان نسبت به هر کس دیگر حتماً این موضوع را بهتر میدانند.

دلیل اول همانا بردن خانم و مادر خانم شان به غرض ادای عمره بعد از شهادت خسر شان است، زمانیکه خسر داکتر صاحب شهید، مولوی صاحب عبد الودود که یکی از علمای جید و نام آور افغانستان و بخصوص بدخشان بود از قندهار به صوب کابل حرکت میکنند، در راه در اثر تصادم موتر حامل شان به شهادت می رسند و بعد از شهادت ایشان داکتر صاحب شهید جهت رفع خستگی خانم و مادر خانم شان هر دوی آنها را با خود عمره می برند تا اینکه با ادای عمره و طواف، نماز در مسجد الحرام و مسجد نبوی دلهای غمگین و شکسته آنها سکون پیدا کند؛ زیرا عبادت، مخصوصاً ذکر و یاد الله و آنهم در اماکن متبرکه سبب اطمینان خاطر فرد هر مسلمان میگردد.

و دلیل دیگر بر مدعای فوق عادت خوب و پسندیده داکتر صاحب شهید در صرف نمودن نان و غذا با اعضای فامیل و فرزندان او بوده است، طوریکه بنده از طریق فامیل از این عادت داکتر صاحب آگاه شدم و آن اینکه زمانیکه داکتر صاحب با مهمان خود و یا کسی دیگر چای صبح و یا نان را صرف میکرد و بعد از رخصت شدن مهمان داکتر صاحب میدید که اعضای خانواده و فرزندان او مصروف صرف چای هستند بار دیگر با آنها یکجا می نشست تا اینکه فضای صرف چای و نان یک فضای مملو از صمیمیت و محبت گردد و نیز فرزندان و فامیل شان نبود و یا کمبودی

داکتر صاحب را احساس نکنند.

۶ - احیای رسالت مسجد:

خصوصیت بسیار مهم دیگر داکتر صاحب شهید این بود که او توانست رسالت مسجد را در جامعه ما به صورت درست احیا کند؛ زیرا وظیفه و رسالت مسجد تنها ادای پنج وقت نماز نبوده بلکه رسالت مسجد فراتر و بزرگتر از آن بوده است، طوریکه مسجد در زمان رسول اکرم ﷺ علاوه بر اینکه محل ادای نمازهای پنجگانه، جمعه و نمازهای دیگر بود هم چنان محل درس و تعلیم، وعظ و ارشاد، افتاء و خطابه، ارشاد و رهنمایی و در عین زمان مرکز فرماندهی، محل شورا و مشوره نیز بود.

داکتر صاحب شهید بر اساس استعداد و توانایی که داشت توانست مسجد وزیر محمد اکبر خان را به یک مرکز فرهنگی فعال، کانون آموزشی مهم دینی تبدیل نماید، چنانچه سالهای متمادی در ماه مبارک رمضان درس های مخصوصی را به مناسبت ماه رمضان، فضایل و خصوصیت های آن راه اندازی می کرد، و در بعضی سالها از بنده نیز دعوت می کرد تا در آن درسها سهم داشته باشم، و در پهلوی درسها به همکاری تاجران متدین و مخلص برای تعداد زیادی از مردم بخصوص مسافران و افراد فقیر و غریب افطاری و نان شب را نیز مهیا می ساخت. و بدون شک این چنین فضای روحانی و ایمانی را ما در هیچ مسجد دیگر پایتخت خود نداشتیم.

علاوه بر درس و افطاری، در دهه اخیر رمضان، ده ها جوان و نوجوان به غرض استفاده از ارشادات و رهنمایی های داکتر صاحب شهید از اطراف مختلف شهر کابل جمع می شدند و در مسجد ایشان اعتکاف می نشستند و نیز در همین دهه اخیر نماز قیام راه اندازی می شد که حفاظ و قراء بسیار خوب

جمع می شدند و همراه داکتر صاحب در امامت نماز قیام، همکاری می کردند. دلیل دیگر بر احیای رسالت مسجد ساختن مسجد زنانه بود که تعداد زیادی از زنان و خواهران در نمازهای تراویح و قیام حضور بهم رسانیده از فضائل و برکات شبهای رمضان مستفید می شدند.

۷ - وطن دوستی و آرزوی آبادی کشور:

یکی از اوصاف نیک داکتر صاحب شهید خصلت وطن دوستی و داشتن آرزوی آبادی کشورش بود، طوریکه می بینیم داکتر صاحب شهید بعد از فراغت از مقطع داکتری زود از مصر به وطن به غرض سهم گیری در آبادی و شگوفایی مادی و معنوی کشورشان بر میگردند، و به مجرد برگشت به وطن به وظیفه مقدس امامت و خطابت، تدریس و تحقیق روی می آورند و همیشه در خطبه های جمعه و اعیاد دعا می کنند که خداوند این سرزمین شهداء را از هر نوع مداخله و دست اندازی بیگانگان نجات داده و به مردم ضعیف و بیچاره آن توفیق زندگی در فضای صلح و آرامش را در پرتو نظام ولای اسلام و شریعت اسلامی مهیا سازد.

این بود گوشه های بسیار کوتاه و در عین زمان تابناک زندگی داکتر صاحب شهید که خدمت دوست دارانش پیشکش نمودم، از بارگاه الله متعال استدعا دارم که جوانان عزیز کشور با الهام از این اوصاف نیک بتوانند خلایق را که در نتیجه شهادت داکتر صاحب به وجود آمده پر کنند.

در پایان یکبار دیگر دعا میکنم که الله متعال شهادت اش را قبول فرموده، روحش را شاد و یادش را گرامی دارد. آمین والحمد لله رب العالمین، و صلی الله وسلم علی سیدنا محمد و علی آله و صبه أجمعین.

کتاب سنبل و حنفی

سن بلوغ و رشد

قسمت دوم و آخر:

فریدالله ازهری

۵. سن:

سن یکی دیگر از نشانه های مشترک بلوغ در دختر و پسر است که پس از آن احکام شریعت بر آنها لازم می شوند. براساس روایات معتبر سن بلوغ در پسران، اتمام پانزده سال قمری و در دختران اتمام نه سال قمری می باشد. حضرت ابن عمر رضی الله عنهما روایت می کند: وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: غُرِضْتُ عَلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله وسلم) «يَوْمَ أُخِذَ وَأَنَا ابْنُ أَرْبَعِ عَشْرَةَ سَنَةً فَلَمْ يُجْزَنِي وَغُرِضْتُ عَلَيْهِ يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَأَنَا ابْنُ خَمْسِ عَشْرَةَ سَنَةً فَأُجَازَنِي» قَالَ نَافِعٌ: فَحَدَّثْتُ بِهِ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي خِلَافَتِهِ فَقَالَ: هَذَا فَضْلٌ مَا بَيْنَ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ. «۱۱»

ترجمه: حضرت ابن عمر رضی الله عنهما می گوید: در جنگ احد چهارده ساله بودم به خدمت رسول خدا پیش شدم (که در جنگ شرکت کنم)، پس به من اجازه نداد، و در روز جنگ خندق پانزده ساله بودم؛ به خدمت ایشان پیش شدم (که در جنگ شرکت کنم) اجازه داد. حضرت نافع می گوید و قتیکه این حدیث را به حضرت عمر بن عبدالعزیز در خلافتش بیان کردم، گفت که این (سن ۱۵ سالگی) فرق بین صغیر و کبیر می باشد.

یعنی این مطلب را شنید بعاملان خود نوشت که کسی را بجنگ نفرستند مگر اینکه به پانزده سالگی رسیده باشند و تا کسی به پانزده سالگی نرسیده باشد به وی تعرض نکنند.

اما امام ابوحنیفه و مالک در یک روایت گفته اند کسی که احتلام نشده باشد، حکم به بلوغ

وی نمی شود تا اینکه بسن شانزده سالگی برسد و در روایت مشهورتری از ابوحنیفه به تکمیل (۱۸) سال در پسران و در دختران به تکمیل (۱۷) سال می باشد. لیکن فتوا در مذهب به رای صاحبین است که در پسر و دختر حد بلوغ ۱۵ سال است که یک روایت از امام ابوحنیفه هم بر آن وجود دارد، فقهاء گفته اند:

(وَيُفْتَى بِالْبُلُوغِ فِيهِمَا بِخَمْسَةِ عَشَرَ سَنَةً عِنْدَ أَبِي يُوسُفَ وَمُحَمَّدٍ وَهَذَا ظَاهِرٌ لَا يَخْتِاجُ إِلَى الشَّرْحِ). «۱۲» ترجمه: به نزد صاحبین فتوی بر این است که در پسران و دختران بلوغ به ۱۵ سالگی می باشد که این ظاهر است به کدام شرح ضرورت ندارد.

(أَنَّ الْقَسْوَى عَلَى أَنَّ سِنَّ الْبُلُوغِ فِي الصَّغِيرِ وَالصَّغِيرَةِ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً). «۱۳» ترجمه: فتوی بر این است که سن بلوغ در پسر و دختر پانزده سال است.

موسوعه فقهی کویته می گوید: (فَيَرَى الشَّافِعِيَّةُ، وَالْحَنَابِلَةُ، وَأَبُو يُوسُفَ وَمُحَمَّدٌ مِنَ الْخَنَفِيَّةِ: أَنَّ الْبُلُوغَ بِالسِّنِّ يَكُونُ بِتَمَامِ خَمْسِ عَشْرَةَ سَنَةً قَمَرِيَّةً لِلذَّكَرِ وَالْأُنثَى، كَمَا صَرَّحَ الشَّافِعِيَّةُ بِأَنَّهَا تَحْدِيدِيَّةٌ؛ لِخَبَرِ ابْنِ عُمَرَ غُرِضْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُخِذَ، وَأَنَا ابْنُ أَرْبَعِ عَشْرَةَ سَنَةً فَلَمْ يُجْزَنِي، وَلَمْ يَزِنِي بَلُغْتُ، وَغُرِضْتُ عَلَيْهِ يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَأَنَا ابْنُ خَمْسِ عَشْرَةَ سَنَةً فَأُجَازَنِي، وَرَأَيْ بَلُغْتُ.

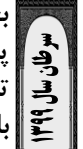
قَالَ الشَّافِعِيُّ: رَدَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَةَ عَشَرَ مِنَ الصَّحَابَةِ، وَهُمْ ابْنَاءُ أَرْبَعِ عَشْرَةَ سَنَةً، لِأَنَّهُ لَمْ يَرْهَمْ بَلُغُوا، ثُمَّ غُرِضُوا عَلَيْهِ وَهُمْ مِنْ ابْنَاءِ خَمْسِ عَشْرَةَ فَأُجَازَهُمْ مِنْهُمْ: زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَرَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ وَابْنُ عُمَرَ. وَيَرَى الْمَالِكِيَّةُ أَنَّ الْبُلُوغَ يَكُونُ بِتَمَامِ ثَمَانِيَةِ عَشْرَةَ سَنَةً، وَقِيلَ بِالدُّخُولِ فِيهَا، وَقَدْ أَوْرَدَ الْخَطَّابُ خَمْسَةَ أَقْوَالٍ فِي الْمَذْهَبِ، فَقَبِي رَوَايَةُ: ثَمَانِيَةَ عَشَرَ، وَقِيلَ: سَبْعَةَ عَشَرَ، وَزَادَ بَعْضُ شُرَاحِ الرِّسَالَةِ: سِتَّةَ عَشَرَ، وَتِسْعَةَ عَشَرَ، وَزَوَّيَ عَنِ ابْنِ وَهْبٍ خَمْسَةَ عَشَرَ، لِحَدِيثِ ابْنِ عُمَرَ السَّابِقِ.

وَيَرَى أَبُو حَنِيفَةَ: أَنَّ الْبُلُوغَ بِالسِّنِّ لِلْغُلَامِ هُوَ بُلُوغُهُ ثَمَانِي عَشْرَةَ سَنَةً، وَالْجَارِيَةِ سَبْعَ عَشْرَةَ سَنَةً لِقَوْلِهِ تَعَالَى: { وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ } قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: الْأَشَدُّ ثَمَانِي عَشْرَةَ سَنَةً. وَهِيَ أَقَلُّ مَا قِيلَ فِيهِ، فَأَخَذَ بِهِ أَحْيَاطًا، هَذَا أَشَدُّ الصَّيِّ، وَالْأُنْثَى أَسْرَعُ بُلُوغًا فَتَقْصُصَتْ سَنَةً. «۱۴»

ترجمه: به نزد امام شافعی، حنبلی و ابو یوسف و محمد از حنفیان بلوغ به تکمیل ۱۵ سال قمری در پسر و دختر می باشد از تحدید نمودن حدیث ابن عمر رضی الله عنهما که می گوید: در جنگ احد چهارده ساله بودم به خدمت رسول خدا پیش شدم (که در جنگ شرکت کنم)، پس به من اجازه نداد، و در روز جنگ خندق پانزده ساله بودم؛ به خدمت ایشان پیش شدم (که در جنگ شرکت کنم) اجازه داد من را بالغ شمردن.

دلیل امام شافعی رحمه الله این است که آنحضرت صلی الله علیه و آله (۱۷) تن از صحابه را رد کردند که عمر آنها (۱۴) سال بودند زیرا که بنظر آن صلی الله علیه و آله آنها بالغ نبودند و هرگاه در عمر ۱۵ سالگی بر آنحضرت صلی الله علیه و آله پیش شدند آنها را اجازه دادند که از آنجمله زید بن ثابت، رافع بن خدیج و ابن عمر رضی الله عنهما هم بودند.

امام مالک به تکمیل ۱۸ سال به بلوغ حکم کرده است و نیز از ایشان روایت است به شروع ۱۸ سال، خطاب رحمه الله در مذهب امام مالک پنج روایت نقل نموده اند که یکی ۱۸ سال و در دیگری ۱۷ سال و بعضی شراح ۱۶ سال و ۱۹ نیز نقل نموده اند و ابن وهب ۱۵ سال در بلوغ روایت کرده اند به دلیل حدیث ذکر شده ابن عمر. و به نزد امام ابوحنیفه در پسر بلوغ به شروع ۱۸ سال می باشد و در دختر ۱۷

سال بدلیل این قول الله متعال: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ﴾ (النعام: ۱۵۲) به مال یتیم نزدیک نشوید مگر به طریقه نیک تا آنکه به رشد و قوت برسد. ابن عباس رضی الله عنه می فرماید: که کلمه (اشد) یعنی مرحله رشد و قوت در این آیت ۱۸ سالگی می باشد که این حد اقل در آن گفته شده بناء (۱۸) سالگی در حق پسر احتیاطاً گرفته شده، اما دختر به زودی به بلوغ می رسد بناء یک سال از آن کم در نظر گرفته شده.

کتاب مشهور مذهب حنفی مجله الاحکام العدلیه می گوید: (مَبْدَأُ سِنِّ الْبُلُوغِ فِي الرَّجُلِ اثْنَتَا عَشْرَةَ سَنَةً وَفِي الْمَرْأَةِ تِسْعَ سَنَوَاتٍ وَمُنْتَهَاهُ فِي كُلِّهِمَا خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً. وَإِذَا اكْتَمَلَ الرَّجُلُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً وَلَمْ يَبْلُغْ يُقَالُ لَهُ " الْمُرَاهِقُ " وَإِذَا اكْتَمَلَتِ الْمَرْأَةُ تِسْعًا وَلَمْ تَبْلُغْ يُقَالُ لَهَا " الْمُرَاهِقَةُ " إِلَى أَنْ يَبْلُغَا. مَنْ أَذْرَكَ سِنَّ الْبُلُوغِ وَلَمْ تَطْهَرْ عَلَيْهِ أَثَارُ الْبُلُوغِ يُعَدُّ بَالِغًا حُكْمًا).^{۱۵}

ترجمه: شروع بلوغ مرد به ۱۲ سال و از دختر به ۹ سال می باشد و آخری وقت بلوغ هر دو ۱۵ سال است و هرگاه مرد به ۱۲ سال و دختر به ۹ سال برسد و بالغ نشده باشند آنان به نام مراهق یاد می گردد و وقت که کسی به سن بلوغ برسد - یعنی به ۱۵ سال - و علایم بلوغ در آن اشکار نگردد حکماً بالغ می باشد.

و داود رضی الله عنه گفته است: انسان با سن بلوغ نمی شود، مادام که احتلام نیابد اگرچه چهل ساله هم باشد.^{۱۶}

نشانه اختصاصی بلوغ پسران عبارت اند از:

- احوال (آبستن کردن).

احبال یعنی آبستن کردن و توانمندی آوردن طبقه انث را به حمل که فقهاء کرام احوال را هم از جمله یی علایم پسران محسوب نمودند احوال به علت انزال به وجود می آید.

انسان به اعتبار اهلیت دارای پنج مرحله می باشد:

- ✓ مرحله جنین
- ✓ مرحله عدم تمیز
- ✓ مرحله تمیز
- ✓ مرحله بلوغ
- ✓ مرحله رشد

• مرحله جنین است که از ابتداء حمل الی ولادت آن می باشد، که در آن حالت انسان (جنین) صرف اهلیت وجوب ناقصه

دارا می باشد که در آن حالت هیچ اهلیت اداء و ذمه مالی ندارد و دارای حقوق می باشد مانند حیات و حقوق مالی.

• مرحله دوم مرحله عدم تمیز است که از وقت ولادت الی وقت تمیز یعنی از وقت ولادت الی بلوغ سن هفت سالگی است که در آن حالت دارای وجوب اهلیت کامل می باشد که دارای حقوق می باشد و التزام بعضی واجبات بتوسط ولی کرده میتواند لکن اهلیت اداء را ندارد، بناء همه گفتار هایش هدر و بلا اعتبار می باشد و همه عقود اش باطل پنداشته شده ولو محض نفع هم باشد، مانند: قبول هبه یا قبول وصیت چنانچه ماده ۹۶۶ مجله الاحکام تصریح دارد: (و لا تصح تصرفات الصغیر غیر المميز و ان اذن له)^{۱۷} لکن جنایت اش مانند قتل یا ضرب جزای بدنی ندارد لکن به دفع عوض مالی توسط ولی می باشد.

• مرحله سوم مرحله تمیز است که از سن ۷ سالگی الی سن بلوغ می باشد که طفل در آن حالت درک خوب و بد نفع و زیان کرده میتواند که درین مرحله اهلیت ناقص اداء برایش ثابت می گردد و همه عبارات دینی از او درست می باشد اگرچه فرض بالایش نمی باشد درین مرحله تصرفات مالی دارای نفع مانند قبول هبه و قبول صدقه کرده میتواند، خرید و فروش اش موقوف به اذن ولی می باشد و تصرفات مالی دارای ضرر و زیان مانند تبرع و صدقه کردن باطل می باشد.

• مرحله چهارم مرحله بلوغ است که از وقت آغاز بلوغ الی سن رشد می باشد نظر به مفاهیم آیات قرآنی و احادیث نبوی این مرحله بلوغ است و انسان در آن حالت مکلف به تمام احکام الهی می گردد که در آن حالت انسان دارای اهلیت اداء دینی کامل می باشد.

• مرحله پنجم مرحله رشد است که کاملترین مرحله اداء می باشد که مرحله حسن تصرف مالی دنیوی می باشد ولو اگر فاسق هم باشد چنانچه بر این مفهوم، ماده ۹۴۷ مجله الاحکام هم تصریح دارد. و مرحله رشد در انسان ها تفاوت دارد بعضی افراد بابلوغ دارای رشد و درک خوب می باشد و در بعضی دیگر چنین نمی باشد بلکه رشد در آن کمی بطیء می باشد و در بعضی دیگر زیاد بطیء می باشد. و بعضی احيان رشد در بعضی اطفال قبل از بلوغ به

میان می آید که آن اعتبار شرعی ندارد. اگر شخصی به سن بلوغ رسید و دارای رشد بود اهلیت اش کامل می گردد و ولایت و سرپرستی ولی از آن ساقط میگردد و هم تصرفات اش نافذ است و اگر طفل بالغ گردید دارای رشد نبود درین حالت به نزد جمهور علماء مانند که قبل از بلوغ بود اهلیت اداء اش ناقص است و ولایت ولی بالایش باقی می ماند و تصرفات اش نافذ نیست و دارایی اش برایش تسلیم نمی شود لکن حق تعلیم و تربیت، مداوا و حق نکاح اش ساقط می گردد یعنی شرط نمودن رشد برای تصرفات مالی ضروری می باشد اما صلاحیت نکاح کردن و طلاق دادن بمجرد رسیدن به بلوغ برایش داده می شود که موقوف رشد نمی باشد اما به نزد امام ابوحنیفه رضی الله عنه وقتی که شخص بالغ گردید در حال غیر رشد اهلیت اش کامل است و برای حفاظت کرامت انسانی اش ولایت از آن ساقط می گردد، لیکن تا سال ۲۵ سالگی اموال و دارایی برایش تسلیم نمی شود.^{۱۸} خلاصه اینکه سن رشد در اطفال تفاوت دارد و حدنهایی آن ۲۵ سال است.

ولایت بر کودکان:

ولایت از نظر لغوی به معنی محبت، کمک و یا تسلط و قدرت است. همچنان که خداوند متعال فرموده اند: ﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾ (المائدة: ۵۶)

ترجمه: هرکس که خداوند، پیامبر او و مؤمنان را به دوستی و یاری بپذیرد، (از زمره حزب خداوند است) و بدانید که حزب خداوند پیروز است.

و میفرماید: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ﴾ (التوبة: ۷۱)

ترجمه: برخی از مردان و زنان مؤمن، یار و پشتیبان برخی دیگرند.

و در اصطلاح فقهی "ولایت" به معنی برخورداری از حق دخل و تصرف بدون نیاز به کسب اجازه و رضایت دیگری است.

"اولیاء" جمع "ولی" و ولی به معنی متولی است. حنفیه میگویند که: ولایت، عملی نمودن تصمیم و خواست در مورد دیگری است اعم از این که راضی باشد یا نه در واقع ولایت به معنی اداره امور مربوط به کودکان و

افرادی است که از رشد جسمی و عقلی کافی برخوردار نیستند، توسط کسی دیگر که دارای رشد و تجربه کافی می‌باشد.^{۱۹}

ولایت و سرپرستی کودکان دارای ترتیب و ضوابط و شرایطی می‌باشد که در راستای حفظ مصالح شخصی و مادی کودکان و به خاطر تربیت صحیح و بارآمدن فرزندان خوب و شایسته و همچنین استفاده به جا و مناسب از دارایی ایشان است که اسلام، ولایت و سرپرستی کودکان را ضرورتی اجتناب ناپذیر گردانیده است.

از طرف دیگر شریعت اسلام وضع و حال کودکان را مورد ملاحظه قرار داده و آنان را به ادای فرایض دینی مانند: نماز، روزه و سایر عبادات مکلف ننموده و اداره امور مالی آنها را به اولیاء و سرپرستان آنان مانند: پدر، پدربزرگ، وصی و قاضی محول کرده و پرورش و نگهداری کودکان خرد سال را به خاطر رعایت حالشان به مادران آنها سپرده است.

علت مشروعیت ولایت بر کودکان و دیوانگان، محافظت از مصالح و حفظ حقوق شخصی و مالی آنها به خاطر عجز و ناتوانیشان است، تا بدینوسیله حقوق و مصالح آنها تأمین گردد.

علمای حنفیه ولایت را به سه نوع تقسیم کرده اند:

۱- ولایت شخصی ۲- ولایت مالی ۳- ولایت بر شخص و مال.

که در سطور ذیل ذر می گردد:

الف- ولایت شخصی یا ولایت بر نفس، سرپرستی و اداره امور شخصی کسانی است که خود، از اداره و تصمیم گیری در مورد امور مربوط به خود عاجز اند. مانند: تعلیم و تربیت، مداوا و آشنا نمودن با کار و حرفه، که این نوع از ولایت و سرپرستی قبل از هرکس متوجه پدر، پدربزرگ و سایر اولیاء میشود.

ب - ولایت و سرپرستی مالی به معنی تدبیر و اداره امور مالی و دارایی و به کارگیری و دخل و تصرف مطلوب و حفظ ثروت و دارایی کسانی است که خود توانایی علمی، فکری و جسمی لازم را برای قیام با آنها ندارند و این مسئولیت قبل از هرکسی

متوجه پدر، پدربزرگ، وصی آنها و نماینده قاضی میشود.

ج- ولایت بر شخص و بر مال شامل امور شخصی و امور مالی میشود، و تنها پدر و پدر بزرگ هستند که از این حق برخوردار باشند.^{۲۰}

نقشه و خرج کودک:

کودک از تصرف مالی تا آنوقت محجور می باشد تا که به سن رشد و عقل برسد، خداوند لایزال می فرماید: ﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَمًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾^{۲۱}

ترجمه: اموالتان را در اختیار سفیهان و نابخردان قرار ندهید، اموالی که خداوند آن را وسیله قوام زندگی شما قرار داده است، بلکه زمام آنها را خود به دست بگیرید و به اندازه ضرورت از آن به آنها خوراک و پوشاک دهید و با آنان نیکو سخن گوئید تا هم به رشد عقلی و فکری آنها کمک شود و هم به آسانی تحت کنترل شما در آیند. امام قرطبی گفت: وصی باید برحسب و اندازه مال و حال یتیم بر وی نفقه کند. اگر کودک صغیر است و مال فراوان دارد بایدبرایش دایه و پرستار بگیرد و درنفقه اوگشایش و دست بازی بخرج دهد. و اگر بزرگ شده است، باید لباس نیکو و خوراک خوب و لذیذ و خدمتگذار برایش آماده سازد، و اگر چنین نباشد باید حال او را در نظر گیرد و اگر پایین تر از آن باشد بقدر حاجت در لباس و خوراک او صرفه جوئی کند و اگر یتیم فقیر باشد و مالی نداشته باشد برامام واجب است از بیت المال هزینه زندگی او را تأمین کند و اگر امام مسلمین چنین کاری نکرد برمسلمانان واجب است که این کار را انجام دهند بطریق الاخص فالاحص یعنی هرکس بوی نزدیکتر باشد این تکلیف متوجه او می شود بدین ترتیب. پس مادرش از همه بوی نزدیکتر و خاص تر است، پس بر وی واجب است که شیرش دهد و بحال او برسد و بعداً حق ادعا از او یا از کسی ندارد.^{۲۱}

ولایت کودک سفیه و دیوانه:

ولایت کودک سفیه و دیوانه از آن پدراست، اگر پدر نباشد بوصی او منتقل می شود، چون نائب او است و اگر نائب پدر و وصی او موجود نباشد، ولایت بحاکم و جد و مادر منتقل می شود، و خوبشاوندان عصبی،

وقتی می توانند ولایت داشته باشندکه پدر آن را وصیت کرده باشد.

سفیه کیست؟

اصل «سفیه» از «سفه» است؛ یعنی الخفة والحركة. سبکی و حرکت کردن را سفیه گویند. اصطلاحاً سفیه را چنین تعریف شده: (کل من كان خفيف العقل فهُوسفیه) کسی که دارای عقل سبک واندکی باشد او مصرف شرعی وشیوه درست خرج کردن را نمی داند، سفیه گفته می شود.

در چنین مواردی اموال و داریی شخص سفیه، باید در دست کسانی باشد که عهده دار چرخاندن امور زندگی او هستند.

در این تعریف طفل یتیم و غیر یتیم و زن و دیوانه همه داخل اند؛ زیرا درجه عقل آنان کمتر از عقل کامل

یک مرد عاقل و بالغ و سالم می باشد. زن نیز چون فقط نصف عقل مرد را دارا است، در تعریف سفیه داخل است. به همین خاطر باید کلیه پول ها و اموال در دست مرد باشد؛ مگر در صورتی که زن خود دارای مال مستقل باشد و کسی را هم به عنوان قیم ندارد. در غیر این صورت مرد که نقود و اموال را در دست زن قرار دهد، خودش سفیه می باشد؛ البته اگر زن خود تقاضا نمود و مبلغی جهت خرید برخی چیزهای ضروری از وی مطالبه نمود، آن وقت وظیفه دارد به او بدهد.

درهر صورت در آیه مورد بحث، اولاً قیم و والیان یتیم و پس از آن تمام کسانی که به نحوی کفالت سفیه را به عهده دارند، مخاطب قرار گرفته اند.^{۲۲} کسی که در خود ضعف و ناتوانی سراغ دارد، ازقبول ولایت دوری کند زیرا از ابو ذر روایت شده است که پیامبر ﷺ به وی گفت: «يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّي أَرَاكَ ضَعِيفًا وَإِنِّي أَحِبُّ لَكَ مَا أَحِبُّ لِنَفْسِي فَلَا تَأْمُرَنَّ عَلَيَّ اثْنَيْنِ وَلَا تَوَلَّيَنَّ مَالَ يَتِيمٍ».^{۲۳}

ترجمه: ای ابوذر من ترا ضعیف و ناتوان می بینم و براستی آنچه راکه برای خود دوست دارم برای تو نیز دوست دارم پس هرگز امارت بر دو نفر و ولایت برمال یتیم را قبول مکن.

سرپرستی مال یتیم:

خداوند می فرماید: ﴿وَابْتَغُوا الْيَتِيمَ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا

ترجمه: یتیمان را بیازمائید تا وقتی که به حد نکاح و سن ازدواج برسند پس اگر از ایشان رشدی فهمیدید پس اموالشان را به ایشان رد کنید.

و رشدی که موجب دفع اموالشان میباشد ذکر نکرده مگر اکثراً پس از بلوغ حد نکاح و سن ازدواج به این مرحله می رسد.

شافعی رحمته گوید: و هر کس عقل او معیوب است بواسطه عارضه‌های و یا مرضی هر مرضی باشد واجب از او بر داشته میشود. ^{۲۴} زیرا خدای تعالی به عقلاء فرموده: ﴿وَأَتَّقُوا لِلَّهِ الْآلَاءَ...﴾ البقرة: ۱۹۷

ترجمه: ای صاحبان خرد، در برابر من تقوی پیشه کنید و از من بترسید.

﴿فَإِنْ أَتَسَّمْتُمْ شُرَكَاءَ﴾ یعنی اگر در آنان احسان رشد و بلوغ نمودید، آن گناه اموالشان را به آنان تحویل دهید. (آنستُم) یعنی درک کردید، احساس کردید. (رشداً) به معنای هوشیاری و عقلمندی است و آن درستی تحقق می یابد که در آن طفل صاحب تصرف و تملک می گردد. وقتیکه یتیم به این سن رسید باید اموالش را به او تحویل داد.

البته اگر خواسته شود که رشد عقلی او دریافت گردد، می توان وی را مورد آزمایش قرار داد. مثلاً مقدار مال به او دهیم و بگوییم به بازار برود و آنها را بفروشد یا با آن فلان چیز را بخرد. اگر در فروش فریب خورد، باید دانست که هنوز به سن مطلوب نرسیده است و نباید مال ها را به او تحویل داد. اما اگر در فروش آنها موفق شد و کسی نتوانست او را بفریبد، پس به سن رشد رسیده و صلاحیت دارد مالها به او تحویل داده شود.

اما وقتیکه به بلوغ برسد و سفیه یعنی غیر رشید بود درین صورت باید بیست و پنج سال برسد و بعداً اموالش برایش تسلیم داده شود. ^{۲۵}

تأبتواند در اموالش تصرف نماید. این نزد امام اعظم رحمته است. زیرا این آخرین حد سنی می باشد که انسان دارای عیق و هوش می گردد. اگر تا این مدت نیز اثرات رشد و بالندگی فکری در او دیده نشد، پس از زمره سفیهان

است و طبیعت فطری وی چنین است. ^{۲۶} تا اینکه علائم رشد در وی بظهور رسد، بدون تحدید سن یعنی رشد درک عمل است نه سن معینی، برابر ظاهر نص قرآنی چنین است بخلاف ابو حنیفه که سن معینی را در نظر گرفته است، هرگاه پس از رسیدن برشد از او سفاهت ظاهر شد، مجدداً بر وی حجر نهاده می شود، چون بقول جصاص ضرر سفاهت بهمه برمی گردد، چون هرگاه سفیه مال خود را با اسراف و تبذیر تلف کند، او محتاج می شود و وبال بر مردم و بیت المال است و این از جهت ولایت مالی است و اما ولایت بر نفس بمجرد رسیدن بسن بلوغ و عاقل شدن، این ولایت از او قطع و مکلف می گردد. و او می تواند در مال خود تصرف کند. ^{۲۷}

نتیجه:

۱- هرگاه در اطفال (ذکور و اناث) نشانه های ذکرشده دیده نشود به نزد امام ابوحنیفه رحمته پسر به تکمیل سن ۱۸ سالگی و دختر به تکمیل سن ۱۷ سالگی به سن بلوغ می رسد و مکلف محسوب می گردند و اما فتوی در حالت متذکره بر این است که هر دو (پسر و دختر) به سن ۱۵ سالگی بالغ و مکلف می گردد.

۲- انسان در سال های اول زندگی فاقد درک و تمیز است.

۳- کودکی که به سن بلوغ نرسیده باشد تصرفات مالی او بدون رضایت نافذ نیست.

۴- طفلی که سن هفت سالگی را تکمیل نکرده باشد اقامه دعوی جزایی علیه او شده نمی تواند.

۵- شریعت اسلام وضع کودکان را مورد ملاحظه قرار داده و آنان را به ادای فرایض دینی مانند: نماز، روزه و سایر عبادات مکلف ننموده لکن به سرپرستان اطفال ممیز لازم است که ایشان را به ارزشها و احکام دین مقدس اسلام تمرین و عادت دهند.

۶- انسان به مرور زمان رشد اعضای بدن و قوه عقلانی او نیز تکامل می آید و به مرحله می رسد که سود و زیان و زشت و زیبا را از همدیگر متمایز می نماید.

۷- برای بلوغ، شش نشانه ذکر شده است که سه نشانه آن مشترک بین پسر و دختر و دو نشانه، مختص دختران و یک نشانه مختص پسران است.

۸- طفل دارای رشد بعد از رسیدن به سن بلوغ مکلف و دارای جمیع تصرفات

قانونی می باشد.

۹- هر شخص که معلول و مختل العقل توسط جنون و غیره امراض عارضی، گردد مرفوع التکلیف می باشد.

۱۰- سن رشد در اطفال تفاوت دارد و حد نهایی آن ۲۵ سال است.

و صلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و علی آله و صحبه اجمعین

مآخذ:

۱۱- سنن ابن ماجه، باب مَنْ لَا یَحِبُّ عَلَیْهِ الْخُدَّ، ج ۳، ص ۵۷۸. حدیث شماره ۲۵۳۴.
۱۲- البحر الرائق شرح كنز الدقائق المؤلف: زين الدين بن إبراهيم بن محمد، المعروف بابن نجيم المصري (المتوفى: ۹۷۰هـ)، ج ۸، ص ۹۶، الناشر: دار الكتاب الإسلامي، الطبعة: الثانية - بدون تاریخ.
۱۳- درر الحکام شرح غرر الأحکام از محمد بن فرامرز بن علي الشهير بملا - أو منلاً أو المولي - خسرو (المتوفى: ۸۸۵هـ)، ج ۱، ص ۲۰، مکتبه شامله.

۱۴- الموسوعة الفقهية الكويتية تأليف وزارة الأوقاف والشئون الإسلامية - الكويت، ج ۸، ص ۱۹۲، ۱۴۰۴ - ۱۴۲۷هـ.

۱۵- مجلة الاحكام العدلية. ماده: ۹۸۶ و ۹۸۷، ج ۱ ص ۱۹۰، مکتبه شامله.

۱۶- فقه السنه، تأليف: دکتريد سابق، مترجم: دکتر محمود ابراهيمی، جلد چهارم، ص ۲۶۳۸.

۱۷- مجلة الاحكام العدلية. ماده: ۹۶۶ ج ۱ ص ۱۹۰، مکتبه شامله.

۱۸- الفقه الاسلامی و ادلته از دکتور زحیلی، باب اهلیة الاداء، ج ۴، ۲۹۶۶

۱۹- فقه خانواده در جهان معاصر، تأليف: داکتر وهبة زحیلی، ترجمه: عبدالعزیز سلیمی، ص ۲۱۸.

۲۰- فقه خانواده در جهان معاصر، تأليف: داکتر وهبة زحیلی، ترجمه: عبدالعزیز سلیمی، ص ۲۱۹.

۲۱- فقه السنه، تأليف: دکتريد سابق، مترجم: دکتر محمود ابراهيمی، جلد چهارم، ص ۲۶۴۳

۲۲- تفسير تبیین الفرقان، جلد هفتم، تأليف: شيخ التفسير، حضرت علامه مولانا محمد عمر سربازی. ناشر: شيخ الاسلام احمدجام، ص ۴۲.

۲۳- سنن أبي داود، باب مَا جَاءَ فِي الدُّخُولِ فِي الْوَصَايَا، ج ۳، ص ۷۲. حدیث شماره ۲۸۷۰. قال الألبانی: صحيح.

۲۴- احکام القرآن نویسنده: امام محمد بن ادریس شافعی رحمه الله، ترجمه: آیت الله العظمی علامه سید ابوالفضل ابن الرضا برقعی قمي رحمه الله. مکتبه شامله.

۲۵- المختار الفتوى از مجد الدين عبد الله بن محمود الحنفی، متوفی سال ۶۸۳ هـ، ص ۱۱۹، مکتبه قاسمیه، کانسی رود کویت.

۲۶- تفسير تبیین الفرقان، جلد هفتم، تأليف: شيخ التفسير، حضرت علامه مولانا محمد عمر سربازی. ناشر: شيخ الاسلام احمدجام، ص ۴۶.

۲۷- فقه السنه، تأليف: دکتريد سابق، مترجم: دکتر محمود ابراهيمی، جلد چهارم، ص ۲۶۴.

در نگاه انسانی

قسمت اول

سید شمس الدین هاشمی

در رابطه میان انسان با جهان هستی، از نقطه نظر اسلامی، دیدگاه انسانی به محیط زیست تجلی پیدا می کند: جهان هستی و انسان هر دو از آفریده های خداوند تبارک و تعالی است و هر کدام پروردگار خود را می ستایند. خداوند به انسان عقل و اندیشه و آزادی (حق انتخاب) عطا کرده و تمامی آفریده های جهان هستی دارای قوانین و سنت های خویش است، انسان جانشین خدا بر روی زمین می باشد و هم به خاطر او بوده که خداوند موجودات جهان، زمین و آسمانها را آفرید و همه آفریده های جهان هستی را در اختیار و تحت فرمانش قرار داد.

بنابراین، آفریده های هستی برای انسان، هدیه ای الهی است. برتری و ویژگی این هدایا تنها در آن نیست که به انسان خدمت می کند و زندگی او را تا مدت زمان مشخص شده، پاس می دارد بلکه در کنار همه آنها، از عقیده او و رابطه اش با آفریدگار نیز پاسداری می کند؛ زیرا همواره او را به یاد پروردگارش می اندازد ﴿الَّذِي خَلَقَ فَسُوِّى وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى﴾ (الأعلى: ۲-۳) که آفرید و به اندام ساخت و آنکه اندازه کرد و راه نمود.)

محیط زیست:

پژوهشگران عرصه ی محیط

زیست تعریف های متعددی از محیط زیست دارند که به لحاظ کوتاهی و بلندی، با یکدیگر متفاوت اند ولی غالباً از مضمون واحدی برخوردارند و در بیان مفهوم عام محیط به مثابه گستره مکانی که انسان در آن زندگی می کند و شامل پدیده های طبیعی و بشری می شود و از آن تأثیر می پذیرد و بر آن تأثیر می گذارد و یا به عنوان چارچوبی که انسان در آن زندگی می کند و عناصر اصلی زندگی خود اعم از غذا و پوشاک و دارو و سرپناه خود را از آن بدست می آورد و روابط خود با هموعان را اعمال می کند، وجه اشتراک دارند.

مشکلات و مسایل محیط زیست، زندگی در روی کره خاکی را تهدید می کنند و نجات محیط زیست از تجاوزاتی که بر آن صورت می گیرد، معادل نجات همه گستره های زندگی از ویرانی و تباهی است.

از آنجا که مشکلات محیط زیست، تبدیل به مسئله روز جهانی جامعه بین المللی شده است، فریادهای هشدار نسبت به زیانهای جدی و سترگی که زندگی بشری، جانوری و گیاهی را با تجاوزات مکرر بر محیط زیست و عناصر آن تهدید می کند، روز به روز رساتر و بلندتر می شود و به همین منظور، کنفرانس ها و میزگردهایی برگزار شده و مقالات و پژوهش ها و کتابهایی برای بررسی و حل و فصل مشکلات

محیط زیست به رشته تحریر در آمده و برنامه ریزی هایی برای پاسداری از آن صورت پذیرفته است ولی با این حال کوشش های بعمل آمده هنوز به حمایت جدی و پایان بخشیدن به تجاوز به آن، نرسیده و حتی شدت و حدت این تجاوزها، افزونتر نیز شده است؛ زیرا تمدن مادی معاصر، فطرت آدمی را به تباهی کشانده و او را بر آن داشته تا با سوء استفاده از پیشرفت های علمی خود، به حریم محیط زیست تجاوز کند و با آلودگی و آسیب و هدر دادن و بهره برداری های بی محابا از آن و ایجاد اختلال در تعادل محیط زیستی و بدور از ارزش های انسانی و منافع و مصلحت همگانی، آنرا به فساد کشانده است.

انسان و محیط زندگی

اگر انسان، مسئله شماره یک محیط زیست را تشکیل می دهد، دیدگاه اسلامی بر آنست که او (انسان) سرور جهان هستی است و خداوند او را به جانشینی خویش معرفی و فرمان آبادانی زمینش را به او داده است، خداوند متعال می فرماید:

﴿هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَ عَلَيْهَا﴾ (هود: ۶۱) ... او شما را از زمین پدیدار کرد و شما را در آن به آبادانی گمارد.) یعنی که فرمان به آبادانی زمین داد.

انسان در دیدگاه غیر اسلامی، دارای تعریف های گوناگونی است که ممکن

است در برخی جنبه ها مفهوم آنرا در برگیرد ولی هرگز بیان درستی از حقیقت وی را باز نمی گوید؛ از نظر برخی، "حیوان ناطق" است و گروهی دیگر او را "زاده گناه دیگران" می خوانند که با گناه دیگری می میرد و با کفاره دیگری، از گناهی تبرئه می گردد.

ماتریالیسم تاریخی نیز انسان را به مثابه کالایی اقتصادی در بازار تلقی می کند که ارزش آن بسته به سردی یا گرمی بازار، کاهش یا افزایش پیدا می کند.

فاشیسم نیز انسان را به عنوان یکی از عناصر نژاد برتر یا نژاد فروتر توصیف می کند و بر آنست که همگان، بنده و برده نژاد برتر هستند.^(۲)

ولی انسان از دیدگاه اسلامی، تفاوت بسیار زیادی با همه تعریف های پیش گفته دارد، او موجودی است که الگو و نمونه ای را نمایندگی می کند که اسلام در پی ایجاد آن بر روی زمین به منظور تحقق رسالت انسان بر آن یعنی رسالتی است که خداوند متعال آنرا خواسته و انسان را به خاطر آن آفریده است.^(۳)

تمام توصیف های وارد شده در قرآن کریم و احادیث شریف نبوی ﷺ، انسان را با دو تعریف جامع زیر، معرفی کرده است:

الف: انسان آفریده ای مکلف است.
ب: انسان آفریده ای بر صورت آفریدگار است.^(۴)

انسان در دیدگاه اسلامی، دارای ویژگی های متعددی است که پیشاپیش آنها، این ویژگی است که او آمیزه ای از روح و جسم است و این امر در آفرینش هیچ آفریده ای جز انسان، تحقق نپذیرفته است و بدین ترتیب او موجود یگانه ای میان آفریده ها و در واقع سرور همه آفریده ها و برخوردار از نقش منحصر بفردی بر

روی زمین است.

جهان هستی در دیدگاه اسلامی دارای مفهومی تقریباً متفاوت با مفهوم آن از نظر فلاسفه و زبان‌شناسان است.

این مفهوم در پیوند با مفهوم لغوی این واژه یعنی "کون" نیز هست؛ زیرا "کون" در لغت به معنای ایجاد شدن، اتفاق افتادن و گردیدن است. گفته می شود: کونه یعنی آنرا ایجاد کرد و "کون الله الاشیاء" یعنی خداوند چیزها را ایجاد کرد، همچنانکه از این واژه برای بیان مکان و جا نیز استفاده می شود. بنابراین کون (هستی) به این مفهوم شامل همه کائنات زنده و غیر زنده و نیز همه جاهایی که در آن وجود دارند، می گردد. "کون" (هستی) از نظر فلاسفه نام شدن یکباره همچون ایجاد بلافاصله نور در پی تاریکی است. اگر این شدن، بتدریج باشد، حرکت است. (۵)

انسان مسلمان نیز کاملاً درک می کند که موجودات دیگر تنها حیوانات یا جماداتی نیستند که فاقد حس یا زندگی اند، بلکه آنها نیز همچون او همواره تسبیح خدا را می گویند هر چند انسان این تسبیح و ستایش آنها را در نمی یابد؛ آن موجودات نیز دارای عواطف و احساساتی هستند، هر چند اقتضای حکمت الهی بر آن قرار گرفته که عواطف و احساسات و چگونگی بیان این عواطف از سوی آنها را درک نکنیم خدای بزرگ فرمود: ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يَسْبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾ (الاسراء: ۴۴) ... و هیچ چیز نیست مگر اینکه او را به پاکی می ستاید اما شما ستایش آنان را در نمی یابید. و حال که چنین است رابطه انسان با هستی می تواند تا حد پیوند موجود زنده با موجودات زنده و عاقل با عاقل و موجودی سرشار از آگاهی با موجودی سرشار از آگاهی باشد.^(۶)

"نسایی" روایت کرده که رسول خدا هرگاه به خطبه می ایستاد به ساقه نخلی که ستون مسجد بود، تکیه می داد و

هنگامی که برای آن حضرت ﷺ منبر ساختند و بر آن قرار می گرفت، آن ستون، پریشان حال شد و چون شتر ماده، نالیدن گرفت بطوری که اهالی مسجد صدایش را شنیدند تا سرانجام رسول خدا [از فراز منبر] فرود آمد و به آغوشش کشید.

و در "صحیح مسلم" به نقل از "انس بن مالک" ﷺ آمده که می گوید: یکبار همراه با پیامبر خدا بودیم که گرفتار باران شدیم آن حضرت ﷺ پیراهنش را در آورد تا از باران تر و خیش شود عرض کردیم: ای رسول خدا چرا چنین کردید؟ فرمود: زیرا [قطرات] باران، تازه از نزد پروردگار آمده است.

وقتی رابطه میان انسان و هستی، رابطه موجود زنده با موجود زنده است و رابطه موجودات زنده با یکدیگر بر پایه محبت و مهربانی و نه دشمنی و نفرت استوار است، در اصل بدین سبب است که آفریده های جهان هستی، خود نعمتی خدادادی است و این نعمت براساس مشیت عالیه و در کنف قدرت برتری، عرضه شده و بر هر نعمت، شکری مقتضی است؛ این شکر نیز تنها سخن شکرآمیز نیست که به زبان آید بلکه رفتاری گویای تسبیح و ستایش دهنده ی این نعمت و بهره برداری از آن در چارچوبی درست و مشروع و تحقق هدف انسانی از هر فعل و کنش مادی است؛ خداوند متعال می فرماید:

﴿وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفَلَاحِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ﴾
﴿لَسْتُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ ذُرًّا تُدَكِّرُونَ﴾
﴿إِذَا أَسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَنَ رَبِّكُمْ﴾
﴿إِلَّيْهِ سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِبِينَ﴾
﴿وَأَنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾
الزخرف: ۱۲ - ۱۴

ترجمه: (و آنکه همه گونه ها را آفرید و برای شما از کشتی و چهارپایان چیزی پدید آورد که سوار می شوید تا بر پشت آن

قرار گیرید سپس نعمت پروردگارتان را هنگامی که بر آن قرار گرفتید یاد کنید و بگوئید: پاک آن خداوندی که این را برای ما رام کرد و ما را توان آن نبود و ما به سوی پروردگارمان برمی گردیم.)

“نسایی” و “ابن حبان” روایتی را نقل کرده اند که براساس آن پیامبر خدا فرمود: «هر کس گنجشکی را بیهوده بکشد، [آن گنجشک] روز قیامت نزد خداوند می رود و می گوید: پروردگارا! فلانی مرا بیهوده و نه برای بهره برداری، کشت.»

و “ابوداود” به نقل از “ابوهریره” آورده است که رسول خدا فرمود: زنهار که از پشت چهارپایانتان، منبر مسازید که خداوند آنها را برای جابجایی شما به شهر و دیاری که جز با مشقت و دشواری زیاد نمی توانید به آن برسید، در اختیاران نهاده است.

و در “سنن ابوداود” و “ترمذی” به نقل از “ابن عباس” آمده که رسول خدا تحریک چهارپایان علیه یکدیگر را نهی فرمود (تحریک آنها برای شاخ به شاخ شدن با یکدیگر انجام می گرفت.)

انسان در بهره برداری از نعمتهای خدادادی، نباید از چارچوب مشروعیت بیرون شود؛ زیرا این بیرون شدن به مثابه کفران نعمت یا اهانت به نقش و مأموریت آن در زندگی است همچنانکه باید مهربانی و صمیمیت و مدارا حاکم بر روابط انسانی با نعمت های پیرامونش باشد.

قرآن کریم سخنان بسیار جالبی در باره آفریده های جهان “هستی” برایمان باز گفته تو گویی در باره خانه بزرگی که در آن اقامت داریم، سخنان می گوید؛ در این

خانه هر چیز خوب و پسندیده ای وجود دارد؛ از پیدایش جهان هستی و زیبایی های آن و گنج های خیر و برکت و نعمت هایی که خداوند در آن به ودیعه نهاده، سخنان گفته است.

انسان فطرتاً مراقب است که خانه اش تمیز و پاکیزه و زیبا باشد تا بتواند آسایش و سعادت رؤیایی خود را در آن جستجو کند و به همین دلیل توجه و دقتش در مواظبت از خانه بزرگ خود (محیط زیست) در مراقبت و محافظت، بخشی از اعتقادات اوست و هرگونه بی توجهی و آسیبی به آن، به معنای نقص در ایمان و ضعف باورها و گمراهی در رفتار اوست. با این سخنان جالب درباره جهان هستی، تعالیم و آداب اسلامی، محکمترین پیوندها را با جهان هستی و جلوه گاههای آن دارد؛ به عنوان مثال، بجای آوردن نماز به عنوان ستون دین بدون وضو، صحیح نیست و وضو، عبادتی است که در آن آب پاک بکار گرفته می شود که منبع و سرچشمه آن نیز جهان هستی است. فرد مسلمان، هنگامی که با مشت آبی که در دست دارد به شستن صورت و دستان و پاهای خود می پردازد در واقع با بخش پاکی از هستی برای اقامه نماز خود ترکیب شده است. و با شادابی و فرهت و زیبایی خود می افزاید.

تو گویی این انسان-انسان مسلمان-از راه وضو، با “جهان هستی” پیوند می خورد و گویا زبان حال این آب پاک خطاب به انسان است که می گوید: پاک و پاکیزه ام و تو نیز پاکیزه باش؛ او خدای خود را ستایش می کند و تو نیز ای انسان، خدای خود را ستایش و سپاس گوی. (۷) اگر انسان به هر علت، آب را از دست بدهد یا استفاده از آن برای وی میسر نباشد، به خاک پاک روی می آورد و چهره و دستان خود را بدان مسح می کند [تیمم می کند]. قرار دادن دست بر سنگ یا بر پوست خوشبو، تنها صورتی از صورتهای ارتباط با این هستی بزرگ است؛ ارتباط

عبادتی است که انسان را به یاد زمینی می اندازد که از آن زاده شد و به آن - پس از مرگ - سپرده می شود و از آن بیرون می آید. زمین برای انسان مادر مهربانی است که حق آنست که به آن نیکی کنیم و احسانش ورزیم.

در خصوص [ماه] روزه نیز آغاز و پایانش با هلال ماه رمضان معین می شود و انجام روزه شرعی نیز مرتبط با حرکت خورشید برای سحری خوردن، امساک کردن و افطار نمودن و برخاستن شبانه برای عبادت است و اراده بشری در آن دخالتی ندارد؛ مسلمانان همگی در شرق تا غرب کره خاکی، عبادت روزه را بجای می آورند و در این راستا از هلال [و تقویمی] استفاده می کنند که از شمار سالها و حساب و کتاب خورشیدی که در حرکت دائمی است، آگاه می شوند.

خورشید و ماه و شب و روز نیز جلوه هایی از جهان هستی اند که خداوند آنها را در اختیار انسان قرار داد تا پروردگارش را به شایستگی پرستش کند و روزه از آن مواردی است که انسان را به یاد این جلوه هایی می اندازد که در اختیار وی قرار داده شدند و طاعت خدایش به آنها بستگی دارد؛ او آنها را دوست می دارد و نسبت به آنها، مودت قلبی پیدا می کند زیرا او را بر تقوای الهی و پرستش خدا، یاری می دهند.

حج نیز سفر پرشکوهی است که باید در ماههای معینی انجام شود و از نظر مکانی در پیوند با [حرکت] ماه و خورشید است و دیداری فراگیر میان میهمانان خدا از هر جا در این بقعه ی مبارک و سرزمین مقدس است که این جنبه مکانی نیز در پیوند با زمین و در دره ای خشک و لم یزرع واقع شده است.

خداوند این بقعه مقدس و مبارک را برای کسانی که وارد آن شده یا در آن

زندگی می کنند، جایگاه امن و آسایش و صلح قرار داده و امنیت آن شامل انسان ها، حیوانات و گیاهان می گردد: ﴿فَلَا رَفْثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾ (البقرة: ۱۹۷)

(در حج، آمیزش و نافرمانی و کشمکش روا نیست.) ﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَكَّةَ لِلنَّاسِ أَمْنًا﴾ (البقرة: ۱۲۵) (و یاد کن آنگاه که خانه کعبه را برای مردم، جای بازگشت و امن کردیم.) ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنْ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ (البقرة: ۱۲۶) (و یاد کن آنگاه را که ابراهیم گفت: پروردگارا! اینجا را شهری امن و از اهل آن هر کس را به خداوند و روز واپسین ایمان دارد، از میوه ها روزی رسان؛ خداوند فرمود: آن را که کفر ورزد اندکی بر خور داری خواهم داد سپس او را به چشیدن عذاب دوزخ ناگزیر خواهم کرد و این پویه و پایانه، بد است.)

“بخاری” در صحیح خود روایت کرده که پیامبر خدا روز فتح مکه فرمود: پس از فتح، دیگر هجرتی نیست بلکه جهاد و نیت است و اگر فراخوانده شدید، گرد آیید و این سرزمین را خداوند در روزی که آسمانها و زمین را آفرید، حرمت بخشید و با حرمت الهی تا روز قیامت، حرمت داد و جنگیدن در آن برای هیچ کس پیش از من روا نبود و همچنان جز در ساعتی از روز، روا نیست و این مکان به حرمت الهی، حرمت دارد و شاخه درختان و بوته هایش نباید قطع شود و شکارهایش نباید مورد نشانه گیری قرار گیرند و گمشده هایش جز از سوی کسانی که آنرا شناخته [و می دانند از آن کیست] نباید برداشته شود. (۸) روایت شده که “العباس” گفت: ای رسول خدا! جز “گورگیا” که به کار خانه ها و آهنگران

اگر انسان، مسئله شماره یک محیط زیست را تشکیل می دهد، دیدگاه اسلامی بر آنست که او (انسان) سرور جهان هستی است و خداوند او را به جانشینی خویش معرفی و فرمان آبادانی زمینش را به او داده است، خداوند متعال می فرماید:

﴿هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَ عَلَيْهَا﴾ (هود: ۶۱) (... او شما را از زمین پدیدار کرد و شما را در آن به آبادانی گمارد.) یعنی که فرمان به آبادانی زمین داد.

مسلمانی که در مدت کوتاه یا بلندی در این سر زمین حفاظت شده بسر می برد، روحش از مفاهیم والای حمایتی همه سرزمین ها سرشار می گردد و بیم آن دارد که به هر انسان، حیوان یا گیاه یا درختی آسیب نزند، بنابراین سفر حج، همچون دوره ی آموزشی برای حمایت از محیط زیست در هر کجاست و حرمت قطع درختان و قتل حیوانات و آزار دیگران در سرزمین های مقدس، چیزی جز تمرین و آموزش مراقبت از محیط زیست همراه با احساسات ترس از خدا و پای بندی به این وظیفه در همه نقاط این کره ی خاکی نیست.

اگر دیگر عبادت را برای پی بردن به رابطه ی انسان و جهان هستی مورد توجه و دقت قرار دهیم به وجود این پیوند عمیق میان انسان و هستی، پی می بریم؛ این پیوند، ارتباط صمیمانه ای است که باعث می شود نگاه انسان به هستی، نگاه دوستانه و محبت آمیز نسبت به تمامی موجودات آن و با مردمانی باشد که در آن زندگی می کنند و با منابع و میوه ها و نعمت هایی است که در آن، بار می آیند.

ارتباط صمیمانه ای است که باعث می شود نگاه انسان به هستی، نگاه دوستانه و محبت آمیز نسبت به تمامی موجودات آن و با مردمانی باشد که در آن زندگی می کنند و با منابع و میوه ها و نعمت هایی است که در آن، بار می آیند.

رابطه ی میان انسان و خورشید و ماه و شب و روز و

می آید. حضرت (علیه الصلاه و السلام) فرمود: مگر “گورگیا”، “گورگیا” [و در اصل روایت “اذخر” که به فارسی آنرا “کاه مکه” و “گوزگینه” نیز می گویند - م.] گیاه خوشبو و معطری است که نام دیگرش “حلفاء مکه” است. “عباس” از پیامبر اکرم خواست که این گیاه را از آنچه که بریدن شاخه هایش حرام گردیده، استثنا کند زیرا برای سوخت به آن نیاز داشتند و بویژه برای صنعتگرانی چون مسگران و آهنگران، کار برد داشت همچنانکه شاخه های آن برای پر کردن روزنه های موجود میان قطعات چوبی سقف خانه ها و جلوگیری از ریزش خاک از سقف، بکار می رفت. در روایت از “بخاری”، [از قول عباس آمده که] مگر “گورگیا” که برای مسگران و قبر های ما بکار می رود، زیرا آنها فاصله و روزنه های موجود میان لحد و سنگ های قبر کنار مرده را با آن پر می کردند تا بدن مرده با خاک تماس پیدا نکند.

فرد مسلمان در این مرحله به گرد سنگ طواف می کند، میان دو سنگ سعی می کند، سنگ را می بوسد و سنگ ها را پرتاب می کند (رمی جمرات) و در روز حج اکبر در عرفات می ایستد و این کار ها همه از شعائر و مناسک حج و عبادت و طاعت خداوندی است.

اولین بقعه از زمین که حفاظت شده الهی گردید، سرزمین حرام درمکه بود که مرز ها و محدوده اش از همه ی اطرافی که “ام القری” را دربر می گرفتند، مشخص بود. (۹)

آب و خاک و زمین تنها از راه عبادات، دوستانه و صمیمی نیست؛ میان همه ی جلوه های دیگر هستی و بویژه حیوانات و گیاهان نیز همین ارتباط برقرار است؛ حیوانات و گیاهان منابع اصلی تغذیه انسان بشمار می روند لذا برخورد با آنها تعامل منفعت آمیز و سرشار از سودی است که شایسته ی سپاس در راستای پاسداری از هدیه های آسمان به زمین و نه اسراف و تبذیر و سوء رفتار با آنهاست؛ خداوند متعال می گوید:

﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ۚ أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ
الَّذِينَ نَزَّلْنَاهُ لَكُمْ مَاءً فَطَلْتُمْ هُجْلًا ۖ فَنَنْقَلِيهِ فَنَكْثُهُ
فَأَنْتُمْ تَحْرُثُونَ ۚ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ۚ أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي
تَشْرَبُونَ ۚ ءَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ۚ لَوْ
نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا شُكْرُكُمْ أَفَرَأَيْتُمْ
أَتَأْتَرَأَلِّي تُورُونَ ۚ ءَأَنْتُمْ أَشْأَأْتُمْ شَجَرَهَا أَمْ نَحْنُ
الْمُنْشِئُونَ ۚ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِّلْمُقْوِينَ
الواقعة: ٦٣ - ٧٤

(آیا آنچه را می کارید، دیده اید؟ * آیا شما آنرا می رویانید یا رویاننده ماییم؟ * اگر می خواستیم آن را گیاهی خشک و خرد می گردانیم که به پشیمانی می افتادید * و بگویید بی گمان ما زیان دیده و غرامت زده ایم * بلکه سخت بی بهره ایم * آیا آبی را که می نوشید، دیده اید؟ * آیا شما آن را از ابر فرو فرستاده اید یا فرو فرستنده ماییم؟ * اگر می خواستیم آن را تلخاب می کردیم پس چرا سپاس نمی گذارید؟ * آیه آتشی را که می افزوزید، دیده اید؟ * آیا درخت آن را شما آفریده اید یا آفریننده ماییم؟ * ما آن را مایه ی اندرزی و سرمایه ای برای بیابانگردان کرده ایم * پس نام پروردگار سترگ خویش را به پاکی بستی!)

و تا زمانی که رابطه انسان با جهان هستی، مبتنی بر

عشق و مهر و دوستی است، زندگی بشریت در این جهان، سرشار از امنیت و خوشبینی است و آنچه که بلایای طبیعی خوانده می شود، به عنوان توطئه های جهان هستی یا نوعی درگیری و نزاع و دشمنی میان جهان هستی با انسان - آنچنانکه برخی ماده گرایان و طبیعیون گمان می کنند^(۱۰) - تلقی نمی گردد. و برعکس، آنها را همچون آیه ای [نشانه ای] از آیات قدرت خداوندی می بینید که فرد مسلمان با دعا به درگاه خداوندی برای درخواست سلامت و عافیت، به استقبال آن می رود. روایت شده که "عبدالله بن الزبیر" هرگاه صدای رعد و برق را می شنید سخنان خود را قطع می کرد و می گفت: پاک و منزّه است خدایی که رعد و برق در ستایش او و فرشتگان از بیم او، تسبیح می گویند.^(۱۱)

"ترمذی" به نقل از "عبدالله بن عمر رضی الله عنه" روایت کرده که رسول خدا هرگاه صدای رعد و برق را می شنید می فرمود: پروردگارا! ما را به خشم خود مکش و به عذاب خود هلاک مگردان و پیش از آن ما را عافیت ده.

روایت شده که ابوهیره از قول رسول خدا آورده که فرمود: باد از روح خداوند متعال است و با خود رحمت و عذاب می آورد اگر آنرا دیدید دشنامش ندهید و از خداوند، خیر و برکت آن را مسئلت نمایید و از شرّ و عذابش، به خدا پناه جویید.^(۱۲) مسلمان در برابر این پدیده های طبیعی اعم از تندبادهای شدید، طوفانها و سیلاب ها و زلزله های ویرانگر و... موضع منفی نمی گیرد و سعی می کند از آثار مخرب آنها بکاهد یا بر زیانهای حاصل از آنها، چیره شود ولی با این حال، چنین حوادثی را شرّ مطلق نمی بیند و آنرا جنگی علیه خود تلقی نمی کند و به همین دلیل و با حسن ایمان ظریفی "الله اکبر" و "لا اله الا الله" گویان با آنها برخورد می کند و در برابر برخورداری از خیر و برکت و نعمت الهی، خدای را ستایش و حمد می کند و در

برابر حوادث بد، به خداوند پناه می برد. ادامه دارد...

پی نوشت ها:

۱. (محیط زیست و مشکلات آن از دیدگاه اسلامی) نوشته "دکتر احمد فواد پاشا" ۲. ترجمه "الانسان في القرآن الكريم"، صفحه ۱۳.
۳. ترجمه "الاسلام والانسان"، نوشته "دکتر ابراهیم عوضین"، صفحه ۲۵.
۴. ترجمه "حقایق الاسلام و اباطیل خصومه"، صفحه ۱۰۹.
۵. ترجمه "المعجم الوسیط" ذیل ماده "کون".
۶. "علاقة الانسان بالاشياء" نوشته "دکتر محمد احمد العزی" صفحه ی ۲۵.
۷. ترجمه (نگاه پیامبر(ص) به جهان هستی) نوشته "دکتر عبدالعزیز کامل"، مجله کویته، صفحه ۱۵۰.
۸. حرمت قطع شاخه های درختان مقید به درختان تر و تازه و غیر مزاحم است. تحریم قطع شاخه درختان، به طریق اولی شامل حرمت از ریشه کندن درختان می گردد.
۹. اگر "مکه مکرمه" اولین جایگاه حفاظت شده در تاریخ بشمار می رود، "مدینه" نیز حرم [امن الهی] است؛ در این مورد چندین حدیث آمده که شیخین آنها را آورده از جمله حدیثی است که "انس بن مالک" (رضی الله عنه) از پیامبر اکرم(ص) نقل کرده که فرمود: "مدینه" از فلان جا تا بهمان جا، حریم امن است و نباید درختانش بریده و چیزی در آنجا احداث گردد؛ هر کس چیزی در آن احداث کرد خدا و ملائکه و هم مردم او را نفرین می کنند؛ "القسطانی" در "ارساد الساری" می گوید: شکار در مدینه و قطع درختان آن حرام است همانگونه که در حرم مکه حرام است ولی [شکار در مدینه و قطع درختان آن] ضمان ندارد زیرا حرم مدینه برخلاف حرم مکه، محل مناسک حج نیست؛ نگاه کنید به: "ارشاد الساری" جلد ۳، صفحه ۳۲۹، چاپ قاهره.
۱۰. ترجمه "البیئه و مشکلاتها من منظور اسلامی؟" (محیط زیست و مشکلات آن از دیدگاه اسلامی)، صفحه ی ۱۰۱۸.
۱۱. در سوره ی رعد آیه ی ۱۳ آمده است: «و یسیح الرعد بحمده و الملائکه من خیفته و یرسل الصواعق فیصیب بها من یشاء و هم یجادلون فی الله و هو شدید المحال» (و تندر به سپاس او، او را پاک می خواند و فرشتگان نیز از بیم وی او را پاک می خوانند و آذرخش ها را می فرستد که آنها را به هر که می رساند و آنان درباره ی خداوند چالش می ورزند و او سخت تدبیر است).
۱۲. ابوبکر عبدالرزاق الصنعانی "آنرا در" المصنف" (جلد ۱۱، صفحه ۸۹ چاپ بیروت) روایت کرده است.

احکام تدفین

قسمت دوم:

برگرفته از کتاب الموسوعة الفقهية الكويتية

مترجم: مولوی عنایت اللہ شریفی

طریقه تدفین:

۸- از دیدگاه احناف مستحب است که قبر به صورت لحد باشد و واضح میت مرده از جهت قبله قبر برداشته و وی را به داخل قبر نموده به سمت قبله و روی به طرف قبله به خاک بسپارند. چنانچه روایت است: عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَقَالَ النَّخَعِيُّ: حَدَّثَنِي مَنْ رَأَى أَهْلَ الْمَدِينَةِ فِي الزَّمَنِ الْأَوَّلِ يُدْخِلُونَ مُوْتَاهُمْ مِنْ قِبَلِ الْقَبْلَةِ. از حضرت علی کرم الله وجهه و همین طور روایت مینماید که کسانی که دیده باشند اهل مدینه در زمانه اولی که داخل می نمودند اموات خود را قبر از جهت قبله، وَأَنَّ السَّلَّ شَيْءٌ أَخَذَتْهُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ (۲۴) طریقه "سل" مرده را از طرف بالا به پائین جهت پای مرده داخل کردن امریست که بعدها اهل مدینه عرف نموده اند. و از دیدگاه مالکیه کدام باکی ندارد که از هر جهتی که در قبر داخل شود ولی از جهت قبله بهتر است. (۲۵) از دیگاه مذاهب شافعی و حنبلی مستحب است تدفین میت بگونه "سل" یعنی طوری است که مرده واگذار می شود در نزد نهایت قبر و سپس از طرف جهت سر با پای میت به قبر پائین و فرود آورده به خاک سپاریده میشود. (عبدالله ابن یزید انصاری استدلال می نمایند به آنچه که روایت شده از ابن عمر و ابن عباس ؓ که پیامبر ﷺ به طریق "سل" دفن و خاک سپاری شدند. (۲۶) اما اختلاف نظر در بین فقهای کرام فقط در اولویت طریقه تدفین می باشد و از همین لحاظ اگر به طریق "سل"

آسان باشد کدام گناهی نیست زیرا استحباب گرفتن مرده از طرف پائین قبر) چنانچه روش تدفین اموات در مقابر اهل حرمین شریفین به همین ترتیب است که قبر خیلی عمیق ساخته می شود حتی زینه گذاشته می شود تسهیل و رفق به میان آید برای تدفین کننده گان می باشد، در هر صورت و طریق دیگری تدفین آسان تمام شود به آن طریقه مستحب می آید. امام احمد صاحب گفته اند: به طریقه های مذکور دفن گردد باکی نیست. (۲۷) بعد از داخل کردن مرده در قبر گذاشته شود برپهلوی راستش مواجه به قبله گذاشته شود و به خاک سپارنده میت چنین بگوید: بِسْمِ اللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ" زیرا همین گنه ثابت شده از روایات چنانچه روایت شده: "عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَدْخَلَ الْمَيِّتَ فِي الْقَبْرِ، قَالَ مَرَّةً: بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ. وَ قَالَ مَرَّةً: بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَ عَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (۲۸) معنی آن اینست که بنام الله گذاشتم و بر ملت رسول الله تسلیم نمودم ترا در این قبر. و ماتریدی میگوید: این دعای مرده نیست، زیرا اگر شخص مرده باشد بر ملت رسول اکرم ﷺ جائز نیست اینکه حال او بدل شود و صورتی که وفات کرده باشد در غیر آن صورت نیز بدل نمی گردد. ولیکن مومنین شهدای روی زمین خداوند ﷻ می باشند. به هر صورت مسلمانان شهادت می دهند بعد از وفات مرده سنت همین گونه جاریست. شرح تمام مسئله در کتب فقه اسلامی آمده است. (۲۹)

سپس گره و بسته های کفن را باز نماید، خشت خام بر روی نقب ورودی لحد بگذارد با کلوخ چوب نی و یا غیره اشیائی پوشانده شود بعداً دهلیز قبر دو باره از خاک پر کرده شود، بخاطر حفظ لحد و اما استفاده از خشت پخته در قبر بدون ضرورت میبچه مکروه می باشد، مانند: که خاک سست و نرم باشد. زیرا استفاده از خشت پخته برای تزیین می باشد و مرده به آن نیازی ندارد. خشت پخته عبارت از اشیائی است که توسط آتش پخته شده باشد. مشایخ بخاری: مکروه نمی پنداریم استعمال آجور و چوب را در شهر های خود بخاطر ضرورت و نیاز به آن. نسبت به سستی و نرمی زمین های خودشان. تلقین مرده مستحب است در بالای قبرش چنانچه از ابوهریره روایت است: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ، ثُمَّ أَتَى الْقَبْرَ فَحَفَّنِي عَلَيْهِ مِنْ قِبَلِ رَأْسِهِ ثَلَاثًا (۳۰). وَ يَقُولُ فِي الْحَفْنَةِ الْأُولَى: { مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ } . مَا شَمَا رَا از زمین آفریده ایم، وَ فِي الثَّانِيَةِ: { وَ فِيهَا نُعِيدُكُمْ } وَ بَدَانَ بَا ز می گردانیم، وَ فِي الثَّالِثَةِ: { وَ مِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى } . وَ بَارِ دِیْگَر شَمَا رَا از آن بیرون می آوریم) برای حساب و کتاب و جزا و سزا. طه - آیه (۵۵) گفته شده: که میگفت در مرتبه اولی: اللَّهُمَّ جَا فِ الْأَرْضِ عَنْ جَنِّيهِ (از بغل گیری نجات بده و قبرش را وسیع بگردان)، در دومین: اللَّهُمَّ افْتَحْ أَبْوَابَ السَّمَاءِ

لِرُوحِهِ (خداوند! دروازه های آسمان را به ارواح وی گشاده دار) و در سومین بار می گفت: اللَّهُمَّ زَوِّجْهُ مِنَ الْخُورِ الْعَيْنِ (پروردگارا او را حور های بهشتی نصیب کن. و برای زن چنین دعا می کرد: اللَّهُمَّ أَذْجَلْهَا الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِكَ. (یا الله به رحمت خویش این زن را داخل جنت بگردان. بعد از آن بریزانند خاک را در بالای مرده چیزی غیر از خاک کار نگیرند استفاده بیشتر به منزله عمارت است قبر برای عمارت نیست.^(۳۱))

حرام است گذاشتن بالشت، بوریا و همانند اینها برای مرده در قبر از جهت تلف کردن مال بدون ضرورت، مطلوب در امر خاک سپاری آن است که روی او را برهنه کرده به خاک تماس بدهی از روی تذلل و تواضع، بخاطر رجاء و طلب رحمت خداوند تبارک و تعالی" بحث است چادر فرش کردن در تحت جسد مبارک در قبر.^(۳۲) در این مورد گفته شده: بخاطر تنازع و اختلاف حضرت عباس و علی علیه السلام بوده گسترانیدن قدیفه ای را برای رفع و قطع اختلاف ایشان در مورد، در قول دیگری فرش چادر بخاطر نمکی بودن خاک مدینه بوده، بر قول دیگر: آن قدیفه را مبارک گاهی به گرد خویش می کرده و گاهی در زیر پای خود فرش می نموده، روی این منظور برایش خطاب کردند و گفتند که بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله هیچ کسی دیگری آن را نمی پوشد یعنی قدرت پوشیدن آن را به خود نمی بیند بناءً او را در قبر نداشتند. روایت مذکور به حد شهرت نرسیده که به آن اخذ حجت شود، به نسبت عدم اجماع اصحاب کرام زیراخلاف آن به ثبوت رسیده چنانچه از امام ترمذی رحمه الله روایت است: أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ كَرِهَ أَنْ يُلْقَى تَحْتَ الْمَيِّتِ شَيْءٌ عِنْدَ الدُّفْنِ. یعنی مکروه دانسته شده فرش کردن قبر در

تحت میت در وقت دفن وی.

و عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: (لَا تَجْعَلُوا بَيْنِي وَ بَيْنَ الْأَرْضِ شَيْئًا).

حضرت ابی موسی اشعری در باره تدفین خویش وصیت می کند که در وقت دفن چیزی را روی قبرش فرش نکنند) زمین خالی از فرش را بهتر می دانند).

چگونگی خاک سپاری

جمهور فقها عدد و شمار مشخصی را در مراسم خاک سپاری تعیین نکرده اند. روی این منظور تعیین تعداد نظر به حسب حال میت به قدر ضرورت و حاجت در وقت تعیین و مشخص می گردد.

دیدگاه مذا هب شافعیه: مستحب میدانند که تاق باشد تعداد به خاک سپارنده گان میت و از نظر قول قاضی مذهب حنبلی هم به همین نظر است می باشند: لِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَهُ ثَلَاثَةً ^(۳۳)

مراعات ترتیب در تدفین: در صورت پیش آمدن حادثه و واقعه های مرگ دست جمعی خانوادگی و اجتماعی در حال عدم امکانات که هر کدام یک در قبر جداگانه به ترتیب دفن گردند که احتمال تغیر آنها گمان و اشتباه نشوند. اول پدر، سپس مادر و به همین منزله به سلسله قرابت نظر به مرتبه ای قرابت ترتیب مراعات گردد اما! در صورت امکان تخریب و انفساخ ابتداء شود به تدفین میتی که امکان خطر تغیر آن بیشتر می رود به همین منوال سائرین را به خاک بسپارند. و در صورت که دو زن یک شخص در یک زمان باهم و یکجا فوت می نمایند لازم است که به حق قره در میان ایشان اولویت در تدفین مراعات گردد.^(۳۴)

حد کفائی دفن

۹- از دیدگاه جمهور فقها: دفن میت جائز می شود به حد اقل اندازه خندق و حفری که جسد مرده را بپوشاند و مانع انتشار عفونت مدفون و امکان نگهداری و حفاظت وی از درندگان گردد، که امکان نبش و یا کشیدن جسد مدفون به گمان اغلب ممکن نباشد. اندازه اقل عمق قبر به

نصف قامت از دید بعضی از فقهاء تعیین گردیده و اکثر آنها به قدر قامت (قد انسان) مستحب میدانند، اما حفر قبر بیشتر از اندازه قامت ستوده نمی باشد، اما از دیدگاه مذهب مالکی عمق قبر نهایت ندارد با توجه به اینکه مستحب دانسته شده که زیاد قبر عمیق نباشد.

انواع اشکال قبر

جائز است دفن میت در قبر که برابر است قبر به صورت لحد باشد و یاشق (شامی).

۱- **لحد:** به شکلی حفر می شود که اولاً به اندازه تعریف شده به شکل مربع مستطیل با در نظر داشت اندازه قامت و عرض میت با در نظر داشت شرعی جای میت به جانب قبله به شکل تاقچه به اندازه گنجایش میت در بغل قبر کنده می شود همانند شکل جویچه، لحد بهتر است در زمین سخت و محکم. اما در غیر آن قبر شامی خوب می آید.

۲- **شامی:** به آن قبری گفته می شود که زمین فقط شق می گردد مساوی است که شق (قبر) دیوار داشته باشد یا نه، اکثراً قبر های شامی در زمین های سیلی و سنگ زار معمول می باشد، قبر شامی صرف یک چقوری بصورت دهلیز حفر می باشد.^(۳۵)

ستر قبر

۱۰- به اتفاق فقها مستحب است ستر کردن قبر در حال تدفین که میت زن باشد به علت اینکه وجود زن عورت بوده نشود نقطه از اعضای آن برای حاضرین برملاء گردد، بروز انتشار کفن امکان دارد. روی این ملحوظ مأمور به پرده کشیدن قبر زنها شده است، در این مسئله از روی احتیاط شخص خاصی حکم زنان را دارد. اما در مسئله ستر قبر مرد در بین فقها اختلاف موجود است، نظر به قول جمهور فقها مکروه است پرده کردن قبر مردان مگر به عذر مانند باران و غیره. چنانچه از حضرت علی کرم الله وجهه روایت شده که ایشان عبور نمودند از بالای قومی که

دفن می کردند مردی را در حالیکه پرده کشیده بودند قبر را به مجرد دیدن این کار پرده ها را جمع کرد و فرمود این برای زنان است با وجود آنکه در میان اصحاب رسول اکرم ﷺ حضور داشتند.^(۳۶)

از دیدگاه مذهب شافعی: مستحب است بدون تبیض جنسیت اما در باره زن موکد تر می دانند از جهت ترس برهنه شدن در حال به پشت انداختن میته در قبر و باز کردن گره کفن مرده تا اینکه ظاهر و آشکار نگردد آنچه لازم است ستر پوشش آن.

دفن همراهی تابوت

۱۱- فقهاء کرام به توافق عام تدفین با تابوت را مکروه دانسته اند، به استثنای وقت و زمان حاجت و ضرورت شرعی مانند تدفین میت در زمین های که خاک آن سست و ریزان است، کراهیت از آن جهت است که اتخاذ تابوت مشابهت به اهل دنیا است که به جملات آن فخر می کنند و هم چنان در باره تابوت روایتی از نبی کریم ﷺ و اصحاب آن حضرت رضوان الله تعالی علیهم نقل نگردیده است.

اما فقهای حنفیه در باره تدفین همراه با تابوت فرق قائل اند در میان تابوت کردن مرد و زن، ایشان بدین باورند اند که تدفین زن با تابوت بهر صورتی که باشد گناهی نیست. بخاطریکه ستر، تسهیل آورتر برای تدفین میته می باشد.^(۳۷)

تدفین در شب و اوقات مکروه

۱۲- از دیدگاه مذاهب ثلاثه به صورت اتفاق و از یک نگاه مذهب حنابله دفن میت در اوقات مکروه و شب هنگام مکروه می دانند مطلقاً، به خلاف حنابلی ها دفن کردن در شب هنگام را مکروه نمی پندارند. به نسبت تدفین شماری از اصحاب کرام همانند: ابوبکر، علی، فاطمه و همچنان عثمان ابن عفان، عائشه و ابن مسعود رضی الله عنهم اجمعین.

نظر موافقین تدفین در شب

گروهی مراسم تدفین در شب را جائز

میدانند و عیبی بر آن نمی پندارد از جمله عقبه ابن عامر، برخلاف آن سعید ابن مسیب، عطاء و ثوری، اسحاق تدفین میت را در روز اگر ممکن باشد مستحب می دانند، بخاطری که مشاعیت همراهی جنازه در روز میسر و آسان تر بوده و باعث تکثیر جمع نماز گذاران، امکان و قدرت تدفین میت به طریق مسنونه می باشد. امام احمد و حسن رحمهما مکروه دانسته اند در روایاتی.^(۳۸) چنانچه در روایاتی آمده است: **أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ يَوْمًا، فَذَكَرَ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِهِ قُبِضَ فَكَفَّنَ فِي كَفَنٍ غَيْرِ طَائِلٍ، وَ قُبِرَ لَيْلًا، فَزَجَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ أَنْ يُقْبَرَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ إِلَّا أَنْ يُضْطَرَّ إِنْسَانٌ إِلَى ذَلِكَ^(۳۹)** "حضرت پیامبر ﷺ روزی در خطابه ای که به اصحاب کرام داشت، یاد کرد از وفات یکی از اصحابش تکفین کفائی و در شب مدفون شده بود ناپسند دانسته و بر حذر داشتند از تدفین در شب مگر در حالت ناچاری محتاج بر آن گردد. مذهب حنابله: دفن کردن میت در وقت

طلوع افتاب، غروب آن و در زمان زوال مکروه می دانند^(۴۰) **لَقَوْلُ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ: ثَلَاثُ سَاعَاتٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَانَا أَنْ نُصَلِّيَ فِيهِنَّ، أَوْ أَنْ نُقْبَرَ فِيهِنَّ مَوْتَانَا: حِينَ تَطْلُعُ الشَّمْسُ بَارِعَةً حَتَّى تَرْتَفِعَ، وَ حِينَ يَقُومُ قَائِمُ الظُّهْرِ، وَ حِينَ تَضِيئُ الشَّمْسُ لِلْغُرُوبِ حَتَّى تَغْرُبَ^(۴۱)**. به روایت عقبه ابن عامر جهنی: رسول الله نهی می نمود ما را در سه وقت که نماز بخوانیم و مردگان مان را دفن کنیم، واضح نمود که در وقت طلوع آفتاب تا وقتی که آفتاب طلوع نماید بصورت روشن بلند آیند، در وقت زوال حین نیم روز قیام زوال و در زمان رفتن آفتاب به طرف غروب تا آنوقتی که غروب نماید.

دیدگاه مذاهب حنفیه، شافعی: مکروه نمیدانند تدفین میت در اوقات مذکور که نماز کردن در آن منع گردیده است بآنکه دفن میت در غیر مذکوره بهتر

می باشد.^(۴۲) ادامه دارد...

(۲۴) البدائع ۱/ ۳۱۸، و ابن عابدین ۱/ ۶۰۰، والمغنی ۲/ ۴۹۶.

(۲۵) القوانين الفقهية/ ۹۴.

(۲۶) حدیث ابن عمر و ابن عباس: " أن النبي صلى الله عليه وسلم سل من قبل رأسه سلا " حدیث ابن عباس أخرجه الشافعي، و عنه البيهقي في سننه (۴ / ۵۴ - ط دائرة المعارف العثمانية) و في إسناده جهالة. و أما حدیث ابن عمر فقد ذكر ابن حجر في التلخيص (۲ / ۱۲۸ - ط شركة الطباعة الفنية) أن أبا البركات ابن تيمية عزاه إلى أبي بكر النجاد.

(۲۷) روضة الطالبين ۲/ ۱۳۳، و كشاف القناع ۲/ ۱۳۱، والمغنی ۲/ ۴۹۶، ۴۹۷.

(۲۸) حدیث عبد الله بن عمر: " أن النبي صلى الله عليه وسلم كان إذا أدخل الميت . . . أخرجه الترمذي (۳ / ۳۵۵ ط الحلبي)، و ابن ماجه (۱ / ۴۹۵) و قال الترمذي: هذا حدیث حسن غریب من هذا الوجه.

(۲۹) ابن عابدین ۱/ ۶۰۰، والبدائع ۱/ ۳۱۹، والزرقاني ۲/ ۹۹، و روضة الطالبين ۲/ ۱۳۴، والمغنی ۲/ ۵۰۰.

(۳۰) حدیث: " أن رسول الله صلى الله عليه وسلم صلى على جنازة . . . نجده من حدیث أبي هريرة، و إنما ورد من حدیث أبي أمامة بلفظ مقارب، أخرجه أحمد (۵ / ۲۵۴ - ط الميمنية) وضعفه النووي في المجموع (۵ / ۲۹۴ - ط المنيرية).

(۳۱) ابن عابدین ۱/ ۶۰۰، والبدائع ۱/ ۳۱۹، و حاشية الدسوقي ۱/ ۴۱۹، و شرح الزرقاني ۲/ ۹۹، و جواهر الإكليل ۱/ ۱۱۱، و روضة الطالبين ۲/ ۱۳۶، والمغنی ۲/ ۴۹۹، ۵۰۰.

(۳۲) حدیث: " جعل في قبره صلى الله عليه وسلم قطيفة " أخرجه مسلم (۲ / ۶۶۶ - ط الحلبي) من حدیث ابن عباس.

(۳۳) البدائع ۱/ ۳۱۹، والقوانين الفقهية/ ۹۴، و روضة الطالبين ۲/ ۱۳۴، ۱۳۵، والمغنی ۲/ ۵۰۳، و كشاف القناع ۲/ ۱۳۱.

(۳۴) أسنى المطالب ۱/ ۳۳۳، و روضة الطالبين ۲/ ۱۴۲.

(۳۵) ابن عابدین ۱/ ۵۹۹، و جواهر الإكليل ۱/ ۱۱۱، و حاشية الدسوقي ۱/ ۴۲۹، و شرح الزرقاني ۲/ ۱۱۴، والقلیوبی ۱/ ۳۳۹، ۳۴۰، و روضة الطالبين ۲/ ۱۳۲، ۱۳۳، و كشاف القناع ۲/ ۱۳۳، ۱۳۴.

(۳۶) البدائع ۱/ ۳۱۹، و ابن عابدین ۱/ ۶۰۰، و جواهر الإكليل ۱/ ۱۱۱، والقلیوبی ۱/ ۳۴۹، و أسنى المطالب ۱/ ۳۲۶، والمغنی ۲/ ۵۰۱، و كشاف القناع ۲/ ۱۳۲، ۱۳۱.

(۳۷) الفتاوى الهندية ۱/ ۱۶۶، و ابن عابدین ۱/ ۵۹۹، والزرقاني ۲/ ۱۰۰، و حاشية الدسوقي ۱/ ۴۱۹، ۴۲۰، و جواهر الإكليل ۱/ ۱۱۲، والقلیوبی ۱/ ۳۴۹، والمغنی ۲/ ۵۰۳.

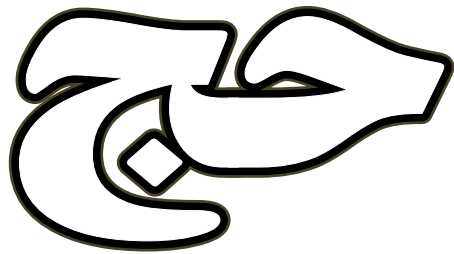
(۳۸) ابن عابدین ۱/ ۶۰۷، و مواهب الجليل ۲/ ۲۲۱، والقلیوبی ۱/ ۳۵۰، و روضة الطالبين ۲/ ۱۴۲، و حاشية الجمل ۲/ ۲۰۰، والمغنی ۲/ ۵۵۵.

(۳۹) حدیث: " أن النبي صلى الله عليه وسلم خطب يوماً فذكر رجلاً من أصحابه " أخرجه مسلم (۲ / ۶۵۱ - ط الحلبي) من حدیث جابر بن عبد الله. (۴۰) مواهب الجليل ۲/ ۲۲۲، و كشاف القناع ۲/ ۱۲۸.

(۴۱) حدیث عقبه بن عامر: " ثلاث ساعات. . . أخرجه مسلم (۱ / ۵۶۸ - ۵۶۹ - ط الحلبي).

(۴۲) الاختيار ۱/ ۴۱، والقلیوبی ۱/ ۳۵۰، و روضة الطالبين ۲/ ۱۴۲، ۱۴۳.

د اسلام يوه سپيڅلې فريضة ده

شاه محمود دروېش

حسنانو کې راځي، نور رب العالمين دي د هر مومن مسلمان په نصيب کړي. پيغمبر ﷺ د تلي په باره کې داسي فرمايلي دي: (اي خداي داسي حج مي په نصيب کړي چې په کې نه ربا او نه هم چاته ځان بنسودل وي) خداي ﷻ دي دا ډول عبادت زمونږ په برخه هم کړي ځکه چې شيطان او د هغه فعالې لښکرې غواړي چې د انسان نیک نيت او عملونه فاسد او خراب کړي له دي خطرناک شر څخه يوازې په اخلاص سره چې عبادت وکړو خلاصېداي شو، ځکه چې شيطان زمونږ دښمن دي او په مختلفو طريقو سره زمونږ د غولولو او تير ايستلو هڅې کوي ترهغو چې موږ ته زمونږ ناروا اعمال ښايسته راوښي او له سمې لارې څخه مو واړوي، چې په دي باره کې پاک خداي ﷻ داسي فرماي:

ژباړه: ((بي له شکه شيطان ستاسو دښمن دي او تاسي هم هغه په دښمني ونيسي)) نو مونږ بايد د پاک خداي ﷻ په امر په خپلو مخلصانه عملونو سره دښمن ته وخت او موقع ور نه کړو چې پرمونږ مسلط شي، بلکې بايد قاطع ځواب ورکړو او پرمخ ولاړ شو، د يادوني ورده چې دعرفي په ورځ مومن مسلمان له دوزخ څخه آزادېږي او خداي ﷻ د ملايکو په وړاندي پر خپلو بندگانو فخر کوي يعنې بنده گان يې اهل د خطا او گناه نه دي او بخښل شويدي، نو مونږ

د سپيڅلي ذات درضا د حاصلولو له پاره مسلمانان په ټاکلي وخت او ټاکلو ځايونو کې چې وس يې رسيږي د حج په نيت پيل او د کعبې شريفې په طواف پاي ته رسيږي، په داسي حال کې چې احرام به يې تړلي وي او له ټولو سينگارونو څخه به ځان ساتي.

د حج تعريف او حکمونه: د حج لغوي معنا قصد او اراده کول دي.

د حج شرعي معنا: حج په شريعت کې هغه ځانگړي کړنې دي چې په خاصو ځايونو او ځانگړو وختونو کې په ځانگړي ډول اجرا کيږي.

د حج غايه: د حج ادا کولو څخه موخه د خداي تعالي ﷻ د فرض عبادت سرته رسول او ادا کول دي چې په دي سره د پاک خداي ﷻ درضا او د ده د نعمتونو او ثوابونو حصول راځي.

د حج حکم: پرمه مسلمان چې نارينه وي يا ښځينه په ټول عمر کې يوځل حج فرض دي، چې فرضيت يې په آيت او حديث سره ثابت شويدي او په نه اجرائي عذاب دي او منکري کافر دي.

د حج د فرضيت د آيت شريف ژباړه: ((يعني په خلکو خاص د خداي ﷻ له پاره د بيت الله شريف حج فرض شويدي، چې څوک د لاري د ورتلو توان او وس ولري))، پردې بنسټ پاک الله ﷻ دي ټولو مسلمانانو ته د دي وس، توان او توفيق ورکړي چې دغه فرض ادا کړي او بيا يې تکرار يې هم دمومن مسلمان د گناهونو د پاکيدو، سپيڅلتيا او په غوره

بې له شکه د نړي هر مومن مسلمان بايد په دي پوه شي چې دا دنيا رب العالمين د انسانانو د آزمويې له پاره خلق کړې ده، پر دي اساس هر مسلمان ته ښايي چې په رشتيني توگه د پاک الله ﷻ عبادت په ښه ډول ترسره کړي او د ژوند په پړاويزو شيبو او مرحلو کې هغو صالحه اعمالو او کړنو ته زړه ښه کړي چې په واقعيت سره د پاک خداي ﷻ رضا پري حاصلېږي، په دي لحاظ راځي چې خپل کارونه او عملونه په هغه ډول اجرا کړو چې پاک خداي ﷻ په قرآن عظيم الشان او پيغمبر ﷺ يې په احاديثو کې په وضاحت سره بيان کړيدي، چې دغو عملونو ته صالحه اعمال وايي، پاک الله ﷻ په سوره (الکېف) کې داسي

فرماي:

ژباړه: ((دا هرڅوک چې د خداي ﷻ لوري ته مخ اړوي لازمه ده چې ښه عمل وکړي او له خداي ﷻ سره په عبادت کې څوک شريک نه کړي))، په دي لحاظ لکه څنگه چې حج هم د اسلام د مبارک دين له پنځو بناوو څخه پنځم رکن دي او په عباداتو کې هم حج يوازېني عبادت دي چې هم بدني او هم مالي حيثيت لري او حج د خداي ﷻ د امر پر ځاي کولو او د هغه

به هم په پوره اخلاص او په بشپړه سپيڅلتيا سره ذكر، استغفار او دعاوي كوو څرنگه چې پيغمبر ﷺ فرمايلي دي:

ژباړه: (پهتره دعا د عرفې د ورځې دعاده او بهترين جزې چې ما اوله ما د مخه پيغمبرانو كړيدي، په دې ورځ كې دعاوي قبلېږي. علماوو د دې ورځې په باره كې ويلي دي، كه يو حاجي په عرفات باندي مخ په قبله ودرېږي اوله پاك خداي ﷻ څخه د ټولو حاجيانو له پاره بخښنه وغواړي پاك الله ﷻ يې دعا قبولوي، همدا راز د حج مستحبات كولي شو په لاندې ډول روښانه كړو: .

حج ته له ورتلو څخه د مخه د فرضونو خلاصول، حج ته له ورتلو څخه د مخه له يو پوه سړي څخه د حج له پاره مشوره اخيستل، د حج د مقصد كولو په وخت كې سنت دي چې استخاره وكړي، له چا څخه چې مروړيا خفه وي او يا له چا سره چې كومه معامله لري نو له هغو سره دي مسامحه او ښه سلوك وكړي كوم عبادت لكه: لمونځ، روژه، زكات او نور چې ورڅخه قضا شوي دي د هغو قضايې دي راوړي، له حج څخه په راتلو كې دي رڼا او تظاهر نه كوي او شهرت طلبي دي نه غواړي، د حج د ادا كولو پرمهال دي حلال مال ولگوي ځكه چې كه په حرام مال حج وكړي كه څه هم فرض يې ادا كېږي او له ذمي يې د حج فرضيت ساقطېږي خود حج ثواب يې نه كېږي، د حج په يون كې د صالح او نيك ملگري پيدا كول مستحب دي، د حاجي مخي ته ورتل او هغه څوك چې د حاجي له حج نه له بيرته راتلو څخه خبر شي او ورشي نو مستحب دي، حج ته چې روانېږي، نو دوه ركعته لمونځ دي وكړي او چې كله په خير سره بيرته راځي، نو دوه ركعته لمونځ دي بيا هم ادا كړي او بيادي دعاگانې ووايي.

د يادونې وړ ده چې حج په حقيقت كې د اسلام له اركانو څخه هغه ركن دی چې له ټولو وروسته د نبوي هجرت په نهم كال كې فرض شوی دی او په ټول عمر كې يوځل په هر هغه مسلمان فرض دی چې مكې معظمې ته د ورتلو قدرت، توان او استطاعت پيدا كړي. همدا رنگه

د علمای كرامو د نظرياتو او رواياتو پربنسټ د حج د ادا كولو د شرطونو، فرضونو او واجباتو په اړوند داسې راغلي دي:

حج پېژندنه: حج په لغت كې د قصد كولو په معنا دی او په اصطلاح كې د الله تعالى كور (بيت الله شريف) ته د ځانگړو مناسكو د ادا كولو لپاره په ټاكلي وخت كې قصد كولو ته حج وايي:

د حج حكم: حج د اسلام د سپيڅلي دين پنځمه بنا ده چې په ټول عمر كې يو ځل د هغه مسلمان په ذمه چې دكور له نفقي پرته بيت الله شريف ته د تك اوراتگ توان ولري فرض كېږي.

د حج د فرضيت دليلونه: حج د قرآن عظيم الشان په آيتونو، نبوي احاديثو او د امت د علماوو په اجماع سره فرض شوی پر چا چې حج فرض شي او قصداً يې ترك كړي د لوڼي گناه مرتكب گڼل كېږي. همدا رنگه پرته له عذر څخه وروسته والی هم گناه بلل شوي ده. دا عبادت زيات ثواب لري. لكه چې په يوه مبارك حديث كې راغلي دي: ((څوك چې يوازي د الله تعالى درضا لپاره حج وكړي او په هغه كې د جگړې او فسق مرتكب نه شي نو له حج څخه په راستنيو به له گناه څخه داسي پاك شي لكه په كومه ورځ چې له مور څخه زېږېدلی وي)).

همداشان د حج شرطونه په لاندې ډول دي:

حج دوه ډوله شرطونه لري:

الف: د فرضيت شرطونه: هغه شرطونه دي چې د هغو له تحقق څخه پرته حج د مومن په ذمه نه فرض كېږي لكه: اسلام، عقل، بلوغ، حریت (آزادي) مالي استطاعت (توان) دلاري امن، له ښځې سره د صالح محرم موجود والی او جوړوالی. د پورتنيو شرطونو په پام كې نيولو سره حج په كافر، ليوني، ماشوم، غلام، فقير او مسكين نه فرض كېږي.

ب: د ادا شرطونه: د حج د ادا كولو لپاره دوه شرطونه لازم دي:

۱_ د حج د ادا كولو وخت. ۲_ احرام تړل.

د حج فرضونه او واجبات: په حج كې دري عملونه فرض دي:

۱_ احرام تړل، په تلبيه ويلو سره .
۲_ په عرفات باندي درېدل (په ځانگړي وخت كې).
۳_ د زيارت طواف (افاضي طواف) په دي بايد

پوه شئ چې احرام د حج له فرضي شرطونو څخه دی او پر عرفات باندي وقوف (درېدل) د حج ركن دی او وخت يې د ذوالحجې د نهمې ورځې د لمر له زوال څخه د اخترو رځې د صبح صادق (رېښتینی سبا) پوري دی او د زيارت طواف هم د حج ركن دی او وخت يې د اخترو رځې له رېښتيني سبا څخه د اخترو رځې ترپايه پوري دی د حج واجبات: په حج كې واجب عملونه هغه دي چې په ترك كولو (نه كولو) سره يې دم (د څاروي حلالول) پر حاجي لازميږي او په لاندې ډول دي:

_ له ميقات (معین خای) څخه د احرام تړل.
_ د لمر ترلوېدو پوري په عرفات درېدل.
_ په مزدلفه كې وقوف.
د صفا او مروا په منځ كې سعی (منډه) كول.
د جمر وېشتل .
سرخريل يا ويښتان كمول.
د وداع طواف كول.
قرباني (د سر دم).
د عرفي شپه په مينا كې تېرول.
احرام: د حج يا عمري نيت كولو ته احرام وايي.

د احرام ترتيب: احرام كوونکی بايد نوكان غوڅ او له بدن څخه ځيني ويښتان لري كړي.
۱- غسل دي وكړي ، كه غسل ونه كړي اودس دي وكړي.
۲- دوه سپيني جامي (لنگ او څادر) دي واغوندي كه هغه نوي وي او كه پريمنځل شوي، خو چې گڼل شوي نه وي.
۳- خوشبويي دي استعمال كړي.

د دوه ركعته لمونځ د ادا كولو وروسته كه چيېري يوازي د حج اراده يې كړي وي داسي نيت دي وكړي: خدايه! ((ما د حج د ادا كولو اراده كړي ده. ته يې ماته آسانه وگرځوي او له ماڅخه يې قبول كړي) او ودي وايي: ((ليك بحج اللهم ليك)) او كه چيېري د حج او عمري دواړو اراده يې كړي وي داسي نيت به كوي: ياالله! زه د حج او عمري اراده لرم ماته يې آسانه كړي او

دواړه له ما څخه قبول کړي او ودي واي:

((ليک بعمره اللهم ليک))

او که يې يوازي دمري د ادا کولو اراده کړي وي، داسې نيت دي وکړي: خدايه! زه د عمري د ادا کولو اراده لرم ماته يې آسانه اوله ما څخه يې قبوله کړي او ودي واي: ((ليک بعمره اللهم ليک))

تلبیه: له احرام او دوه راکته لمونځ کولو څخه وروسته دي تلبیه ووايي، دتلبیې په ویلو سره احرام تکمیلېږي نو باید داحرام له ممنوعاتو څخه پرهیز وکړي.

تلبیه دا ده: (لبك اللهم ليك لاشريك لك ليك ان الحمد والعمه لك والملك لاشريك لك))

ترجمه: ای الله! په عبادت ولاړیم تاته په عبادت ولاړیم تاته، نشته شریک تالره په عبادت ولاړیم تاته ثنا او صفت تالره دی او نعمتونه ستا له خوا دي او پاچاهي تاسره ده. نشته هېڅ شریک تالره، وروسته د تلبیې له ویلو دي پر محمد ﷺ باندي درود ووايي او وروسته له دي څخه دي په هره ناسته او ولاړه کي تلبیه وایي:

هغه عملونه چي په احرام کي جواز نه لري:

- د هغه عمل سرته رسول چي د شریعت له مخي ګناه وي، جنگ کول اوداسي کلمي په خوله راوړل چي دمخاطب دخپګان سبب کیږي، ښکارکول اوښکاری ته دښکارلار ښوونه کول، نارینه ته د ګندېل شویو جامو اغوستل، خوشبويي استعمالول، نارینه ته دسړېټول ، د بوټو پر پښو کول چي ښکاري پټ کړي، دویښتانو غوڅول، خړل، د نوکانو پري کول، په خوشبويي سره دسر، پریري او ځان پریمنځل (غسل کول او د ځان مینځل د صابون له استعماله پرته روادې) د رنگه جامو اغوستل جنسي مقاربت او هغه څه چي د مقاربت حکم کوي.

- **د حج ډولونه:** حج په درې ډوله

دی:

- الف: افرادحج. ب: تمتع حج. ج:

قرآن حج:

څوک چي حج کوي اختیار لري چي له دي درې ډوله حج څخه دیو ډول

حج نیت وکړي.

الف: افراد حج: افراد دیوازیتوب په معنا دی

اومتع حج هغه دی چي حاجي یوازي دحج د ادا کولو احرام (نیت) وکړي.

ب: تمتع حج: تمتع حج دگټي اخیستې په معنا دی اومتع حج هغه دی چي حاجي په بیل بیل احرام سره عمره او حج دواړه ادا کړي.

ج: قرآن حج: قرآن حج دیو ځای کولو (پیوستون) په معنا دی او قرآن هغه حج دی چي حاجي دحج او عمري دواړو نیت په یوه احرام کي وکړي په دي صورت کي حاجي د عمري له ادا کولو څخه وروسته ځان نه شي حلالول پس څرنګه چي په دي حج کي تکلیف زیات دی اجر یې هم خورا دروند دی.

عمره: عمره هغه عبادت دی چي په بیت الله الحرام کي ادا کیږي او څلور مناسک لري.

۱- **احرام:** احرام په عمره کي شرط دی.

۲- **طواف:** طواف دمري رکن دی

۳- دصفا او مروا ترمنځ سعي کول واجب دی.

۴- وروسته له سعي څخه دسرخریل ، یا لنډول هم واجب دی.

- عمره په ټول عمرکي یوځل سنت ده، حتی دخینو علماوو په نزد واجب ده ، په دي باید پوه شئ چي دمري احرام دحج داحرام په څیر دی نوکه له چا څخه دمري په احرام کي داسي عمل صادر شي چي د حج په احرام کي د څاروي حلالول لازم وي په عمره کي هم د دم(حلالې) د لازمیدو موجب کیږي.

- د حج او عمري توپیر دادی چي حج په ټاکلی وخت کي ادا کیږي خو عمره ټول کال ادا کیدای شي.

یوازي د عرفي اوله عرفي څخه وروسته په نورو څلورو ورځو کي د عمري ادا کول مکروه دي.

د ښځو لپاره د حج ځانګړي احکام:

د حج زیات احکام نارینه او ښځینه په یوه ډول سره ادا کوي خو په ځینو ځایونو کي ښځینه احکام نسبت نارینه ووته څه توپیر لري چي په هغو کي د ښځې د طبیعت رعایت شوی دی او هغه دا دي:

- ښځې ته د ګندېل شویو جامو اغوستل روا

دي.

- ښځې ته لازمه ده چي په احرام کي خپل سړپټ کړي.

- په لوړ آواز سره باید تلبیه ونه وایي.

- ښځې سرنه خړپي بلکي یوازي د ویښتانو سرونه اخلی.

- په طواف کي د اوږو له خوځولو څخه ډډه کوي. یوازي په صفا او مروا کي د سعي کولو په وخت کي په خپل تګ کي څه چټکتیا راوړي.

د یادوني وړ ده زموږ هغه شمیر هیوادوال چي دغه مبارکه فريضه یې په برخه شوي ده باید کوښښ وکړي چي د مبارک حج د ادا کولو ټول شرایط، فرائض واجبات او مستحبات په ښه توګه ترسره کړي او په خپلو دعاګانو کي هم باید د هیوادوالو ترمنځ اتفاق، یو والی، ورورولي او ټولو هیواد والو ته هوسا ژوند د هیواد

سمسورتیا، ښیرازي، آبادي، ترقي او پرمختګ هیر نه کړي تر هغه چي ددوی په برحقو دعاګانو رب العالمین په خپل قدرت کامله سره بدمرغه جګړه چي دم ګړی یې هرمظلوم افغان په خپل

پلرني ټاټوبي کي له دوام څخه په بشپړه توګه په تنګ او ستومانه شویدی پاک الله ﷻ دي هم پای ته ورسوي او په پایله کي دي سر لوری

افغانستان د ټولو افغانانو له پاره د امن او هوسایي په ځپانده ماحول بدل کړي. همدا راز ګله چي دوی د حج مبارکي فريضې له ادا کولو څخه وروسته بیرته ګران هیواد ته

راستښیږي تل باید د زړه له کومي په دي هڅه او کوښښ کي شي چي څرنګه کولای شي د هیواد والو ترمنځ روان جګړه ییز تاراکونه پای

ومومی او پرځای یې ټول افغانان د زړه له کومي سره یو موتی شي او په دغه جګړه ځپلي هیواد کي نوره بدمرغه جګړه د تل لپاره پای

ته ورسېږي او پرځای یې تلپاتې او نیکمرغه سوله واکمنه شي ترڅو ټول افغانان د نړۍ د

نورو وګړو په څیر په بشپړه هوساینه کي ژوند وکړي.

گزیده های از

اخلاق و آداب در سفر حج

قسمت اول:

مولوی عبدالعظیم جهیر

از آنجا که حج یک برنامه پربار و فیاض است و پاداش و کیفر حج مبرور، جنت الهی بوده و مزایای آن گسست و انقطاعی ندارد سفر و انجام مراسم و مناسک آن نیز نورانی، روحانی و ارزشمند است و ایجاب می نماید تاحجاج محترم درین سفر مبارک و پرمیمت و به سر رساندن مراتب آن، اخلاق اسلامی را نصب العین داشته باشند.

بدون تردید اخلاق از نظر اسلام یک بحث بنیادی و فراگیر بوده و محاسن و سجایای نیکو و اخلاق حمیده در تکوین شخصیت یک مسلمان و نیل به آستان سعادت نقش تعیین کننده دارد، حسن اخلاق در فراخوان دعوت اسلامی، روحیه مقبول و اعتبارات مفیدی را در صفحات زندگی درخشش و گوارائی بخشیده و همه ارزشها و مزایا را در پوشش میگیرد.

حسن خُلق گشادگی چهره، خوشرویی، کارنیک، خود داری از آزار رسانیدن، آمیزش بامردم بطرز درست و دوستانه توأم با نشاط و شادی، دلسوزی، توجه، تحمل و رعایت صبر و شکیبائی در حدوث ناگواریها، ترک کبر، اجتناب از غلظت و غضب و اغماض از مؤاخذه را احتوا می نماید و هم مرتبه ادنی حسن خلق، ترک آزار مردم و مرتبه علیای آن احسان در برابر کسی است که بدی کرده باشد.

مکارم اخلاق عبارت از صلاح دین و

دنیا و آخرت است.^(۱)

افزون بر این، گستره اخلاقی اسلام تا آنجا وسیع است که حتی ارکان اسلام هم با اخلاق رابطه دارند.

«عبادت هایی که در اسلام واجب گردیده و ایمان بدانها، پایه های اسلام محسوب میگردد، شیوه های عبادتی و پرستش گنگ و مبهمی نیست که انسان را با امور غیبی مجهول و ناشناخته

پیوند دهد، و او را به ادای اعمال و کردار های پیچیده و حرکات بی مفهوم و معنی مکلف سازد هرگز! هرگز، بلکه عبادات و فرایضی که اسلام، انسان را به ادای آنها ملزم و مکلف نموده است، همگی آنها بخود او مرتبط و متناسب هستند و تمرینهای درست و کارسازند، برای عادت دادن او به خلق و خوی درست و صحیح»^(۲)

قرآن کریم راجع به نماز فرموده است: ﴿إِنَّ الْمَكْرَةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ...﴾ العنکبوت: ۴۵

ترجمه: مسلماً نماز (انسان را) از گناهان بزرگ و از کارهای ناپسند (در نظر شرع) باز می دارد.

و همچنان قرآن کریم در باره زکات فرموده است: ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا...﴾ التوبة: ۱۰۳

ترجمه: (ای پیغمبر!) از اموال آنان (که به گناه خود اعتراف دارند و در صدد کاهش بدیها و افزایش نیکیهای خویش می باشند) زکات بگیر تا بدین وسیله

ایشان را (از رذائل اخلاقی، و گناهان، و تنگچشمی) پاک داری، و (در دل آنان نیروی خیرات و حسنات را رشد دهی و درجات) ایشان را بالا ببری.

همچنان در حدیث مبارکه راجع به روزه آمده است: «عن ابی هریره ؓ قال قال رسول الله ﷺ: وَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَصْخَبْ فَإِنْ سَابَهُ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ فَلْيَقُلْ إِنِّي أَمْرٌ صَائِمٌ...»^(۳)

ترجمه: از ابوهریره ؓ روایت است که رسول الله فرمود: هرگاه روز، روزه یکی از شما باشد پس دشنام نداده و صدا بلند نکند و اگر کسی او را دشنام داد یا با او جنگ نمود باید بگوید من روزه دارم.

«عن ابی هریره ؓ قال قال رسول الله ﷺ: مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشِرَابَهُ»^(۴)

ترجمه: از ابو هریره ؓ روایت است که رسول الله فرمود: کسی که سخن دروغ و اعمال ناشایسته را ترک نکند خداوند ﷻ را به ترک خورد و نوش وی نیازی نیست.

در مورد حج هم قرآن مجید چنین ارشاد فرموده است: ﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا سُوْفَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾ البقرة: ۱۹۷

ترجمه: حج در ماههای معینی انجام می پذیرد (که عبارتند از: شوال و ذوالقعدة و ذوالحجه) پس کسی که (در این ماهها با

احرام یا تلبیه یا سوق دادن حیوان قربانی و شروع مناسک دیگر حج) حج را برخواستن واجب کرده باشد(و حج را آغاز نموده باشد، باید آداب آن را مراعات دارد و توجه داشته باشد که در حج آمیزش جنسی با زنان و گناه و جدالی نیست(و نباید مرتکب چنین اعمالی شود)

نماز مقبول عامل باز دارنده از فحشا و بدیها بوده، اخذ زکات باعث تطهیر و پاکیزگی نفوس و ضمائر است، نشانه روزه مقبول ترک دروغ و ترک عمل به روند دروغ است و حج هم نفی فسق و جدال را میخواهد این هاهمه مسایل اخلاقی و مبانی تربیتی اند پس واضحاً بناهای اسلام در جنب توسعات و ابعاد وسیعی که داشته اند بحث ها و بخش های در زمینه اهتمام به رشد اخلاقی نیز دارند.

خدواند کریم طی خطابی عظمت اخلاقی پیامبر را اعلان داشته و فرموده است:

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾^۴ الفلم: ۴
ترجمه: تو دارای خوی سترگ(یعنی صفات پسندیده و افعال حمیده) هستی. به نظریه بعضی از علمای تفسیر، منظور از خلق عظیم دین عظیم گفته شده و حضرت بی بی عایشه صدیقه رضی الله عنها، خلق رسول کریم را قرآن گفته است و جناب پیامبر اکرم نیز هدف بعثت خویش را با آنهمه وسعت و فراخنای که دارد، تتمیم مکارم اخلاق معرفی کرده است.

«بعثت لاتمم حسن الاخلاق»^۵
ترجمه: مبعوث شده ام تا خوبیهای اخلاق را تمام نمایم. هکذا در احادیث مبارکه آمده است: «عن ابی هریره رضی الله عنه قال قال رسول الله ﷺ اكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا...»^۶

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند:

کاملترین مؤمنان از جهت ایمان، خوش اخلاق ترین آنان است.

«عن النّوأس بن سمرعان الانصاری رضی الله عنه قال سألت رسول الله ﷺ عن البر والائتم فقال البر حسن الخلق والائتم ما حاك فی صدرک وكرهت ان یطلع علیه الناس»^۷

ترجمه: از نوأس بن سمرعان انصاری رضی الله عنه روایت شده است که گفت در باره نیکی و گناه از پیامبر ﷺ سؤال کردم، فرمودند: نیکی عبارت از خوشرویی و خوش رفتاری است و گناه و بدی آن است که در درون تو تردد پیدا کند (دلت بردرستی آن ثابت نباشد) و دوست نداشته باشی که مردم بر آن مطلع شوند.

«إِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ اخْلَاقًا»^۸
ترجمه: از بهترین شما کسی است که اخلاقش زیبا تر و بهتر باشد.
«مَا مِنْ شَيْءٍ فِي الْمِيزَانِ أَثْقَلُ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ»^۹

ترجمه: هیچ چیزی در میزان، سنگین تر از اخلاق نیکو نیست.

«عن عائشة رضی الله عنها قالت سألت رسول الله ﷺ يقول إن المؤمن ليدرك بحسن خلقه درجة الصائم القائم»^{۱۰}

ترجمه: از حضرت عایشه رضی الله عنها روایت شده است که گفت از پیامبر ﷺ شنیدم که می فرمود: مؤمن با خوشرفتاری و حسن خلق خود، به درجه روزه دار شب زنده دار می رسد(کسی که روز، روزه و شب، به عبادت خدا ایستاده است).

«عن جابر رضی الله عنه ان رسول الله ﷺ قال: ان من احبكم الی و اقربکم منی مجلسا یوم القیامة احاسنکم اخلاقا...»^{۱۱}

ترجمه: از جابر رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: از محبوب ترین کسان شما نزد من و نزدیکترین شما به همنشینی من در روز قیامت خوش اخلاق ترین شماست.

«عن ابی هریره رضی الله عنه قال سئل رسول الله ﷺ عن اکثرما یدخل الناس الجنة؟ فقال تقوی الله وحسن الخلق وسئل عن اکثرما یدخل الناس النار فقال

الفم والفرج»^{۱۲}

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که گفت: از پیامبر ﷺ از چیزی که بیشتر از چیزهای دیگر، مردم را داخل بهشت می کند سؤال شد فرمودند: پرهیزگاری و خوش اخلاقی. و باز از بیشترین چیزی که مردم را به دوزخ وارد می کند از او سؤال شد فرمودند: دهان و عورت (یعنی این دو مسبب بیشتر گناهان انسان هستند)

پیروزی پیامبر اسلام، هرچند با تأیید و امداد الهی بود ولی عوامل زیادی از نظر ظاهر داشت که یکی از مهمترین آنها جاذبه اخلاقی پیامبر ﷺ بود، آنچنان صفات عالی انسانی و مکارم اخلاق در او جمع بود که دشمنان سرسخت را تحت تأثیر قرار می داد، به تسلیم و اداری می کرد و دوستان را سخت مجذوب می ساخت.^{۱۳}

نقش اخلاق در تکوین شخصیت اسلامی حساس و محوری بوده و ضمناً شایسته گی و فرزانه گی یک انسان مسلمان را به نمایش می گذارد و اساسی ترین برنامه ای است که انسان را در دلها محبوب می سازد.

و نباید از نظر دور داشت که هرچه تنوع پیشرفتهای معاصر و ترقیات روز در باب علم و تخنیک چشم ها را خیره و اذهان را حیرت زده نماید تا وقتی که با اصلاحات درونی انسان و تزکیه روان و افکار او همگام و همنوا نباشد، به سان قصرهای مجلل و مرتفعی که برفراز قله های آتشفشان اعمار شده باشد دیر یا زود درهم و برهم، مضمحل و نابود خواهد شد.

آداب سفر حج

عظمت و مکانت حج از نظر اسلام مستلزم آن است تا این سفر ویژه گی های مربوط به خود را داشته باشد و عازمین بیت الله شریف مطابق باورمندیهای خویش همزمان با آغاز سفر نکات لازمه را در تمام مواقع رعایت

و تطبیق بدارند.

زایر عزیز! اینک که آهنگ حج داری و می خواهی راهی سرزمین وحی شوی باید آدابی را رعایت کنی تا هرچه بیشتر و بهتر بتوانی از این سفر توشه برگیری و از الطاف و فیوضات رحمان بهره مند شوی.

۱- بدهی ها و قرض هایت را بپرداز و حقوق مردم را ادا کن.

۲- حتماً پدر و مادر خود را راضی گردان.

۳- با تمامی وجود سعی کن مالی که در سفر حج (مصرف می نمائی و یا) همراه می بری حلال و پاک باشد.

۴- در صورت امکان اموال بیشتری با خود ببر تا به بینوایان کمک کنی که یک درهم در آن جا برابر با صد هزار درهم در جاهای دیگر است.

۵- تلاش کن که قبل از سفر، احکام و مسایل حج و کیفیت ادای آن را فرا گیری. در این امر سهل انگاری و کوتاهی مکن که سهل انگاری تاوانی بس سنگین دارد.

۶- نیت خویش را قطعاً خالص گردان که اندکی ریاء تمام اعمال را بر باد فنا خواهد داد چه بسا که ایمانت را هم در معرض خطر قرار دهد.

۷- هنگامی که قصد خروج از منزل را دارای دعای زیر را بخوان:

(اللهم الیک توجهت ویک اعصمت اللهم اکفی ما اهنی و ما لا اهتم به اللهم زودنی التقوی واغفر لی ذنبی.

پروردگارا به سوی تو رو کردم و به (کتاب) تو چنگ زدم پروردگارا آنچه را که مرا بخود مشغول داشته و آنچه که بدان توجهی ندارم تو مرا کافی باش پروردگارا تقوی را توشه ی را هم قرار ده و گناه را بیامرز.

۸- هنگامی که با خویشاوندان خدا حافظی می کنی دعای زیر را بخوان:

« استودعکم الله الذی لا تضیع ودائعہ » شما را به خداوندی می سپارم که امانتهایش نابود نمی گردند.

۹- و اعضای خانواده در جواب او گویند « استودع الله دینک و امانتک و خواتیم عملک زدک الله التقوی و غفر ذنبک و یسرلک الخیر کنت »

دین و امانت و سر انجام اعمال را به خداوند می سپارم خداوند تقوی را توشه ای راحت قرار دهد و گناهانت را بیامرزد و هرکجا که باشی خیر و راحتی را برایت آسان و فراهم گرداند.

۱۰- وقتی که از منزل خارج شدی

دعای زیر را بخوان (اللهم انی اعوذ بک ان اضل او اضل او ازل او ازل او اعظم و اعظم او اجهل و یجهل علی.

پروردگارا از اینکه گمراه شوم یا گمراه کرده شوم و یا بلغزم و یا لغزانده شوم و یا ستم کنم و یا بر من ستم کرده شود و یا جهالت کنم و یا بر من جهالت کرده شود به تو پناه می برم.

۱۱- آنگاه که سوار ماشین یا هوا پیمای شدی دعای زیر را بخوان { سُبْحَانَ الَّذِی سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا کُنَّا لَهُ مُقْرِنِیْنَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ }

۱۲- اینک در طول مسیر به ذکر و تلاوت مشغول باش و آنگاه که به آن سرزمین مقدس، سرزمین آرزو هایت قدم گذاشتی سعی کن تا تمام وقت را در حرم و در عبادت به سر کنی. «۱۴»

آداب داخل شدن به مکه مکرمه
آنچه که در فقرات چارگانه ذیل یاد می گردد آدابی است که مراعات آن برای شخصی که احرام بسته است و توفیق مشرف شدن به مکه مکرمه را می یابد مستحب بوده و کار خوبی است و ترک این آداب نه موجب گناه است و نه موجب ملامتی چنانچه از ترک این آداب نه فدیة لازم می گردد و نه صدقه او آن آداب قرار ذیل است:

۱- داخل شدن به شهر مکه معظمه در صورت میسر بودن با غسل و یا اقلاً با وضوء

۲- داخل شدن به مسجدالحرام از

باب السلام. (و در صورت ازدحام از هربابی که ممکن و میسر باشد)

۳- نهادن پای راست در وقت داخل شدن به مسجدالحرام و خواندن این دعا « اعوذ بالله من الشیطان الرجیم بسم الله والحمد لله والصلاة والسلام علی رسول الله اللهم اغفر لی وافتح لی ابواب رحمتک »

یعنی از شیطان رجیم به خداوند بزرگ پناه می برم بسم الله الرحمن الرحیم حمد و ثنا خاص برای خدا است و درود بر پیامبر خدا

الهی! گناهانم را بیامرز و دروازه های رحمت را برویم بگشا.

۴- خواندن این دعا هنگامیکه چشمش به کعبه مشرفه می افتد:

« اللهم زد هذ البیت تشرفاً و تعظیماً و تکریماً و مهابةً و زد من شرفه و عظمه ممن حجه واعتمره تشرفاً و تکریماً و تعظیماً و برا اللهم انت السلام و منک السلام فحینا ربنا بالسلام و ادخلنا دارالسلام تبارکت ربنا و تعالیت یا ذالجلال والاکرام »

یعنی الهی! برای این خانه شرافت و عظمت و احترام و هیبت بیشتری بده و برای کسی که با حج کردن و عمره کردن خود تشریف و تعظیم این خانه را به جا می آورد شرافت و عزت و عظمت و احسان بیشتری بده. الهی! تو سلامی و سلامتی از طرف تو است پس ما را براسلام زنده بگردان و ما را به (دارالسلام) [که جنت باشد] داخل بساز یا ذالجلال والاکرام. «۱۵»

آداب داخل شدن به مسجد نبوی

مستحب است که شخص، بعد از رسیدن به مدینه منوره و تهیه پایی برای بود و باش در صورت میسر بودن، غسل نموده و بعد از پوشیدن لباسهای پاک و نظیف، با وقار و تمکین به مسجد نبوی شریف رفته دو رکعت تحیة مسجد را در روضه شریفه و یا در جای دیگری از مسجد نبوی شریف اداء نماید. و همین مسجد

نبوی شریف است که هر نمازی در آن برابر هزار نمازی که در مساجد دیگر خوانده می شود ثواب دارد از این جهت کسانی که به مدینه منوره رسیده اند این وقت را غنیمت شمرده و همه نماز های پنجگانه خود را به جماعت در این مسجد اداء نمایند. و چون هر نمازی در این مسجد برابر هزار نماز در مساجد دیگر ثواب دارد و باز نماز جماعت برابر بیست و هفت نمازی که تنها خوانده می شود ثواب دارد پس نمازی که در مسجد نبوی شریف به جماعت خوانده می شود به اندازه بیست و هفت هزار نمازی که در هر مسجد دیگری به غیر از مسجد الحرام و مسجد بیت المقدس خوانده می شود ثواب دارد.

سلام گفتن بر نبی کریم ﷺ

بعد از ادای تحیه مسجد غرض سلام گفتن بر نبی کریم ﷺ طرف مرقد مطهر رفته و با کمال ادب و وقار به طوری که گویا به محضر نبی کریم ﷺ در حال حیات شان ایستاده است سلام بگوید.

السلام عليك يا رسول الله

السلام عليك يا نبی الله

السلام عليك يا خليل الله

السلام عليك يا حبيب الله

السلام عليك يا خير خلق الله

السلام عليك يا سيد المرسلين

السلام عليك يا امام المتقين

السلام عليك يا شفيع المذنبين

السلام عليك يا خاتم النبيين

السلام عليك يا رسول رب العلمين

السلام عليك يا نبی الرحمة

السلام عليك يا شفيع الامة

السلام عليك يا من وصفه الله عزوجل

بقوله ﴿وَإِنَّكَ لَمَلَكٌ خَلْقٍ عَظِيمٍ﴾

السلام عليك و على سائر الانبياء

والمرسلين

السلام عليك و على اهل بيتك

الطيبين الطاهرين

السلام عليك و على ازواجك

الطاهرات امهات المؤمنين

السلام عليك و على اصحابك اجمعين. السلام على و على عباد الله الصالحين اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له واشهد ان محمدا عبده و رسوله و اشهد انك يا رسول الله قد بلغت الرسالة و اديت الامانة و نصحت الامة واقمت الحجة و دعوت الى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة و جاهدت في الله حق جهادة و عبدت ربك حتى اتاك اليقين فصلى الله عليك افضل و اكمل و اطيب ما صلى على احد من الخلق اجمعين.

اللهم اجزنا نبينا افضل ما جزيت احدا من النبيين والمرسلين.

اللهم آتة الوسيلة والفضيلة والدرجة العالية الرفيعة وابعثه مقاما محمودا الذي و عدته برحمتك يا ارحم الراحمين.

ربنا آمنا بما انزلت وتبعنا الرسول فاكثبنا مع الشاهدين والحمد لله رب العالمين.

سلام گفتن بر حضرت ابوبکر صدیق ﷺ

چون قبر ابوبکر صدیق و عمر فاروق رضی الله عنهما نیز در (جوار) مرقد نبوی قرار دارد لذا کسی که بر پیامبر خدا سلام می دهد مناسب است که بر شیخین نیز سلام بدهد. بعد از سلام گفتن بر نبی کریم ﷺ اندکی به طرف راست حرکت نموده و مواجهه به حضرت ابوبکر صدیق ﷺ ایستاده و بر آن حضرت سلام بگوید.

السلام عليك يا خليفة رسول الله

السلام عليك يا رفيق رسول الله في الاسفار

السلام عليك يا امين رسول الله على

الاسرار

السلام عليك يا ثاني اثنين اذهما في الغار

السلام عليك يا من انفق ماله كله في حب

الله و حب رسوله

السلام عليك يا من قال في حقك رسول

الله يا ابا بكر انت عتيق الله من النار جزاك الله

عن امة رسول الله صلى الله عليه وسلم

خير الجزاء اللهم ارض عنه وارفع درجته و اكرم

مقامه واجزل ثوابه بفضلک و کرمک يا ارحم

الراحمين.

سلام گفتن بر حضرت عمر فاروق ﷺ

بعد از سلام گفتن بر ابوبکر صدیق ﷺ

قدری به طرف راست حرکت نموده و بر حضرت عمر فاروق ﷺ سلام بگوید.

السلام عليك يا امير المؤمنين عمر بن الخطاب

السلام عليك يا مظهر الاسلام

السلام عليك يا ناطقا بالعدل والصواب

السلام عليك يا من قال في حقك رسول الله

صلى الله عليه وسلم عمر بن الخطاب سراج اهل الجنة

السلام عليك يا ابا الفقراء والضعفاء و الارامل

والايتام فقد نصرت الاسلام و كفلت الايتام و

وصلت الارحام و قوى بك الاسلام فقد كنت

للمسلمين اماما مرضيا و هاديا مهديا جمعت

شملهم وجبرت كسرهم و رفعت شوكتهم فالسلام

عليك ورحمت الله و بركاته. «۱۶» ادامه دارد...

مأخذ:

۱- تفسیر انوار القرآن جلد ۶ صفحه ۳۳۵ ترتیب و ترجمه، عبدالرؤف مخلص، چاپ دوم سال ۱۳۸۳ هـ ش ناشر انتشارات شیخ الاسلام احمد جام.

۲- اخلاق اسلامي، صفحه ۱۲ مؤلف محمد غزالی، مترجم، دکتر محمود ابراهیمی صفحه ۱۲ چاپ دوم سال ۱۳۹۲ ناشر: نشر احسان.

۳- متفق علیه، صحیح البخاری، حدیث شماره- ۱۹۰۴ کتاب الصیام، باب: هل يقول اني صائم اذا شتم و صحیح المسلم حدیث شماره- ۱۱۵۱ کتاب الصیام، باب: حفظ اللسان للصائم.

۴- صحیح البخاری، حدیث شماره- ۱۹۰۳ کتاب الصوم، باب: من لم يدع قول الزور والعمل به في الصوم.

۵- ترجمه الموطأ مؤلف امام مالک بن انس مترجم طاهر لاوژہ چاپ اول ۱۳۸۹ ناشر مؤسسه انتشاراتی حسینی اصیل حدیث شماره ۱۷۲۳.

۶- جامع الترمذی، حدیث شماره- ۱۱۶۲ کتاب الرضاع، باب: ما جاء في حق المرأة على زوجها.

۷- صحیح المسلم، حدیث شماره- ۲۵۵۳ کتاب البر والصلة والآداب، باب: تفسير البروالاتم.

۸- متفق علیه، صحیح البخاری حدیث شماره- ۳۵۵۹ کتاب المناقب، باب: صفة النبي صلى الله عليه وسلم و صحیح المسلم، حدیث شماره- ۲۳۲۱ کتاب الفضائل، باب: كثرة حياته صلى الله عليه وسلم.

۹- سنن ابوداؤد، حدیث شماره- ۴۷۹۹ کتاب الادب، باب: في حسن الخلق.

۱۰- سنن ابوداؤد، حدیث شماره- ۴۷۹۸ کتاب الادب، باب: في حسن الخلق.

۱۱- جامع الترمذی، حدیث شماره- ۲۰۱۸ کتاب البر والصلة، باب: ما جاء في معالي الاخلاق.

۱۲- جامع الترمذی حدیث شماره- ۲۰۰۴ کتاب البروالصلة، باب: ما جاء في حسن الخلق.

۱۳- تفسیر نمونه، جلد ۲۴ صفحه ۳۸۵ تألیف ناصر مکارم شیرازی ناشر دارالکتب الاسلامیة چاپخانه سرور، نوبت چاپ بیست و ششم تهران بازار سلطانی.

۱۴- آموزش مناسک حج به زبان ساده صفحه ۱۵۷ مؤلف عبدالرشید تریز تهران، احسان ۱۳۹۲.

۱۵- احکام و مناسک حج صفحه ۸۳ مؤلف عبدالرحیم فیروزی، نشر تربت جام، چاپ شیخ الاسلام احمد جام ۱۳۸۳.

۱۶- احکام و مناسک حج و عمره صفحه ۳۰۶.

پیام های تربیتی در قرآن کریم

سید صهیب عاصمی

قرآن کریم به عنوان اولین مصدر تربیت اسلامی پیام های مختلف تربیتی را بیان داشته است که به برخی ازین پیام ها در ذیل اشاره میشود:

تربیت به وسیله ایجاد انگیزه: ایجاد انگیزه در دانش آموز از مسایل نهایت مهم ایست که دانش آموز را به آموختن و میدارد، اگر دانش آموز برای یاد گرفتن انگیزه نداشته باشد هرگز چیزی را نمی آموزد و مدت زمانی را که با معلم در صنف و یا جای آموزش سپری مینماید ضیاع وقت خواهد بود.

قرآن کریم این روش را برای تربیت در جاهای مختلف بکار برده است تا اهداف آموزشی را که مد نظر است به وجه احسن بر آورده سازد. الله متعال فرموده است:

﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَتَابَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا يَتَابَتِ إِلَيَّ قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْوَعْدِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبَعْنِي أَهْلَكَ صِرَاطًا سَوِيًّا يَتَابَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا يَتَابَتِ إِلَيَّ أَخَافُ أَنْ يَسْكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا﴾^{مریم: ۴۲-۴۵}

هنگامیکه ابراهیم به پدرش گفت پدر جان چرا چیزی را میپرستی که نمی شنود و نمی بیند و نه از تو چیزی را دفع کرده می تواند؟ پدر جان به راستی

ما را از دانش و وحی حقایقی به دست آمده که ترا نیامده است پس از من پیروی کن تا ترا به راه راست هدایت نمایم. پدر جان شیطان را پرستش مکن زیرا شیطان خداوند رحمن را عصیان میکند پدر جان من میترسم که از جانب خداوند رحمن به تو عذابی رسد و تو یاور شیطان شوی.

ندا های محبت آمیز حضرت ابراهیم به پدرش همه بخاطر ایجاد انگیزه در نهاد اوست تا از پرستش بت ها روگرداند و به عبادت الله واحد روی آورد زیرا هدف تربیتی که درین آیه مبارکه مد نظر است اجتناب از شرک و روی آوردن به توحید الله متعال است. همچنان الله متعال در واقعه ی حضرت یوسف حکایتاً از حضرت یعقوب علیه السلام فرموده است:

﴿يٰٓيُوسُفُ أَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَأْتِسُوا مِنْ زَوْجِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ زَوْجِ اللَّهِ إِلَّا الْكَافِرُونَ﴾^{یوسف: ۸۷}

ای پسرانم! بروید و از یوسف و برادرش جستجو کنید و از رحمت خداوند مأیوس نشوید، زیرا جز گروه کافران، کسی از رحمت خداوند مأیوس نمی شود.

هدف تربیتی که در این آیه ی مبارکه

مد نظر است همانا تشویق کردن برادران یوسف علیه السلام از طرف پدر شان حضرت یعقوب علیه السلام به منظور تلاش برای یافتن حضرت یوسف بعد از مدت زیادی بود که هنوز حضرت یعقوب محبت وی را از دل نکشیده و چشم به راه او بوده است.

پیام تربیتی آیات قرآن کریم این است که مربیان باید همیشه دانش آموزان شان را برای فرا گرفتن درس و اجرای فعالیت های درسی تشویق نمایند اگرچه دانش آموزان تصور نمایند که انجام این فعالیت ها از توان شان بلند است.

همچنان الله متعال فرموده است:

﴿قُلْ يٰٓكَيْدَآئِ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾^{الزمر: ۵۳}

بگو: «ای بندگان من که بر نفس خویش اسراف (و ستم) کرده اید! از رحمت خداوند نا امید نشوید، همانا خداوند همه ی گناهان را می بخشد، زیرا که او بسیار آمرزنده و مهربان است.»

هدف تربیتی که در این آیه مبارکه مطلوب است عبارت از روی آوردن به توبه و ترک گناه میباشد. نا امید نشدن از رحمت

الله متعال هدف تربیتی دیگر است به این معنی که گرچه انسان مرتکب گناه شود مجالی برای جبران گناهان وجود دارد برعکس تعبیر بعضی مردم که میگویند «آب که از سرگذشت چه یک نیزه چه صد نیزه» برای بطلان این عقیده الله متعال میفرماید: که دروازه های رحمت من همیشه بر رخ بندگانم باز است هر لحظه که انسان از کردار ناشایست خود برگردد سر وقت است. پیامی که از این آیات مبارک بدست می آید این است که مربیان و معلمان همیشه قبل از آغاز رسانیدن پیام شان (درس) باید در شاگردان شان ایجاد انگیزه نمایند تا آنها برای پذیرش درس آماده باشند.

تربیت به وسیله تشویق: تشویق کردن دانش آموزان برای انجام اعمال مورد نظر نقش عمده در پروسه تعلیم و تربیت دارد که این روش در روند تعلیم و تربیت معاصر هم از جایگاه بسزایی برخوردار است. الله متعال فرموده است:

﴿مَنْ عَمِلْ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾^{۹۷}

هر کس از مرد یا زن که مؤمن باشد و کار شایسته کند، او را زندگی پاک و پسندیده ای در دنیا میبخشیم و قطعاً در آخرت به آنان بهتر از آنچه انجام میدادند، پاداش خواهیم داد.

تشویق در پروسه تعلیم و تربیه به گونه های مختلف کاربرد دارد که شامل ستایش زبانی، دادن انعام مادی، ذکر موصفات پسندیده یک شاگرد در میان شاگردان دیگر بوده میتواند. معلمان میتوانند از این شیوه برای علاقه مند ساختن دانش آموزان استفاده اعظمی نمایند.

تربیت به وسیله تنبیه: تنبیه یکی

از وسایل دیگریست که ممکن در حالات خاص برای تقویت بعضی از خصلتها و خصوصیت ها در افراد معین بکار گرفته شود.

انفاق فی سبیل الله یکی از موضوعات بسیار مهم در روند زندگی اجتماعی مسلمانان است و همچنان در راه زودودن فقر و برچیدن نابسامانی ها نقش اساسی دارد، قرآن کریم برای زنده نگهداشتن این اصل در پهلوی تشویق انفاق کنندگان آن عده از افرادی را که مکلفیت دارند بخش معین از مالهای شان را در راه الله متعال به مصرف برسانند از بخل و تنگ چشمی کار می گیرند، ثروت اندوزی نموده آن را در راه الله متعال انفاق نمی کنند، تنبیه و سرزنش می نماید. چنانچه الله متعال فرموده است.

﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْاَخْبَارِ وَالْزُهٰى اَن لَّيَاْكُوْنَ اَمْوَالُ النَّاسِ بِالْاِظْلَمِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ يَكْزِبُوْنَ اَلَّذَهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَفْقَهُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ يَوْمَ يُخْرَجُوْنَ عَلَيْهَا فِيْ نَارٍ جَهَنَّمَ فَيُكْرِمُوْنَ بِهَا جَآهِلَهُمْ وَجُوْهُهُمْ وَظُهُوْرُهُمْ هٰذَا مَا كَفَرْتُمْ لَآنْفُسِكُمْ فَذَوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُوْنَ﴾^{۹۸}

کسانی که زر و سیم را می اندوزند و آنرا در راه خدا مصرف نمی کنند ایشان را از عذاب درد ناک خبر ده

در آن روزی که آن اندوخته هایشان را در آتش جهنم بگدازند و با آن صورتها و پهلوها و پشتهایشان را داغ کنند (و به آنها می گویند) که این همان چیزی است که برای خود گنجینه ساختید پس بچشید چیزی را که برای خود اندوختید. این نوع تنبیهات اثر بسزای تربیتی در زندگی کسانی دارد که واقعاً از قیامت و روز واپسین اندیشه دارند.

معلمان میتوانند میتود تنبیه را به

گونه ذیل کار بگیرند که دانش آموزان را از عواقب غفلت در آموزش و پرورش آگاه ساخت مثالهای زنده از افراد و ملت های بیاورند که فرصت های تربیتی را از دست داده و اکنون در مشکلات بزرگ زندگی دست و پا میزنند اما کسانی که از وقت شان استفاده کرده اند اکنون در رفاهیت کامل بسر میبرند.

تربیت به وسیله حکایت ها: چنانچه هویداست روش حکایت یکی از میتود های پذیرفته شده ی تدریس در تعلیم و تربیت معاصر به شمار میرود، به کارگیری این میتود در زندگی عده ی از دانش آموزان را کاملاً دگرگون میسازد. قرآن کریم کتاب انسان ساز رب العالمین برای تربیت اساسی نوع بشر این میتود را نادیده نگرفته بلکه به اندازه کافی در سوره های متعدد قرآنکریم حکایت های آموزنده را برای تربیت به کار برده است، بگونه مثال: حکایت حضرت نوح ابرهیم، موسی، عیسی و دیگر پیامبران (علیهم السلام) را میتوان نام برد. در قرآن کریم از داستان حضرت یوسف (علیه السلام) به عنوان احسن القصص تذکر رفته است. چنانچه میفرماید:

﴿تَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْآنَ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغٰفِلِيْنَ﴾^{۹۹}

ما نیکوترین سرگذشت را به وسیله قرآن به تو وحی کردیم، در حالی که تو پیش از این، از آن بی خبر بودی.

دقیقاً یکی از اهداف بیان قصص در قرآن کریم تربیت، پند و عبرت است. میتود حکایت در تعلیم و تربیه جدید از روش های نهایت مؤثر شمرده میشود بخاطریکه دانش آموزان دارای طبیعت های متفاوت هستند کسی با کار عملی کسی با تمثیل و کسی هم با حکایت ها علاقه مندی خاص دارد به همین سبب است که برای مربیان توصیه میگردد که

تدریجاً نازل شده است، نزول تدریجی قرآن کریم مایه اعتراض برای کفار و مشرکان عرب شده بود. الله متعال فرموده است:

﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً﴾
الفرقان: ۳۲

و کسانی که کفر ورزیدند، بهانه‌ی دیگری آورده و گفتند: چرا تمام قرآن یکجا بر او نازل نشده است؟ غافل از آن که ما این گونه نازل کردیم تا دل تو را به وسیله‌ی آن استوار کنیم و آن را به تدریج و آرامی بر تو خواندیم.

در این آیه مبارکه الله متعال یکی از علت های تدریجی نزول قرآنکریم را تقویت قلب پیامبر ﷺ عنوان نموده است. برای دانش آموزان همان اندازه از درس تدریس شود که توانایی درک و فهمیدن آن را داشته باشند. الله متعال فرموده است:

﴿لَا تَجْرُأْ بِهِ لِسَانُكَ لِنُجْعَلَ بِهِ إِنْ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيِّنَاتٍ﴾
القیامة: ۱۶-۱۹

(ای پیامبر! به هنگام نزول وحی، زبان خود را به حرکت در نیاور تا نسبت به تلاوت آن شتاب کنی. همانا گردآورده و خواندن آن (بر تو) بر عهده ماست. پس چون آن را خواندیم، قرائت آن را دنبال کن. آنگاه بیان حقایق و اسرار و توضیح آن بر عهده ماست.

قرطبی در تفسیر این آیت مبارکه از

حضرت عبدالله ابن عباس رضی الله عنهما روایت میکند: هنگام نزول قرآنکریم پیامبر ﷺ بعد از جبریل علیه السلام آیات قرآنکریم را به عجله تکرار

میکرد از خوف این که مبدا چیزی از آن فراموشش شود الله متعال برای اطمینان خاطر وی این آیات را فرود آورد که جمع کردن قرآن در سینه تو و تلاوتش به زبان تو بر عهده ماست پس عجله مکن.

پیام تربیتی آیات قرآن کریم این است که مربیان باید همیشه

دانش آموزان شان را برای فرا گرفتن درس و اجرای فعالیت های

درسی تشویق نمایند اگرچه دانش آموزان تصور نمایند که انجام

این فعالیت ها از توان شان بلند است.

است که چیزی را بگویند و انجام ندهید. قرآنکریم از پیامبر خدا حضرت محمد ﷺ به عنوان الگوی کامل و مقتدای نیکو یاد کرده است که از قول و فعل آن به گونه یک فرد کامل باید پیروی شود چنانچه فرموده است:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَذِكْرٍ﴾
الأحزاب: ۲۱

همانا برای شما در (سیره‌ی) رسول خدا الگو و سرمشقی نیکوست، (البته) برای کسانی که به خدا و روز قیامت امید دارند و خدا را بسیار یاد می کنند.

تربیت به وسیله تقدیم الگو این معنی را دارد که معلم خودش در تمام حرکات، سکانات، تکلم، رفتار و گفتار نمونه باشد، به این معنی که هرگاه معلم از عدالت صحبت می نماید خودش در تعاملات و رفتار هایش عادل باشد، از او کاری سر نزند که منافای عدالت باشد. اگر معلم از عدالت، صداقت و پاکی حرف میزند خودش نمونه ای از تقوا، صداقت و پاکی باشد.

تربیت به گونه تدریجی: یکی از پایه های اساسی تربیت اسلامی روش ابتدائی و ساده است به این معنی که از مسایل ابتدایی و ساده آغاز میگردد و به تدریج به مسایل پیچیده را ساده سازد.

قرآنکریم برای هدایت، رهنمایی و تربیت امت اسلامی در مدت ۲۳ سال

حین ارایه درس شان از روش های مختلف تدریس استفاده نمایند.

تربیت به وسیله تقدیم الگو: دانش آموزان قبل از هرچیز دیگر روش های عملی را از بزرگسالان و کسانی که با ایشان سرو کار دارند می آموزند. این آموزش طبعی و غیر ارادی بوده میتواند. دانشمندان تعلیم و تربیه میگویند که کودکان ۷۵ فیصد دانستنی های شان را در سنین کودکی از خانواده فرا میگیرند مانند: صحبت کردن، راه رفتن، محنت کردن، خوردن و نوشیدن و... صرف ۲۵ فیصد بقیه ضروریات زندگی شانرا از مدارس و پوهنتون ها به دست می آورند که مکمل برای اندوخته های گذشته شان به شمار میرود. بناءً مربیان و والدین تمام حرکات، سکانات، رفتار و گفتار های خود شان را سنجیده در برابر اطفال شان به نمایش بگذارند زیرا اطفال از ایشان الگو می گیرند.

قرآن کریم در جا های مختلف از انسان ها میطلبد تا همه گفته های شان با کرده های شان مطابقت داشته باشد آن عده از مسلمانان که قول شان با عمل شان همخوانی ندارد نکوهش میکند. چنانچه میفرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾
الصف: ۲-۳

ای مسلمانان چرا چیزی را میگویند که انجام نمی دهید نزد خدا سخت ناپسند

پیام تربیتی این آیات متبرکه این است که معلمان در روش های تدریس شان تدریج را رعایت نمایند درس را مطابق استعداد شاگردان آماده نموده گام به گام به پیش بروند اساسات مضمون را در ابتدا به معرفی گرفته توانایی و اندازه معرفت شاگردان را برای خود معلوم کنند و از جایی شروع نمایند که شاگردان از نظر استعداد و توانایی در آنجا قرار دارند.

تربیت به وسیله بیان کار برد موضوع درس:
از اهداف مهم تعلیم و تربیه در عصر حاضر این است که موضوعاتی باید در برنامه های درسی گنجانیده شود که به زندگی عملی شاگردان مرتبط بوده کار برد عملی داشته باشد، در برنامه های تربیتی قرآن کریم این اصول از قبل رعایت شده است. نماز یکی از برنامه های تربیتی روزانه ی مسلمانان است، در رابطه به کار برد و نقش آن در زندگی عملی انسان، الله متعال میفرماید:

﴿ اَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴾
العنکبوت: ۴۵

آنچه را از کتاب (آسمانی قرآن) به تو وحی شده تلاوت کن و نماز را برپا دار، که همانا نماز (انسان را) از فحشا و منکر باز می دارد و البته یاد خدا بزرگ تر است و خداوند آنچه را انجام می دهید می داند.

پاکدامنی و عفت از تمام فواحش و اعمال ناپسند آرزوی هر انسان در زندگی میباشد، پیام تربیتی این آیه مبارکه اینست که برای شاگردان زمینه و جاهای کاربرد موضوعاتی که برای شان تدریس میشود بیان گردد زیرا آنچه تحقیقات نشان داده است که اکثراً عدم

دلچسپی شاگردان برای فرا گرفتن بعضی مضامین مبهم و ناشناختن زمینه های کار برد آن مضامین برای شاگردان بوده است، به همین علت است که در تعلیم و تربیه نوین بر استادان لازم دانسته میشود تا برای شاگردان در ابتدای سمستر مضمون مورد نظر را به گونه واضح و درست معرفی نموده اهداف آموزشی روش تدریس روشهای ارزیابی و زمینه های کار برد مضمون به معرفی گرفته شود تا شاگردان در روشنایی کامل قرار گرفته و به مضمون علاقه مند شوند.

تربیت به وسیله تفکر منطقی: یکی از اهداف تعلیم و تربیت این است که برای شاگردان مجال اندیشیدن و فکر کردن داده شود. (تفکر تدریس شود) به این معنی که شاگردان خود شان توانایی تفکر کردن را در رابطه به موضوعات پیرامون زندگی شان به دست بیاورند هر موضوع را به دید انتقادی نگریسته و در رابطه به آن اظهار نظر نمایند اما قرآن کریم در برنامه های تربیتی اش حین نزول آن به آن تاکید داشته است. چنانچه فرموده است:

﴿ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفَرِّانَ وَلَوْ كَانِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴾
النساء: ۸۲

چرا در معانی قرآن تدبیر نمی کنند؟ در حالی که اگر این قرآن، از طرف غیر خدا بود قطعاً اختلاف های بسیاری در آن می یافتند.

پیام تربیتی که از این آیه مبارکه به دست می آید این است که استادان باید به شاگردان شان جرات بدهند که در مورد مسایل مربوط به درس نظریات شان را بیان نمایند، مسایل را به گونه کورکورانه بدون ارایه دلیل نپذیرند، بگونه مثال این استعداد و توانایی را در خود ایجاد نمایند که این مضامین چرا به ما تدریس میشود و چه کار برد

در زندگی عملی ما دارد اگر این مضامین را نیاموزیم چه مشکل در عرصه های زندگی ما واقع خواهد شد.

تربیت به وسیله رعایت عدالت میان شاگردان: عدم رعایت عدالت میان شاگردان باعث میشود شاگردان حسود بار آیند و در آینده اعضای مفیدی برای جامعه نباشند، این موضوع از واقعه حضرت یوسف علیه السلام در قرآن کریم به وضاحت دانسته میشود.

﴿ إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَخِيهِ أَحَبُّ إِلَيَّ أَيْنَا مَنَا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ آبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ أَفْتُلَا يُوسُفُ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهَ آيِكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ﴾
یوسف: ۸ - ۹

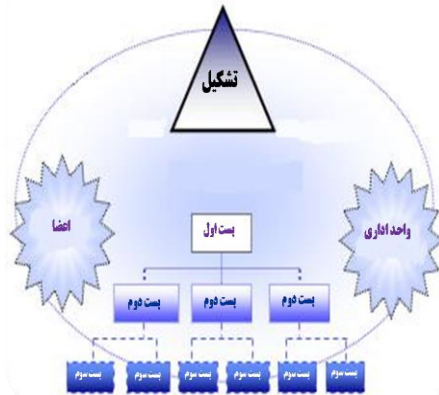
آنگاه که (برادران او) گفتند: همانا یوسف و برادرش (بنیامین) نزد پدر مان از ما که گروهی نیرومند هستیم محبوب تر اند. همانا پدر مان (در این علاقه به آن دو) در گمراهی روشنی است. برادران به یکدیگر گفتند: یوسف را بکشید یا او را به سر زمینی دور بیافکنید تا توجه پدر تان مخصوص شما شود و پس از انجام طرح (با توبه) گروهی شایسته باشید.

این برداشت برادران یوسف علیه السلام بود تصور میکردند که پدر شان بنیامین و یوسف را از آنها بیشتر دوست دارد اما حقیقت چنان نبود زیرا که حضرت یعقوب علیه السلام هرگز بعضی از فرزندان را بالای دیگری ترجیح نمی داد و این کار از پیامبران علیهم السلام قابل تصور نیست.

پیام تربیتی که از این آیه مبارکه بدست می آید این است که والدین و مربیان در پروسه تعلیم و تربیه و همچنان تعاملات اجتماعی شان در میان فرزندان و شاگردان شان نهایت محطاط باشند زیرا کمترین غفلت در این زمینه باعث تغیر نادرست تفکر در جوانان و نو جوانان شده میتواند که پیامد خوبی در آینده نخواهد داشت.

تشکیل

افراد

تشکیل، تقسیم بندی وظایف ادارت، ترتیب می یابد:

۱. تقسیم وظایف واحدها بر مبنای دیدگاه، مأموریت و استراتژی اداره.
۲. تعیین و تثبیت حدود صلاحیت ها و مسئولیت های کارکنان.
۳. مشخص نمودن سلسله روابط

تثبیت دایره مسئولیت های کاری، تفویض حدود صلاحیت های اجرایی و تعیین روابط منطقی میان واحدهای رسمی بر اساس سلسله مراتب اداری است.

تشکیل رسمی، به طور کل تعداد مشاغل، حدود وظایف، سطح اختیارات و چگونگی اجرای فعالیت ها را مشخص نموده و توسط مسوولان تخنیکی ایجاد و مدیریت ارشد آن را تصویب می نماید. خوشبختانه امروز استفاده نرم افزارهای مختلف در جهان رواج یافته که نظر به معلومات داده شده به سیستم، طرح های مختلف تشکیلاتی را ارایه می دهند.

بدون شک این نرم افزارها، ابزار مناسب و شناخته شده برای تدوین چارت تشکیلاتی محسوب می شوند که کار را در این راستا برای ادارت آسان تر ساخته است.

به طور کل سه رکن اصلی وظایف اداره در چارت تشکیلاتی مشخص شده و سایر فعالیت های اداره به اساس آن قابل درک و فهم گردد.

تک تک افراد اداره به لحاظ کرامت انسانی، اندوخته های عملی، ظرفیت های مسلکی و تجارب کاری دارای اهمیت خاص اند. هر یک از آنان دارای تجارب مختلف، مهارت ها و دانش ضروری برای پیشبرد امور جداگانه اجرایی اداره می باشند. آنان عامل مهمی در نیل به اهداف اداره به شمار می روند.

افراد در واحدهای گوناگون اداره با همدیگر همکاری می کنند تا به این هدف ها دست یازند. واحدهای مختلف در محور افراد، یک سیستم اداری منظم را به وجود می آورند.

تحقیقات انجام شده بیانگر این

تشکیل روابط منطقی و رسمی بین افراد و واحدهای مختلف اداره

را تعیین و تأمین نموده و اداره با این دو جزء عمده (افراد ، و واحد

های اداری) معنی و ماهیت وجودی می یابد.

به طور طبیعی افراد مایل اند که روز تا روز کردن رویکردهای جدید برای موقعیت اداری آنان ارتقاء یافته و منافع بازاریابی، طرح پلان در راستای بهبود بیشتری را به دست آرند. به این ترتیب با عملکرد کارکنان، ارتقاء ظرفیت گذشت زمان از فرار مغزی جلوگیری شده و نیروی بشری و اجرای فرآیندهای سرمایه های فکری اداره در بازار پرفروش بهبود کیفیت و کمیت تولید را بر رقابتی به آسانی به سودا نمی رود. عهده دارند.

واحد های اداری

هرم تشکیلاتی

واحد های اداری زیر مجموعه ای از هرم تشکیلاتی یک سازمان است که افراد آن مطابق برنامه های از پیش تعیین شده با انگیزه های نسبت مشابه جهت رسیدن به اهداف مشخص با هم یکجا کار و فعالیت می نمایند.

بخش های اداری ظروف برای مظلوف یا افراد است. از این رو، واحدهای اداری به منزله یکی از شریان های مهم و حیاتی هر اداره محسوب می گردند. به طور معمول این بخش های اداری و واحدهای بودجوی شامل تشکیلات عمومی اداره می باشند. واحدهای اداری می کوشند تا در جهت کسب رضایت کارکنان و مشتریان گام برداشته و مسوولیت جمع آوری اطلاعات و برنامه ریزی را در زمینه های منابع بشری و اداری از طریق انتخاب افراد شایسته و مناسب تأمین نمایند.

واحد های اداری مسوولیت جذب و حفظ کارکنان ماهر، تطبیق برنامه ها، نهادینه

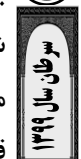
واقعیت است که رابطه نظامند بین نحوه مدیریت منابع بشری و تشکیل واحد های اداری وجود دارد و تناسب آنان با همدیگر، کارایی اداره را افزایش بخشیده و به مؤثریت وثمریت تولید می افزاید.

نیروی بشری متخصص، متجرب، متعهد و کارا، با ارزش ترین ثروت اداره به شمار می آید. به نحوی که محققان و برنامه ریزان اقتصادی و اجتماعی، قرن حاضر را قرن مدیریت تعالی نیروی بشری و ارتباطات می خوانند.

بذل توجه کافی به نیروی بشری و تأمین ارتباط انسانی با آنان از یک رخ، و استفاده بهینه از انرژی فکری، مهارت ها و استعداد های آنان مطابق ضوابط مدیریتی از جهت دیگر می تواند باعث ایجاد زمینه های شکوفایی و پیشگامی اداره در عرصه همآوری با رقباء گردد.

از آنجا که افراد سرمایه اصلی اداره است، پس لازم است تا مورد تفقد و توجه ویژه قرار گیرند. نوازش با مشوق های مادی و معنوی، و توجه به ارتقای ظرفیت آنان حاصل می گردد.

ظرفیت مسلکی و کاری افراد باید پیوسته تقویت و بروز شده و با تشویق های گوناگون مورد حمایت مدیریت ارشد قرار گیرند تا اداره بتواند هر چه بیشتر به افزایش کمیت و کیفیت تولید برسد.

اقدامات لازمی که در آتیه مطلب به آن پرداخته شده، ساخته می شود:

۱. اهداف، استراتژی و وظایف اساسی اداره.

۲. تصنیف و طرح مقدماتی ساختار تشکیلاتی به رویت هدف های استراتژیک و وظایف اداره.

۳. تأیید رهبری وزارت یا اداره.

چارت تشکیلاتی

چارت تشکیلاتی نموداری است که بر اساس سلسله مراتب اداری تهیه و تدوین یافته و ارتباطات میان جایگاه های مختلف اداره را نشان می دهد. ولی تغییرات پیش آمده در آن، تأثیرات چندانی در مسیر حرکت و استراتژی اداره ندارد.

طراحی چارت تشکیلاتی بر بنیاد مدل های مؤفق و آزموده جهانی تدوین یافته که ارتباط منطقی بین واحدها و گروپ های کاری را مطابق نیاز اداره تنظیم و تعیین می نماید.

مدل های تشکیلاتی اکثر روش های عینی مدیریتی در ادارت گوناگون بوده که حلقه مسوولیت های افراد و فعالیت های اداره را مشخص و روشن می سازند.

طراحی چارت تشکیلاتی

چارت تشکیلاتی اشکال مختلفی دارد، چگونگی طراحی آن بستگی به نحوه اداره و شرایط آن دارد که توسط مسوولان منابع بشری، کارشناسان و مشاوران مربوطه تدوین می یابد.

ضروریات و ایجابات هر اداره با اداره

دیگری تفاوت دارد. هیچ چارت تشکیلاتی ای در جهان وجود ندارد که به طور کامل بی نقص و عیب باشد.

اما با توجه به روحیه کارکنان و فرهنگ سازمانی، مدیریت ارشد در مشوره با کارشناسان و صاحب نظران تصمیم می گیرد تا بهترین گزینه را که بیشترین تناسب با همه مؤلفه های کسب و کار و اهداف اداره داشته باشد، برگزیند.

پس از آن که چارت تشکیلاتی تدوین یافت، توسط مدیریت ارشد بازنگری و تصویب می شود. برای هر یک از مشاغل، لایحه وظایف جداگانه ترتیب شده و در چارت تشکیلاتی نشان داده می شوند.

در صورت آمدن تغییر در تشکیل، چارت تشکیلاتی توسط مسوولان منابع بشری بازنگری و جهت طی مراحل تاییدی و تصویب به مدیریت ارشد، ارایه می گردد.

کارشناسان پنج مؤلفه را به عنوان اصول طراحی تشکیلات نام می برند:

۱. **تفکر سیستمی:** مطابق یک برنامه منظم افراد باید از حلقه تنگ شغلی بیرون آمده و دید کلی نسبت به تمام واحدهای اداری پیدا کنند و در ضمن از نگرش غیرسیستماتیک در راستای تعالی و توسعه اداره دوری نمایند.

۲. **تسلط و قابلیت های شخصی:** تلاش شود تا لایحه وظایف به سمت مهارت ها، توانایی ها و قابلیت های مسلکی افراد سوق داده شود.

۳. **مدل های ذهنی:** کوشیده شود تا اداره به تدریج از ساختارهای گونه هرم تشکیلاتی، بیرون آمده و به سمت اداره های غیرمتمرکز با سلسله مراتب کمتر

حرکت نماید.

۴. **دیدگاه مشترک:** مکانیزم های تشکیلاتی مختلف ترسیم و با طراحی ترکیبی از آنان در جهت بهینه سازی کلی اداره استفاده به عمل آید.

۵. **مسلکی گرایی و یادگیری تیمی:** سعی به عمل آید تا طراحی تشکیلاتی به نحوی باشد که حیطه نظارت و مسلکی گرایی را افزایش داده و سمت های سرپرستی افراد به ویژه غیرمسلکی را در اداره کاهش دهد. بدین گونه مدیران با صلاحیت و مسوولیت بیشتری انجام وظیفه می نمایند. این امر می تواند با روند استخدام رقابتی و یادگیری تیمی بیشتر ترویج گردد.

گام های اصلی برای تدوین چارت تشکیلاتی

برخی از کارشناسان دیگر پیشنهاد می دهند که بهتر است طراحی چارت تشکیلاتی پس از اجرای چهار قدم آتی صورت گیرد تا کارکنان مربوطه به صورت روشمند، وظایف شان را انجام داده و خدمات و محصولات اداره، مطابق معیارهای پذیرفته شده مدیریتی به مشتریان عرضه شود:

۱. شناخت دقیق از کسب و کار.

۲. انتخاب نوع ساختار تشکیلاتی.

۳. طراحی چارت تشکیلاتی.

۴. بازنگری و اصلاح چارت تشکیلاتی. ادامه دارد...

قرآن کتاب الکریم الکریم از فرهنگ زمان

قسمت اول:

احمد رشاد پاینده

مقدمه

بدیهی است که اثر ناپذیری قرآن از آنجا سرچشمه می گیرد که خداوند میفرماید: **هَٰذَا كِتَابُكَ الَّذِي أَنزَلْنَا** ^{الحجر: ۹} یعنی قرآن را ما فرستادیم و آنرا از کم و زیاد شدن و از بین رفتن حفظ میکنیم.

این آیه نص صریحی است که خداوند ضمانت حفظ قرآنکریم را به خود میگیرد، در آن تصور زیاد و کم شدن نمی رود.

این امر مبرهن است که ادیبان و دانشمندان عرب و سخنوران طراز اول آنها از آوردن همانند قرآن کریم در بلاغت و فصاحت عاجز آمدند و اظهار عجز کردند، پندار اثر پذیری قرآن از فرهنگ زمانه را غیر ممکن دانستند و به این پندار خط بطلان کشید، چنانچه قرآن در چندین جای ادعای منکرین که می گفتند قرآن ^{سجده: ۷} من اساطیر اولین است در این زمینه مرفوع ساخته است. و

این به اصحیت بحث ثابت است و می گویم که قرآن در هیچ زمانه از فرهنگ زمان تأثیر پذیر نبوده و نیست. و ما هم بر همین اعتقاد و باور داریم که قرآن هیچ گونه تأثیرپذیری را از فرهنگ زمانه های گذشته جاهلی هم نداشته است.

قرآن کریم

قرآن کتاب تحریف نشده است، دلیل بر این مطلب چند امر است:

۱- نقصان ممتنع است:

مصطفی را وعده داد الطاف حق گر بمیری تو نمیرد این سبق من کتاب و معجزت را حافظم بیش و کم را از قرآن رافضم والنقیصه من تو را اندر دو عالم رافعم طاغیان را از حدیثت دافعم کس نتواند بیش و کم کردن در او تو به جز من حافظ دیگر مجو

۲- معاد: **إِنَّا طُفِّلْنَا** چنانچه الله تبارک و تعالی می فرماید: **لَا يَأْتِيهِ الْبُطْلُ** ^{فصل: ۴۲} **مِنْ خَلْفِهِ نَزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ** یعنی از هیچ جهت باطلی متوجه به قرآن نشود و به وی راه نیابد و آن فرستاده خداوند دانای ستوده است.

در این دو آیه تصریح است که کتاب خدا تحریف نشده و خود همین دو آیه کافی است بر ناقص نبودن آن.

۳- کتاب مسنون: قرآنکریم کتاب دست نخورده ای است که اگر توجه کاملی به تاریخ جمع آوری و تدوین قرآن کنیم در می یابیم که به هیچوجه تحریف در کتاب مقدس قرآن کریم وجود ندارد، اما اینکه قرآن کریم در مورد فرهنگ قشر عرب به صورت گزینشی عمل کرده یعنی هرآنچه فطرتاً صحیح و مطابق واقعیت و حق بوده برحال خود گذاشته، بنابر این اساس بوده که در آیاتی همانند: جن، سحر، چشم زخم و روح

بیان و یا اشاره ای که داشته و آن بدان معنی نیست که تبعیت از فرهنگ زمانه کرده باشد، بلکه گذار و تأیید مطالب صحیحی می باشد که بسا از طریق انبیای سلف ^{علیهم السلام} وارد فرهنگ مردمان زمانه ها شده اند و یا برخی از افراد فطرتاً عقل سلیم موافق با فطرت سالم نبوغ و تجارب های شخصی و روشنائی عقلی خویش بدان ها پی برده اند. بناءً بدین لحاظ مطابقت قرآن بنابر عمل کرده ها و یا خواست اشخاص در قرآن کریم آیاتی نازل گردیده در ظاهر موثر و تأثیر گذار بوده مانند: اینکه: تحریم شراب بر میل حضرت عمر ^{رضی الله عنه}، دینه قتل به عرف اعراب این بدان معنی نیست که خواست، تمنی و عرف عرب در نزول قرآن کریم عامل بوده زیرا قرآن کریم در لوح محفوظ قبل از آفرینش عالم به امر الله متعال نقش بسته است. مباحثی که در این بحث خواهد آمد در راستای طرح موضوع و پاسخ اشکالاتی است که از طرف بعضی از مستشرقین ایجاد شده است و جواب آنها خواهد بود، اما اینکه چرا قرآن کریم از فرهنگ زمان تأثیر پذیر نیست؟ بیان شد. موضوعاتی که قرائن بعضی از روش و سنت های دوران جاهلیت به حال خودش باقی گذاشته شده است، در ظاهر این کار فکر می شود که مورد تأیید قرار گرفته

شده است. طوریکه در فوق مبرهن گردید بسنده است. ولی این را باید بدانند که قرآن کریم نیامده که تمام فرهنگ مدینت های بشری را به صورت یکسان مورد تهاجم قرار دهد همانند مهاجمین بیرحم از لبه تیغ بیرون کشد بلکه برای اصلاح اندیشه ورا رسم بشری نازل گردیده تا آنچه قابل اصلاح است تصحیح نماید نه آنکه قابل روند زندگیست هدف نماید همه این مباحث را به توضیح می گیریم.

تأثیر ناپذیری قرآن

در این مقطه محور اساسی بحث تأثیر ناپذیری قرآن از فرهنگ زمانه است، ضرورت است که نخست واژه فرهنگ زمانه و تأثیر ناپذیری آن به صورت همه جانبه مورد بررسی قرار گیرد. از اینکه مشخصاً روی اوضاع زمانه و تأثیرپذیر، فرهنگ زمانه را در بعد فکری، اجتماعی، اقتصادی، و در بعد سیاسی، بر تأثیر ناپذیری قرآن از فرهنگ زمانه معلومات ارائه نمایم تذکر چند سطری را در رابطه به معنی و مفهوم فرهنگ بی جا نمی دانم.

فرهنگ از دو کلمه اشتقاق یافته «فر» به معنای شکوه و «هنگ» به معنای کشاندن و بردن است. با توجه به معنای فرو هنگ فرهیختگان، فرهنگ را به گونه های متنوع و متفاوت تعریف کرده اند که به دو سه تعریف آن اکتفا می کنیم:

۱- فرهنگ مجموعه ای از رفتارهای تکرارپذیر اجتماعی انسان در جامعه است و یاف فرهنگ عبارت از مجموعه دانش ها، اعتقادات، هنر، اخلاقیات، قوانین، رسوم و هرگونه توانایی و عادت دیگری است که به وسیله ای انسان به عنوان عضو جامعه، اکتساب شود. فرهنگ به مجموعه ای از باورها، سنت ها و اسطوره های مشترک گروهی از انسان ها اطلاق می شود که جنبه ذهنی (Subjective) دارد و بخشی از

آن می تواند در قالب تمدن جنبه عینی (Objective) پیدا کند.^(۶)

۲- «فرهنگ» در لغت به این معانی به کاررفته مانند: کشیدن، تعلیم و تربیت، علم و دانش و ادب، و در کتب لغت فرهنگ، مجموعه آداب و رسوم، مجموعه علوم و معارف و هنرهای یک قوم میباشد.^(۴)

اثربرداری و اثرگذاری

از کلیدی ترین واژه های که هنگام بحث از تعامل قرآن با فرهنگ زمانه بسیار مورد استفاده قرار می گیرد، واژه اثرگذاری و اثر پذیری است. بحث از آنکه آیا قرآن از فرهنگ معاصران نزول خود اثرپذیرفته و آن فرهنگ برآموزه های قرآن کریم اثر گذاشته یانه، و همچنین سخن از اثرگذاری قرآن بر فرهنگ زمانه در جاهای بسیاری از این کتاب به مناسبت های مختلف به چشم می خورد.

اثر، واژه های عربی است و در آن زبان به معنای نشان و علامتی است که پس از تماس و برخورد دوکس، بادو چیز، با یکدیگر، در آن دوکس یا دو چیز، یا در یکی از آنها باقی می ماند و بردیگری دلالت می کند.^(۷)

برای مثال، هنگامیکه که شمشیری بردست کسی زده می شود، در دست او بریدگی ای پدید می آید که نشان برخورد چیز برنده با آن است و بر شمشیر هم رنگ خون باقی می ماند که علامت بریده شدن عضوی از اعضای موجود زنده به وسیله آن است. یا وقتی انسانی که از بیابانی می گذرد، رد پای او که بر شنزار بیابان می ماند، اثر او است، چراکه برگرد او از آنجا دلالت می کند.

اثرگذاری و اثرپذیری که در زبان عربی به تأثیر و تأثیرپذیری تعبیر می شود، به امور مادی و برخورد های فیزیکی و محسوس محدود نمی شود و امور غیرمادی و برخوردهای غیر فیزیکی را هم در بر می گیرد. اگر از اثرگذاری و یا اثرپذیری فلسفه یونانی و دانش و حکمت اسلامی از یکدیگر و بریکدیگر سخن به میان می آید، امری مادی و برخوردی جسمانی در نظر نیست، نیز اگر اثرگذاری فرهنگ قرآن بر شعروادب پارسی، و

اثرپذیری سعدی از فردوسی گفتگو می شود، وجود نشان ها و علامت های مادی در عنصر و شخص اثرپذیرد که دلالت به عنصر و شخص اثرگذار دارد، مورد بحث نیست و در این موارد اثرپذیری، اثرگذاری، و نیز نشان ها و علامت های مربوط به آنها به گونه ای در نظر گرفته می شود که متناسب و همخوان با مولفه های اثرگذار و اثر پذیر باشد.

در این نوشتار که از تأثیر و تأثر دو فرهنگ قرآنی و جاهلی از یکدیگر و بریکدیگر سخن می گوئیم. این بحث حتمی نمی باشد که نهاد ها و نماد های اثرگذار و اثر پذیر، همه اثرگذار و اثر پذیر باشند.

موضوع مورد مذاقه ما در این بحث که آیا! نشان و نمادی از فرهنگ عصور گذشته در قرآن وجود دارد؟ آیا فرهنگ قرآن متأثر از فرهنگ های گذشتگان است؟ و اندیشه و عمل کرد آنها را پذیرفته و به عنوان آموزه ای قرآن بازتاب داده است؟ یا خیر! بنا بر این چنانچه در فوق تذکر دادیم انعکاس بعضی از مواردی که در قرآن کریم از رسوم و عنعنات و عمل کرد اعراب جاهلی و عصور گذشته ذکر به عمل آمده بر آن سبب است که قرآن به نقل از عمل کرد و فرهنگ های گذشته می پردازد تا اثری بر آن بگذارد (اصلاحاتی بر آن آورد) و یا آن چیزی که قابل اصلاح نیست و ریشه کفری و شرکی دارد از اساس باطل نماید.

میرهن است اثرپذیری فرهنگ زمانه از قرآن مجید

امر بدیهی است هر صاحب خبره ای اعتراف می نماید، که بر آن اغماض نماید، متأثر شدن شعر، ادب، رفتار، گفتار، فکر و فرهنگ عرب جاهلی از قرآن مجید به عنوان یک

کتاب آسمانی، نگاه نموده، و بر رفعت پیام آن تردیدی نداشته اند و تردید ناپذیر دانسته اند، ویل دورانت در کتاب تاریخ تمدن در این باره می نویسد: قرآن کریم در جان های ساده، عقایدی آسان و دور از ابهام پدید می آورد که از رسوم و تشریفات نا روا دور بوده و از قید مراسم بت پرستی و کاهنت آزاد، ترقی اخلاقی و فرهنگی مسلمانان به یمن آن انجام بالا گرفته و اصول نظم اجتماعی و وحدت جمعی را در میان آنها استوار، در پیروی مقررات بهداشت توظیف و ترغیبشان نموده، ایشان و عقولشان را از اوهام، خرافات، ظلمات و خشونت رهایی بخشیده و همین طور وضع بردگان را بهبود بخشیده و اشخاصیکه بزبون پنداشته می شدند از حرمت و عزت نفس انسانیت و اسلامیت برخوردار گردانید، در جامعه اسلامی اعتدال و تقوی به وجود آورد و نهادبنه ساخت مماثل آن در هیچ یک از مناطق جهان تاهنوز بروز نه نموده.

اسلام آمد به مردم تعلیم داد که بدون شکایت و ملالت با مشکلات بسازند و زندگی کنند رو به دشواری های که مواجه می شوند مبارزه نمایند و محدودیت ها را تحمل کنند و در عین حال مسلمانان را به توسعه و پیشرفت تشویق، ترغیب و بر انگیزته است که از عجایب تاریخ است و دین چنان تعریف شده است که حقیقت مسیحی و یهودی اعتقاد صحیح داشته باشد در کار پذیرفتن آن مانعی نخواهند دید.^(۳)

حقیقتاً می توان به طور قاطع و بدون تردیدی نزول قرآن و ظهور اسلام بزرگترین پدیده معنوی اثر گذاری در تاریخ و فرهنگ عرب بوده است. ابعاد اثرگذاری قرآن کریم بر فرهنگ و زمانه، و زمینه های اثر پذیری فرهنگ و زمانه از قرآن، محدود

به بعد و زمینه خاصی نیست و تمام جنبه های زندگی مادی و معنوی، فردی و اجتماعی، دینی و غیر دینی معاصران نزول قرآنکریم را در بر می گیرد.

چنانچه در بعد دینی، قرآنکریم با بیان روشن ابعاد مختلف این دین و اندیشه که مطابق با فطرت، عقل، خواست طبیعی و عقلایی بشریت بود، بر بت پرستی رایج در شبه جزیره فائق آمده و بر عقائد باطله خط بطلان کشید، آزادی و حریت در زندگی و عقیده توحید را در افکار بار آورد، این فراخوان قرآنکریم گر چه با کم و بیش مقاومت هایی، به ویژه از سوی سردمداران شرک و باطل مواجه گردید، اما در نهایت به پیروزی مسلمین و اسلام انجامید.

ساکنان شهرها خصوصاً مکه و مدینه که دو شهر مهم و اثرگذار دینی و اقتصادی در شبه جزیره العرب به شمار می آمدند سر انجام تسلیم منطق عالی قرآن کریم گردیدند، قرآنکریم در ابعاد گوناگون، بینش های دینی و اعتقادی و اجتماعی آنان را تغییر داد، به گونه ای که با گذشت مدت زمان کوتاهی شرک و بت پرستی، دامن سیاهش بهم پیچید و از میان رخت بر بست شعاع تابناک قرآنکریم بر عالم بشریت سربل آورد، طلوع نمود و عالم تاب شد.^(۳)

تأثیر در اندیشه

قرآنکریم به فکر اندیشه عصر جاهلی کج اندیش را تعمیر نمود و رفعت بخشید، و آنان را از تفکر نابخردانه خرافات و رسوم زشت و دست و پاگیر نجات داد و از روش های خلاف منطق و عقل باز داشت، به تفکر خلقت و آیات آفاقی و انفسی فرا خواند. و چنان تحول فکری بار آورد که عرب جاهلی و اثر پذیری آن از نور قرآنکریم با مقایسه از شعر و شاعری دوران جاهلیت که تفکر و تعقل آنان بود، باشعر شاعری شاعران عرب پس از اسلام به خوبی آشکار می شود.

قرآنکریم با تمام قدرت، عرب های معاصر و غیره نزول در هر زمان به تفکر و فراگیری علم و دانش شایسته و کارساز دعوت کرد و آنان را از جهل و بی سوادی بازداشته و نجات شان داده است. این امر در مقایسه تعداد باسوادان عرب پیش از اسلام و پس از بروز اسلام، به خوبی آشکار میگردد این محک نشان دهنده میزان موفقیت قرآن در این بُعد تفکری از دعوت اسلام می باشد.

تأثیر در اخلاقیات

قرآن کریم با روش های مختلف در مبارزه با اخلاق زشت و ناپسند رایج در میان عرب های جاهلی پرداخت؛ مبانی و عناصر منفی اخلاقی موجود در میان آنان را به نقد کشید، و به گونه های مختلف به طرح و ارائه و تخلیق اخلاق شایسته والای انسانی اقدام نمود. اثر قرآنکریم بر فرهنگ تمدن ها در ابعاد و خاصیتا بُعد مهم آن آشکار گردید؛ توانست از عرب های کینه ورز، بدخواه، هرزه گو، پرخاشگر، نامهربان و بی عاطفه (که حتی نسبت به دوست داشتنی ترین فرزندان خود قسی القلب و نامهربان بودند) حسود، لجوج، متفاخر، زیاده جو، زشت زبان و بدخواه مسلمانانی را تربیت کرد که آوازه شهرت اخلاق پاک و پاکیزه آنان به آفاق عالم برسید و همه گان را مبهوت و شیفته آنان ساخت.

تأثیر در بنای اجتماعی

قرآنکریم روابط مبتنی بر نسب را متحول و رابطه ایمان و تقوی در دین معیار قرار داد و آن را جایگزین نمود. قرآن، بنیان خانواده را به عنوان کوچک ترین سنگ بنای جامعه و در عین حال مؤثرترین واحد اجتماعی مورد توجه ویژه خود قرار داد؛ روابط سالم خانوادگی را استحکام بخشید و از تشکل خانواده های ناسالم به روش های گونه گونی جلوگیری کرد، این امر در ستور تاریخ به فراوانی در فرهنگ آن زمان به و فور به چشم می رسد. ادامه دارد ...

کارکردها و گزارش ها

خبرنگار: حاجی نوکل بخشی

ملاقاتات وزیر محترم ارشاد، حج و اوقاف با سفیر محترم شاهی عربستان سعودی

مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف با سفیر کبیر کشور سعودی آقای جاسم محمد الخالدی در دفتر کارش دیدار و ملاقات نمودند. در این نشست هر دو جانب روی موضوعات عملی نشدن پروسه حج سال روان، ارتقای ظرفیت علما و دیدار علما از کشور سعودی بحث و تبادل نظر نمودند.

آقای الخالدی تسلیت و غم شریکی خویش رانسبت به وفات برادر وزیر ارشاد، حج اوقاف عرض و به روح متوفی اتحاف دعا نمودند.

تدویر جلسه هیئت رهبری وزارت ارشاد، حج و اوقاف

جلسه ی هیئت رهبری تحت نظر مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف با حضور دوکتور امین الدین مظفری معین مسلکی، استاد تاج محمد مجاهد معین اداری و مالی، روسای ریاست های مرکزی مشاورین وزارت و مسوولین مربوطه پیرامون موضوعات مهم از جمله چگونگی مصارف بودجه عادی و انکشافی سال جاری، ملکیت های اوقافی مخصوصاً اعمار دکانین وقفی در ولایات ننگرهار و پکتیا و مسایل دیگر در صحن مجتمع حجاج زون مرکز دایر گردید.

در ابتدا، حضرت خلیل رئیس اداری و مالی و محمد کاظم کریمی رئیس پلان و پالیسی در رابطه به مصارف بودجه عادی و انکشافی مفصلاً توضیحات همه جانبه ارایه نمودند، همچنان در رابطه به ملکیت های اوقافی نورالله غفوری رئیس اوقاف گزارش خویش را به اعضای جلسه ارایه نمود، بعد از استماع گزارش تصامیم اتخاذ و در ارتباط پیشبرد هر چه بهتر امور هدايات لازم از طرف مقامات وزارت برای مسوولین سپرده شد.

افتتاح کورس آموزش لسان عربی در مقر وزارت

ریاست تدقیق و مطالعات علوم اسلامی جهت ارتقای ظرفیت علمی کارمندان این وزارت کورس عربی قصیر المدت را راه اندازی نموده است. استاد محمد شریف رباطی رئیس تدقیق و مطالعات علوم اسلامی در افتتاح کورس متذکره گفت که این ریاست بنابر ضرورت مبرم کارمندان وزارت جهت فراگیری زبان عربی تصمیم گرفت تا کورس های قصیر المدت را در این راستا دایر نماید، کورس یاد شده توسط دو تن از کارمندان ریاست تدقیق و مطالعات هر یک مولوی فریدالله ازهری و استاد سید نصیر هاشمی به پیش برده میشود.

در ادامه آقای رباطی افزود که تصمیم به آن است که این کورس به طور دوامدار و با ظرفیت بیشتر در آینده نزدیک توسعه داده شود و کارمندان علاقمند می توانند در آن اشتراک نمایند.

گزارش های عمده ریاست تدقیق و مطالعات علوم اسلامی

۱- ریاست تدقیق و مطالعات علوم اسلامی، مفتخر است که بتوفیق خداوند دانا و بی همتا، کتابی تحت عنوان (مجموعه از سخنرانی ها و مقالات علمی، تحقیقی) پیرامون شخصیت علمی فقیه کبیر جهان اسلام امام اعظم ابو حنیفه رحمته الله، بنیان گذار بزرگترین مذاهب فقهی چهارگانه، تدوین و به زیور چاپ و نشر آراسته و فعلاً تمام امور علمی- پژوهشی و طی مراحل اداری چاپ آن به اتمام رسیده و در آمریت محترم تدارکات جهت چاپ و نشر قرار دارد.

هدف از تدویر و چاپ این اثر علمی، تحقیقی این است که مجموعه ای از معلومات مفید و با ارزش را پیرامون شخصیت چند بعدی امام اعظم رحمته الله که توسط جمعی از علماء و نخبگان ملی و بین المللی در سمپوزیم بین المللی امام اعظم ابوحنیفه رحمته الله به شیوه نوین علمی- تحقیقی، نگاشته شده است به مثابه تحفه نایاب و ماندگار برای نسل جوان بجای گذاشته شود تا از آراء صائب و شیوه های اعتدال پسندانه آن در فهم مسائل دینی درپرتو احکام و فرامین شریعت اسلامی، استفاده نمایند.

۲- تالیف سلسه چهارم کتاب آشنائی بابزرگان دین (زندگینامه مختصر علامه، فقیه امام ملاعلی قاری هروی) که از جمله مجددین قرون یازدهم هجری قمری و علمای نخبه جهان اسلام و بخصوص از ولایت هرات باستان کشور عزیز ما افغانستان می باشد.

۳- اشتراک و سهم گیری فعال استاد محمد شریف رباطی در دومین جلسه کمیسیون عالی تدویر (کابل پایتخت

فرهنگی جهان اسلام در سال ۲۰۲۴ میلادی) که در تالار مرکز بین المللی مطبوعات وزارت محترم اطلاعات و فرهنگ تحت ریاست محترمه حسینیه صافی سرپرست آن وزارت، تدویر یافته بود فعالانه اشتراک و با ارائه پیشنهادات و نظریات خویش در قبال تدویر همچو محافل ملی و بین المللی موقف وزارت ارشاد، حج و اوقاف را برانده نموده و حمایت و پشتیبانی این وزارت را در این راستا اعلام داشت و هکذا در سومین جلسه (کابل پایتخت فرهنگی جهان اسلام در سال ۲۰۲۴ میلادی) مورخ ۱۲ جواز ۱۳۹۹ که در مقر ریاست محترم آبدات تاریخی وزارت محترم اطلاعات و فرهنگ تدویر یافت، اشتراک نمود.

دراین جلسه بعداز بحث و تبادل افکار تقدیم جدول ترتیب شده مساجد و خانقاه های کشور به جلسه ارائه گردید.

۴- نگارش مقاله علمی تحت عنوان (اهمیت صحت شخصی و محیطی در اسلام) توسط استاد سید نصیر هاشمی آمر دیپارتمنت مطالعات تاریخ اسلام.

۵- تألیف رساله علمی تحت عنوان (بررسی فقهی و قانونی سن بلوغ و رشد) توسط مولوی فرید الله ازهری آمر دیپارتمنت معارف و فرهنگ اسلامی.

گزارش کاری ریاست پالیسی و پلان بابت شش ماه سال مالی ۱۳۹۹

۱. تهیه و تدوین حفاظت از محیط زیست وزارت ارشاد، حج و اوقاف و ارسال آن قرار نامه شماره (۱۲۲۸) مورخ ۱۳۹۸/۹/۲۸ به اداره ملی حفاظت از محیط زیست و مراجع ذیربط .

۲. تهیه و تدوین پلان توانمند سازی اقتصادی زنان این وزارت از بابت سال مالی ۱۳۹۹ با دلایل آن ارسال از طریق ایمیل به برنامه ملی توانمند سازی اقتصادی زنان وزارت محترم مالیه .

۳. برگزاری سیمینار سه روزه تحت عنوان (پلانگذاری، استراتیژی و پالیسی سازی) برای (۳۰) تن کارمندان وزارت با همکاری دفتر (GIZ) مورخ ۶- ۱۱/۸/۱۳۹۸ در دفتر (GIZ) دایر گردید.

۴. تهیه و تدوین پلان سال مالی ۱۳۹۹ وزارت بعد از تأیید دفتر مقام عالی ریاست جمهوری اسلامی افغانستان و منظوری مقام محترم وزارت طی نامه شماره (۵۰۵) مورخ ۱۳۹۹/۴/۲ ارسال به دفتر مقام محترم عالی ریاست ج.ا.ا و تمام ریاست های مرکزی و آمریت های مستقل .

۵. مطالعه و ابراز نظر پیرامون تفاهم نامه فی مابین وزارت ارشاد، حج و اوقاف و موسسه انکشاف جامعه در مورد عرضه خدمات علمی و اجتماعی که غرض ابراز نظر به این ریاست ارسال نموده بود و سپس جواب آن ذریعه مکتوب رسمی به ریاست محترم دفتر ارسال گردید .

۶. طرزالعمل کارکنان امور دینی، کارشناسان و کارمندان تخصصی و مسلکی در کمیسیون مرور طرزالعمل ها نهایی گردیده و سپس به ریاست محترم منابع بشری ارسال شده است.

په فراه ولایت کی د عیدگاه جامع جومات رغول

د فراه ولایت د عیدگاه ستر جامع جومات او ورسره په څنګ کی د فاتحه خوانی دواړوودانیو د اعمار چاری ۶۵٪ سلنه بشپړی شوی، چی د افغانستان اسلامی جمهوری دولت د عملیاتی واحد اداری له لوری په (۱۸۰۰) متر مربع ځمکه کی جوړیږی، چی په یو وخت کی د دوه زره (۲۰۰۰) لمونځ کوونکو گنجایش لری.

په کونړ ولایت کی د نوی جامع جومات بنسټ کیښودل شوه

په کونړ ولایت کی د عربی متحده اماراتو (دبی خیریه موسسی) له لوری د دی ولایت په قبایلو چارو ریاست کی د یو محراب جومات د بنسټ ډبره نن د کونړ والی، ددی ولایت د ارشاد، حج و اوقافورس، امنیه قومندان او یوشمیر دینی عالمانو او قومی مشرانو له لوری کیښودل شوه او رسماً یی ودانیږی چاری پیل شوی . یاد جومات به د (۵۰۰) زره افغانیو په ارزښت د دری میاشتو په موده کی ګټی اخیستی ته وسپارل شی.

اعمار یک محراب مسجد جامع عیدگاه در ولسوالی سروبی

از طرف ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت کابل جریان اعمار مسجد عیدگاه ولسوالی سروبی وقتاً فوقتاً نظارت صورت گرفته است. این مسجدکه در دوطبقه بطور پخته، اساسی و مدرن در بازار ولسوالی سروبی توسط تیم عملیاتی ریاست جمهوری اعمار میگردد، کار ساخت آن خیلی خوب و مطابق به شرطنامه پروژه به پیش میرودکه تاهنوز درروش کار و موداساختمانی آن کدام کمبودی دیده نشده است و خوشبختانه کارآن ۸۰٪ تکمیل گردیده است که درآینده نزدیک به بهره برداری مردم ولسوالی سروبی سپرده خواهدشد.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت نیمروز

• اشتراک علمای کرام این ولایت در جلسه حمایت از روند صلح به رهبری جلالتماب محمد اشرف غنی و تداوم جمهوریت.

- ثبت و راجستر تعداد ۲ محراب مسجد غیر جامع اهل تشیع و کنترول و نظارت از برق مسجد متذکره به همکاری ریاست برشنا.
- اشتراک آمریت محترم ارشاد، در برنامه حمایت و تقدیر از نیروهای امنیتی و دفاعی کشور .
- اشتراک نماینده ریاست در جلسه مشترک کمیسیون عالی منع خشونت علیه زنان و موسسه ندای زنان.
- اشتراک آمریت محترم ارشاد، باجمعی از علمای کرام درگفتمان علمای کرام پیرامون حقوق زن و مشارکت زنان در گفتگوهای صلح.
- برگزاری دور چهارم مسابقات حفظ و قرائت قرآنکریم در ولایت نیمروز با اشتراک ۱۲۵ تن قاریان از ۲۶ ولایت کشور و باحضور داشت داوران از کشور های جمهوری اسلامی ایران و عراق تحت ریاست شیخ القراء استاد برکت الله سلیم رئیس امور قراء وزارت جلیله ارشاد ، حج و اوقاف.
- توزیع ۸۶۶ جلد قرآنکریم به مدارس و مساجد ثبت و راجستر شده ولایت نیمروز .
- برگزاری جلسه گردهمایی علمای کرام، بزرگان اقوام، نهادهای جامعه مدنی و جوانان ولایت نیمروز در حمایت از نیروهای امنیتی افغان ، حمایت و پیشبینی از پروژه حیاتی بند کمال خان، تقبیح و محکوم نمودن مداخلات کشور های همسایه در امورات داخلی دولت جمهوری اسلامی افغانستان .

گزارش ریاست ارشاد حج و اوقاف ولایت بلخ

- علمای همکار در والسوالی های این ولایت در ارتباط تشویق هموطنان غنی به دادن قرض حسنه و کمک به فقرا و نیازمندان و همچنان دعوت مبتلایان و فقرا به صبر به آنچه برایشان خداوند "ج" مقدر کرده است توسط امامان در خطبه های نماز جمعه از طریق منابر مساجد به مردم وضع و تبلیغ گردید.
- کنترول از بازار های شهر به منظور جلوگیری از فعالیت های فالیتان و دکانهای کست و سی دی فروشی ها همچنان بررسی دکان ها و غرفه های چپس فروشی که مواد غذایی را در داخل اوراق کتاب ثقافت اسلامی پیچانیده و به مردم عرضه میکردند توسط آمر ارشاد و نگران های مساجد این ریاست جلوگیری به عمل آمد.
- نظریه هدایت سرپرست ریاست عنوانی عموم علمای رسمی ولایت بلخ در ارتباط به تشویق هموطنان به پرداخت مالیات های مشخصه خویش تا خطبه های نماز جمعه در موضوع صحبت نمایند.
- اشتراک در محفل که در پوهنتون مولانا جلال الدین محمد بلخی در ارتباط به همدیگر پذیری و وحدت ملی در بین محصلین آن پوهنتون از جانب مسئولین پوهنتون مذکور تدویر یافته بود صورت گرفت.
- مدیریت احتساب در والسوالی های ولایت بلخ در ارتباط به بیان تحریم جنگانیدن حیوانات و پرنده گان در اسلام تا با تبلیغ موضوع در خطبه های نماز جمعه و سایر مناسبات اهالی مناطق خویش را آگاه ساخته و به امتناع از تدویر چنین مناسبات تشویق نمایند.

در بخش مدیریت مساجد:

- معرفی و اشتراک علما در ورکشاپ حقوق بشر ، موسسه اسکا در رابطه به حقوق زن .
- پیشنهاده "۲" محراب مسجد غرض اعمار آن به مقام محترم وزارت جلیله ارشاد حج و اوقاف .
- طی مراحل اسناد مسجد امام زمان غرض اعمار نمودن یک اطاق درسی برای زنان در کارته جعفریه.
- رسیده گی به حل مشکلات ۱۳ محراب مسجددر رابطه به برق مسجد اخذسه قطعه عرایض فرش، تعیین اتجاء قبله و ترمیم آن.

در بخش مدیریت ارشاد:

- خطبه نماز جمعه کتباً برای علمای مساجد در روز های پنجشنبه به اختیار شان سپرده شد.
- ۲ مصاحبه به رادیو آزاد و یک مصاحبه به رادیو باور شمال در رابطه به حقوق زنان، صلح و امنیت صورت گرفت .

بخش مساجد:

- در ربع اول کاری (۱۳۹۹) ۹ مرتبه با خطبای رسمی در سطح والسوالی دهدادی روی موضوعات اوقافی، دینی، مساجد، مدارس و تعلیم و تربیه دینی، منابر و رهنمایی ارشاد برای مردم، و آگاهی دهی اسلامی، نشست و جلسه صورت گرفت.
- در ربع اول کاری سال ۱۳۹۹ از ۹ محراب مسجد جامع و صغیر در مربوطات والسوالی دهدادی باز دید و بررسی بعمل آمد.

در بخش مدارس:

- در ربع اول کاری از ۵ باب مدرسه رسمی در سطح والسوالی دهدادی بازدید و بررسی بعمل آمد.
- جهت ثبت و راجستر نمودن مدارس های غیررسمی مکرراً در جلسات اداری قریه جات در مقر والسوالی دهدادی غرض همکاری و هماهنگی با مدیریت اوقاف به سمع مردم رسانیده شد.

مدیریت عمومی اوقاف و عشروزکات :

• مدیریت اوقاف والسوالی خلم در رابطه به موضوع غصب موازی هفت جریب ونه بسوه زمین وقفی والسوالی خلم که ریاست معارف غصب نموده است اجراآت گردید.

• در ربع اول سال مالی ۱۳۹۹ از درک عواید املاک وقفی مارکیت لیلای فروشی، کارته آریا، والسوالی دولت آباد، والسوالی خلم و کانتینر ها بالای قبرستان یلمرب برویت "۳۰۵" قطعه آویزبانکی جمعاً مبلغ "۱۳۶۶۱۷۶۰" افغانی جمع آوری و توسط مستاجرین به نمبر حساب خاص اوقاف تحویل بانک گردیده است.

• تبلیغات از طریق منابر مساجد صورت گرفته تا مردم صاحب نصاب عشروزکات خود را به مدیریت عشروزکات این ریاست تحویل نمایند.

مدیریت عمومی اوقاف و عشروزکات این ریاست توانسته است که در برج حمل و ثور سال مالی ۱۳۹۹ برویت ۲ قطعه آویز بانکی که جمعاً مبلغ "۱۶۴۷۵۴" افغانی میشود از بابت باقیات سال ۱۳۹۸ عواید ملکیت های وقفی مارکیت لیلای فروشی و والسوالی خلم را جمع آوی و توسط مستاجرین تحویل بانک و به مرکز انتقال گردیده است.

گزارش ولایت بادغیس

خطباء و امامان مساجد مرکز و والسوالیهای این ولایت در رابطه به شیوع ویروس کرونا جلسه وسیع با اشتراک جمع غیر از علماء ، خطباء و امامان مساجد مرکز و والسوالیهای با اشتراک محترم الحاج دوکتور عبدالطیف "روستای" رئیس صحت عامه و نمایندگان رسانه ها در سالون جلسات این ریاست تحت ریاست محترم الحاج سید عبدالحلیم "شیخ الاسلامی رئیس ارشاد حج و اوقاف دائر گردید.

ابتداء آیات قرآن عظیم الشان توسط محترم قاری ملا زلمی تلاوت و بعداً محترم الحاج سید عبدالحلیم "شیخ الاسلامی" ضمن خوش آمدید به علماء از همکاری های همیشگی علمای دین در امر آگاهی دهی تقدیر نموده افزودند مریضی کرونا که هم اکنون در صدر صحبتها و اخبار روز قرار دارد مریضی مهلک و خطرناکیست که جهان بشریت را تکان داده و محققین طبی جهان سخت در تلاش نابودی آن میباشد. اما در افغانستان شیوع این ویروس به مراتب خطرناک تر از سایر ممالک جهان است چون افغانستان از هیچ نوع امکانات معالجوی برخوردار نبوده به جز از شفای پروردگار که بهترین تکیه گاه در امر نجات مسلمین از همه بلیات و آفات الهی میباشد راه دیگری وجود ندارد.

گزارش ولایت لوگر

جلسه اداری در سالون جلسات اینریاست در حضور داشت الحاج عبدالواسع "صافی" رئیس محترم ارشاد، حج و اوقاف با اشتراک کارمندان دایر گردید.

در زمینه جلوگیری وقایع از مبتلا شدن به ویروس کشنده کرونا به تمام کارمندان هدایت لازم را در این مورد ابراز نموده به آمریت محترم ارشاد مساجد هدایت فرموده تا از طریق علما و ملا امامان مساجد در حصه آگاهی عامه و ذهنیت سازی عوام در قریه جات راجع به نگهداری ، نظافت و حفظ الصحه ، عدم اشتراک در محافل عادی ، تجمعات و نزدیک شدن با دیگران تا حد امکان اجتناب و دوری از دوستان و عزیزان شان که از کشور های مانند ایران و خارج از افغانستان عودت نموده اند از نزدیک شدن اجتناب ورزند تا از این ویروس کشنده هموطنان عزیز ما در امان ماند و از شیوع و پیشرفت این مرض جلوگیری صورت گیرد.

در اخیر جلسه با دعایه برای خیر وفلاح صحتمندی، صلح و امنیت دائمی و سرتاسری برای مردم مسلمان افغانستان اختتام یافت.

ریاست محترم اطلاعات و ارتباط عامه مقام محترم وزارت ارشاد، حج و اوقاف تعداد(۴) تخته بلبورد، (۴۵۰۰) پوستر، تعداد (۱۴۰۰۰) بروشورها و رساله های فتوای شرعی آگاهی عامه که باهماهنگی وزارت محترم صحت عامه حاوی پیام های صحی در پرتو ارشادات دینی و اسلامی جهت روشن ساختن اذهان عامه در رابطه به جلوگیری از ویروس کرونا به چاپ رسانیده است و به این ریاست ارسال نمودند. در زمینه مدیریت عمومی احتساب، مدیریت ارشاد و دعوت، مدیران والسوالی های ششگانه در هماهنگی مدیریت عمومی اطلاعات و ارتباط عامه جهت توزیع و نصب بلبوردها، رساله ها فتوای شرعی، پوستر ها و بروشور ها توظیف گردیدند، هیات محترم طبق پلان بلبورد ها، رساله ها، پوستر ها و بروشور ها را در شهر پل علم و سایر ولسوالی های شش گانه در اماکن عامه، مکاتب، مدارس، مساجد، مارکیت ها و چهار راهی ها نصب و به مردم و امامان مساجد توزیع نمودند.

گزارش ولایت دایکندی

جلسه کمیته ولایتی مبارزه با کرونا، در کوتل سیابادام مرکز ولایت دایکندی بامساحت (۱۶) جریب زمین برای دفن اموات امراض کرونایی و سایر اموات باشندگان شهر نیلی تثبیت و راجستر شده بود نظارت صورت گرفته و برای دو نفر

کارگر که از طریق بخش استخدام مقام ولایت جهت حفر و آماده نمودن قبور برای اموات مصاب به مرض کرونا، به مدت سه ماه قرار داد بالمقطع گردیده هدايات لازم داده شده است.

رئيس ارشاد، حج و اوقاف اين ولايت با مدير عمومي ارشاد و مساجد به تاريخ ۱۳۹۹/۳/۲۴ از جريان کار مسجد جامع عيدگاه اين ولايت که از بودجه رياست جمهوري و توسط رياست عمومي واحد عملياتي در مرکز اين ولايت اعمار مي گردد، بازديد نموده است. به اساس توضيحات مسوول و انجينير تطبيق کننده پروژه؛ اين مسجد شريف در مساحت (۵۰۰۰) متر مربع زمين که همزمان گنجایش (۱۵۰۰) تن نماز گزار را دارد در دو منزل با ساير ملحقات به گونه ای عصري اعمار ميگردد. تا اکنون کار آن، در حدود تقريباً ۳۰٪ پيشرفت داشته و تعداد ۳۰ نفر کارگر در اين پروژه مصروف کار ميباشند.

به اثر اهتمام رياست ارشاد، حج و اوقاف اين ولايت و دفتر آيت الله محقق کابلي در تاريخ ۱۳۹۹/۳/۲۰ محفل ختم قرآن عظيم الشان در مسجد اين رياست با اشتراک علما، خطبای مساجد و کارمندان رياست با رعايت فاصله گزاري اجتماعي برگزار گردیده ضمن ختم قرآنکريم برای آموزش ارواح علمای اسلام خاصتاً آيت الله محقق کابلي و شهيد محراب و منبر دکتور محمد اياز نيازي اتحاف دعا صورت گرفته است.

به تاريخ ۱۳۹۹/۳/۱۹ محترم سليمان علي بليغ خطيب مسجد نبي اکرم ﷺ طی محفلي در مرکز ولايت دايکندي در جمع کثيري از خواهران، ضمن رساندن پيام مشترک وزارت های ارشاد، حج و اوقاف و صحت عامه در رابطه به وقايع و جلوگیری از شيوع ويروس کرونا، مخاطبين خويش را به رعايت توصيه های بهداشتي وزارت صحت عامه و فاصله گزاري تجمعات مردم تاکيد نموده و فرمود همه يی مردم به خاطر حفظ سلامت خانواده و جامعه و بايد کرونا را جدی بگیرند.

رئيس ارشاد حج و اوقاف دايکندي به تاريخ ۱۳۹۹/۳/۱۹ در محفلي که از طرف رياست محيط زيست ولايت دايکندي به مناسبت تجليل از روز جهاني محيط زيست برگزار گردیده بود اشتراک نموده ضمن تشریح مباني محيط زيستي در آموزه های دين مبين اسلام فرمود: سلامت محيط زيست ضرورت انسانها و موجودات حيه است. رابطه ای انسان و زنده جان ها با محيط زيست یک رابطه مستقيم و پيوند نا گسستني است که با مخاطره قرار گرفتن محيط زيست انسان ها و موجودات زنده نيز در معرض خطر قرار ميگيرد و بدین سبب رعايت حفاظت محيط زيست مکلفيت هر انسان است. هر شهروند در قبال حفظ محيط زيست پيرامون خويش مسووليت ديني و ملی دارد.

رئيس ارشاد حج و اوقاف ولايت دايکندي به تاريخ ۱۳۹۹/۲/۲۲ در راس یک هيئت مرکب از نماينده تخنيکی شهرسازي، نماينده مقام محترم ولايت نماينده شرکت قرار دادی برای تسليم گيري نهاي و اجرای تامينات یک محراب مسجد شريف بودجه انکشافی ۹۲- ۱۳۸۷ وزارت ارشاد، حج و اوقاف به مبلغ مجموعی (۴۶۱۶۰۹۴) افغانی اعمار گردیده بود به والسوالی سنگ تخت و بندر سفر نموده و از نزديک نواقصات به وجود آمده در مسجد را بررسی نموده و به شرکت قرار دادی هدايت دادند تا آن نواقصات را رفع نموده و بعداً تسليم گيري صورت گرفته شود.

رئيس ارشاد، حج و اوقاف ولايت دايکندي به تاريخ ۱۳۹۹/۳/۱۵ بناء به درخواست اهالي محترم قريه چهارسپان والسوالی شهرستان، از مسجد تازه تأسيس "الزهراه" واقع قريه پای چهارسپان که با کمک های مالی مردم متدين آن قريه بالغ بر بيش از (۵۰۰۰۰۰۰) پنج ميليون افغانی در زیر بناي به مساحت ۸۰۰ متر مربع اعمار گردیده و کار آن عنقریب رو به اتمام می باشد، ديدن نموده و با مردم شريف آن قريه راجع به مشکلات امور ديني شان گفتگو کرد.

جلسه شوراي ائمه مساجد مرکز ولايت دايکندي به تاريخ ۱۳۹۹/۳/۱۳ در فضای باز محوطه تعمير اداري اين رياست با اشتراک علما و خطبا دایر گردیده ضمن تلاوت آیاتی از کلام الله مجيد توسط یک تن از خطبا قرائت گردید و بعداً محترم حاجي اسدالله عرفاني رئيس ارشاد، حج و اوقاف دايکندي خطبا و ائمه مساجد مرکز ولايت را در جريان مفصل گزارش وضعيت امور ارشادي و آگاهي دهی از توسعه های صحنی در مورد وقايع از ويروس کرونا و جلوگیری از شيوع آن، قرار داده و از علما خواست تا با درک حساسيت موضوع آگاهي دهی، در مساجد محدود نمانده و با توجه به رسالت ديني و نقش ارزنده يی علماء در جامعه بايد بيشتر از پيش فعاليت نموده در محلات، مراکز پر تجمع، بازار ها و محافل ملی و مذهبي از خطر شيوع مرض کرونا برای عامه مردم آگاهي داده و با جامعه صحنی در امر تبليغات عامه جداً همکاري نمايد. ضمناً رساله های فتواي شرعی در مورد وقايع از ويروس کرونا و جلوگیری از شيوع آن و پوستر های واصله وزارت جليله ارشاد، حج و اوقاف برای خطبای مساجد توزيع گردید. همچنين قابل ياد آوری است اينکه جلسه شوراي ائمه مساجد والسوالی اشترلي به تاريخ ۱۳۹۹/۳/۱۲ در دفتر کاری مدیریت محترم ارشاد، حج و اوقاف آن والسوالی، روی موضوع مشابهي دایر گردیده پيرامون راهکارهای آگاهي دهی از توصيه های صحنی در مورد وقايع از مرض کرونا تصاميم لازم اتخاذ گردیده است.

گزارش رياست ارشاد، حج و اوقاف ولايت پنجشير

به اساس هدايت رئيس جمهور از طرف اداره عملياتي و حمايوي انکشاف ملی رياست جمهوري پلان گردیده است و شرکت انکشاف ملی مسووليت ساخت و ساز آن را به عهده دارد طی محفلي با اشتراک محترم نجيب ننگيال شينواری

معاون برنامه های شرکت انکشاف ملی، محترم کمال الدین نظامی والی پنجشیر، حاجی ظل محمد زلمی نوری وکیل مردم در پارلمان، محترم الحاج مولوی عبدالوارث الصمدانی رئیس ارشاد، حج و اوقاف و روسا مسوولین محلی ولایت، بزرگان و متنفذین قومی آغاز گردید.

مساجد یاد شده در ولسوالی دره، عنابه و پریان ولایت پنجشیر هر یک در مساحت های ۳۲۰ و ۵۵۰ متر مربع اعمار میگردد. ساخت وضو خانه، ساحه سبز و دیوار احاطوی مساجد نیز شامل پروژه میباشد که کار ساخت و ساز آن مدت ۵ ماه را دربر گرفته و برای بیشتر از ۱۸۰ نفر زمینه کار موقتی را مساعد خواهد کرد.

قیمت مجموعی این مساجد مبلغ ۲۶,۶ میلیون افغانی میشود که از بودجه اختیاری انکشافی حکومت افغانستان پرداخت میگردد. قرار است (۳۷۷) محراب مسجد در سراسر کشور اعمار گردد که کار عملی (۱۸۵) محراب آن در هفته جاری عملاً آغاز گردیده است.

- اشتراک رئیس ارشاد، حج و اوقاف در سفر با کارمندان در جلسه شورای خطبا ولسوالی آبشار توزیع قرآنکریم، رساله فتوا راجع به ویروس کرونا، بروشورهای تبلیغاتی راجع به مرض کرونا.

- توزیع قرآنکریم، جدول افطار و سحری رمضان، رساله فتوا راجع به ویروس کرونا، بروشورهای تبلیغاتی راجع به مرض کرونا در ساحات بازار عنابه، دشتک، قطعه خاص پولیس ملی، بازار ولسوالی رخه، تابه زیارت قهرمان ملی صورت گرفت.
- اشتراک رئیس ارشاد، حج و اوقاف در جلسه هماهنگی با ریاست صحت عامه در امر مبارزه از مرض کرونا.
- اشتراک رئیس ارشاد، حج و اوقاف در سفر با کارمندان در جلسه شورای خطبا ولسوالی شتل توزیع قرآنکریم، رساله فتوا راجع به ویروس کرونا، بروشورهای تبلیغاتی راجع به مرض کرونا.

- افتتاح ورکشاپ یک روزه آگاهی دهی راجع به ویروس کرونا و فواید واکسین در سطح ولایت توسط والی محترم این ولایت و رئیس صحت عامه ولایت، مسول کوید (۱۹) نماینده موسسه (OCCD) افتتاح شد.
- اشتراک رئیس محترم ارشاد، حج و اوقاف در برنامه میز گرد رادیوتلوویزیون ملی پنجشیر پیرامون تحت نام میراث طبقه انات.
- اشتراک رئیس ارشاد، حج و اوقاف در خط اندازی اعمار یک محراب مسجد بنام سلمان فارسی در ولسوالی عنابه.
- اشتراک رئیس ارشاد، حج و اوقاف در جلسه کمیته اضطرار با حضورداشت محترم معاون مقام ولایت و تمامی اعضای کمیته به خاطر رسیدگی به آسیب دیدگان از سیلاب ها و ضد حوادث.

برنامه ارشاد:

- ارسال اسناد استخدام (۱۶) تن امامان جدید التقرر مساجد جهت اخذ منظوری به مرکز از طریق ریاست مساجد.
- شرکت در جلسه کمیته مشترک هماهنگی اطلاعات و ارتباط مقام ولایت جهت توحید پلان اجرایی و چگونگی فعالیت های آگاهی دهی برای مردم بمنظور جلوگیری و وقایه از ویروس کرونا در سطح ولایت در نبود رئیس اداره طبق هدایت شان.
- سفر به ولسوالی رخه جهت انتقال و توزیع تعداد (۶۰) جلد قرآنکریم ترجمه دار برای خطبا و امامان مساجد در دفتر مدیریت ارشاد، حج و اوقاف ولسوالی مربوط در حضور داشت مدیر اوقاف، مدیر اجراییه ولسوالی، امامان مساجد رسمی رخه و همچنان هیت هماهنگی که از ریاست تشریف برده بودند تا برای بهبود تدریس بهتر ترجمه و تفسیر قرآن کریم بر جوانان و نوجوانان در مساجد استفاده اعظمی گردد. که خوش بختانه توزیع قرآن کریم در سایر ولسوالی ها توسط شخص رئیس اداره در همراهی هیت از کارمندان صورت گرفته تا مردم از آن مستفید شوند.
- پیرامون حمایت از پروسه صلح و روند مصالحه با مخالفین حکومت طبق رهنمود های شریعت اسلام.

مدیریت عمومی اطلاعات:

- مدیریت اطلاعات و ارتباط عامه طبق هدایت ریاست به صورت دوامدار به کمیته ارشاد در قسمت ترتیب و تصحیح خطبه های روز جمعه همکاری همه جانبه داشته و ضمناً در سفرهای ارشادی که با کمیته سیار ارشاد صورت میگردد در قسمت تبلیغ امر بالمعروف و نهی از منکر تقریرات مفید به سمع مردم رسانیده آگاهی مکمل داده شد.

برنامه اوقاف:

- ترتیب و تنظیم تمامی امورات اداری و دفتری مدیریت اوقاف عشر و زکات به طور منظم در همه ابعاد.
- ترغیب مردم به تادیه عشر و زکات توسط امامان مساجد از طریق منابر مساجد تبلیغ صورت گرفت.
- پیگیری دوسیه زمین وقفی (وقف مشروط) مرحوم عبدالقدیر در ولسوالی رخه که قبلاً خواستار استیناف خواهی شده بودیم.
- نماینده از طرف اداره حج و اوقاف در آمریت قضایای دولت جهت پیشبرد جایداد های وقفی در سطح ولایت.
- به تعداد (۸۰۰) جلد قرآن کریم ترجمه دار از مجتمع حجاج مرکز کابل به این ولایت توسط یک تن از مدیران این ریاست انتقال داده شد.

- تمام قبرستانی های مرکز و ولسوالی های این ولایت داخل دیتابیس گردیده است.

